

”Olisin ilman sitä varmaan jossain lastenkodissa tällä hetkellä.”

NUORTEN KOKEMUKSIA LASTENSUOJELUN
AVOHUOLLON TUKIHENKILÖTOIMINNASTA

Sanna Rantanen
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustieteiden laitos
Turun yliopisto
Marraskuu 2010

RANTANEN, SANNA: *”Olisin ilman sitä varmaan jossain lastenkodissa tällä hetkellä.”* Nuorten kokemuksia lastensuojelun avohuollon tukihenkilötoiminnasta.

Pro gradu -tutkielma, 96 sivua, 3 liitesivua

Kasvatustiede

Marraskuu 2010

Tutkielmassa tarkastellaan lastensuojelun asiakkaina olevien nuorien kokemuksia vapaaehtoisesta tukihenkilötoiminnasta. Nuoret ovat saaneet tukihenkilön kolmannen sektorin toimijan eli Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestö ry:n, TUEXI -Alueellinen Nuorten Tukihenkilötoiminta hankkeen kautta. Hanke järjestää vapaaehtoistoimintaan perustuvaa tukihenkilötoimintaa nuorille varhaisen tuen näkökulmasta. Tutkielman tavoitteena on kehittää tukihenkilötoimintaa saatujen tulosten pohjalta. Tutkielman tarkoitus on vastata seuraaviin kysymyksiin: Millaisia kuvia tukihenkilötoiminta herätti nuorena ennen tukisuhteen aloittamista? Millaisia kokemuksia nuorilla on tukihenkilötoiminnasta? Mitä merkityksiä nuoret antavat tukihenkilötoiminnalle?

Tutkimusaineistonani ovat nuorien haastattelut. Yhteensä kahdeksasta haastateltavasta nuoresta, kolme oli poikia ja viisi tyttöjä. Kaikilla haastateltavilla oli haastatteluhetkellä tukihenkilö, paitsi yhdellä nuorella, jonka tukisuhdesopimus oli juuri purettu. Aineiston keruumenetelmänä käytin puolistrukturoitua haastattelua, jossa kaikille nuorille esitettiin samat kysymykset. Haastattelukysymykset jaettiin kolmeen eri teemaan; tukisuhteen aloittaminen, tukisuhde ja tukisuhteen merkitys. Aineiston analyysimetodinä käytettiin teemoittelua.

Tutkimustulokset osoittivat, että kaikki nuoret olivat hyötynneet tukihenkilöstä ja olivat pääosin tyytyväisiä tukisuhteeseen. Tukihenkilötoimintaan suhtauduttiin aluksi joko negatiivisesti tai positiivisesti. Osa nuorista koki tukihenkilön olevan sosiaalityöntekijän kontrollia ja osa taas otti tukihenkilön tuen pelkkänä tukena havaittuihin ongelmiin. Nuoret kokivat tukihenkilön joko ystävänä tai turvallisena aikuisena. Kokemukset tukihenkilötoiminnasta jakautuivat toiminnalliseen tukeen ja emotionaaliseen tukeen. Nuorille tukihenkilö merkitsi luottamusta, ymmärtämistä, puhumista ja tukihenkilön saatavuutta. Tukihenkilö soveltui täyttämään nuoren elämästä puuttuvan turvallisen aikuisen. Tukihenkilö auttoi nuorta refleктоimaan omaa käyttäytymistä ja antamaan selviytymiskeinoja ongelmatilanteisiin.

Asiasanat: Tukihenkilötoiminta, vapaaehtoistyö, kolmas sektori, nuoruus, avohuolto ja lastensuojelu.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 NUORUUS IKÄVAIHEENA	4
2.1 Nuori yhteiskunnan muutoksessa.....	7
2.2 Nuorten hyvinvointi	10
3 LASTENSUOJELU	15
3.1 Lastensuojelu tilastoina.....	20
3.2 Lastensuojelun avohuolto	22
3.3 Varhainen puuttuminen ja varhainen tuki.....	25
4 KOLMAS SEKTORI.....	27
4.1 Vapaaehtoistoiminta ja sen muodot	30
4.2 Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestö ry.....	34
5 LASTENSUOJELUN TUKIHENKILÖTOIMINTA	36
5.1 Mentorointi	39
5.2 Sosiaalinen tuki	40
5.3 TUEXI -Alueellinen Nuorten Tukihenkilötoiminta.....	43
6 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	46
7 TUTKIMUSKYSYMYKSET	49
8 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	49
8.1 Kokemus ja merkitys	49
8.2 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu	52
8.3. Tutkimuksen eettisyys	54
8.4 Aineiston keruu ja analyysi.....	56
8.5 Tutkielman luotettavuus.....	57
9 TUTKIMUSTULOKSET	60
9.1 Tukisuhteen aloittaminen.....	60
9.2 Tukisuhde.....	64
9.3 Tukisuhteen merkitys.....	68
10 YHTEENVETO JA POHDINTA	71
LÄHTEET.....	77
LIITTEET	90
LIITE1.....	90
LIITE 2.....	91

KUVIO 1. Tukihenkilötoiminnan prosessi TUEXI -hankkeessa

KUVIO 2. Nuoren polku TUEXI -tukihenkilötoiminnassa

TAULUKKO 1. Teemat

1 JOHDANTO

Viimeisten vuosikymmenien aikana yhteiskunnallisten muutoksien seuraukset ovat vaikuttaneet merkittävästi nuorten ja perheiden elämään. Se on tuonut nuorten elämään uusia mahdollisuuksia mutta myös riskejä, epävarmuutta ja haasteita. Nuorilla ei ole enää samalla tavalla käytössään perinteisiä sosialisointimalleja, ja ne ovat muuttuneet moninaisemmiksi. Yhteisöllisyys on kadonnut, ja perhe voi jäädä ilman yhteisönsä tukea. Nuoruus on muuttunut pidemmäksi ajanjaksoksi muun muassa pidentyneen koulutuksen ja elinkeinorakenteen muutoksen takia. Nuoruutta voidaan pitää hyvin merkittävänä elämänvaiheena, koska nuori on irtautumassa lapsuuden kodistaan ja tekemässä suuria päätöksiä aikuistumisen poluistaan. Nuoret tarvitsevat valintoihin ja aikuistumiseen turvallisen aikuisen tukea. Nuoriin kohdistetaan uusia odotuksia, mitkä voivat tuntua ylikuormittavilta. Myös vanhempien kasautuneet ongelmat muun muassa taloudelliset ongelmat, päihdeongelmat, syrjäytyminen ja mielenterveysongelmat heijastuvat nuoren elämään. Vanhemmat voivat kokea työelämän tuoman kilpailun perhettä tärkeämpänä ja unohtaa nuoren aikuisen kaipuun. Nuoret voivat olla turvattomia joko ongelmaisen perhetaustan tai nuoren oman toiminnan vuoksi.

Yhteiskunnan muutos on myös pienentänyt peruspalveluiden resursseja. Kolmas sektori on noussut tärkeäksi toimijaksi perheiden tukemisessa vapaaehtoistyöllään, josta yhtenä muotona on tukihenkilötoiminta. Yhteiskunnan moninaistuminen on lisännyt julkista keskustelua nuorten pahoinvoinnista ja siitä, pystyykö lastensuojelu vastaamaan perheiden tarpeisiin kohdistessaan avohuollon tukitoimia. Julkisessa keskustelussa ollaan myös huolissaan siitä, kuinka paljon nuori on osallisena vaikuttamassa lastensuojelussa omiin asioihinsa. Lastensuojelun avohuollon tukitoimia kohdistetaan vähenevässä määrin nuoriin. Lastensuojelulla ei ole tarjota nuorille sopivia tukimuotoja, vaan heidät ohjataan muiden asiantuntijoiden palveluihin. Kuntatasolla tukihenkilötoiminnan ongelmiksi on koettu tukihenkilöiden vaikea saatavuus ja toiminnan sattumanvaraisuus. Kunnat ovat yksimielisiä siitä, että tukihenkilötoiminta on tarpeellista ja että yhteinen koordinaatio tukihenkilöiden rekrytoimisessa, kouluttamisessa, välittämisessä ja ohjaamisessa lisää tukihenkilöiden määrää ja palvelun laatua. Järjestöjen kokemus tukihenkilötoiminnasta on, ettei palvelutarjonta vastaa kysyntää. Nuorten ongelmia kuten mielenterveysongelmia ja päihdeongelmia ei ole saatu pysäytetyksi, vaikka 1990-luvun laman jälkeiset vaikutukset lisäsivät keskustelua nuorten pahoinvoinnista. Palvelujärjestelmä ei kuitenkaan ole kyennyt

vastaamaan lisääntyneeseen tarpeeseen, vaikka tavoitteena on puuttua nuorten ongelmiin jo varhaisessa vaiheessa ennen niiden kriisiytymistä. Julkisen sektorin rahoitusongelmat ovat myös osaltaan kohdistuneet lastensuojelun riittämättömyyteen. Turun Sanomissa (2010) julkaistun kirjoituksen mukaan, kolmannen sektorin suurin rahoittaja RAY vähentää myös avustusjärjestöjen rahoitusta. Erityispalvelut kuten nuoriso-, päihde-, ja mielenterveyspalvelut ovat karsintauhan alla. Karsinnan jälkeen raha järjestöille ohjataan valtion budjetista. Toisaalta, vaikka kunnan velvollisuus on järjestää palveluita ja siihen valtion budjetista rahaa kohdistetaan, raha ei kunnissa aina mene vastaavaan toimintaan. (Turun sanomat, 2010.) Vaikka kolmannen sektorin merkitys kasvaa koko ajan, se ei kuitenkaan saa ansaitsemaansa arvostusta julkisessa keskustelussa eikä myöskään kunnan budjetin jaossa.

Pro gradu -tutkielman tarkoituksena on selvittää lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä olevien nuorten kokemuksia tukihenkilötoiminnasta. Tarkoitukseni on antaa nuorten mielipiteille oma ääni. Haastatellut nuoret ovat saaneet Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestö ry:n TUEXI -hankkeen kautta tukihenkilön. Tarkoituksena on saada selville myös, mitä tukihenkilötoiminta merkitsee nuorille. Tukihenkilötoimintaa on Suomessa tutkittu tukihenkilön näkökulmasta paljon, mutta tuetun nuoren näkökulmasta hyvin vähän, minkä vuoksi aiheeni onkin oivallinen ja tärkeä. Tutkimuksessa on tärkeää saada selville, mikä merkitys tukihenkilötoiminnalla on avohuollon tukitoimena nuorille. Näin tukihenkilötoimintaa pyritään kehittämään tuloksieni pohjalta.

Pro gradu -tutkielmani kohderyhmä koostuu 14-vuotiaista tai sitä vanhemmista nuorista, jotka ovat lastensuojelun asiakkaita. Selvitän tutkielmassa nuoruuden määritelmää kehityksen, ikämäärittelyiden ja nuoruus -käsitteen kehityksen avulla. Nuorisoa on vaikea ymmärtää sijoittamatta heitä yhteiskunnassamme tapahtuneeseen muutokseen. Esittelen kappaleessa kaksi muuttunutta yhteiskuntaamme ja nuorten hyvinvointia. Kappaleessa kolme määrittelen, mitä lastensuojelu on ja mitä lastensuojelun asiakkuuteen kuuluu. Selvitän myös, miten nuoret näkyvät lastensuojelun tilastoissa. Nuoret ovat saaneet tukihenkilön Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestön ry:n eli kolmannen sektorin kautta. Neljännessä luvussa esittelen kolmatta sektoria, vapaaehtoistoimintaa ja vapaaehtoistoiminnan muotoja. Viidennessä kappaleessa käyn läpi lastensuojelun tukihenkilötoimintaa. Esittelen myös mentorointia, mikä on kansainvälisesti tunnettua ehkäisevää lastensuojelutoimintaa. Määrittelen myös

sosiaalisen tuen käsitettä, joka liitetään yleisesti tukihenkilötoiminnan yhdeksi tavoitteeksi. Tämän jälkeen esittelen aihepiiriin liittyvät aikaisemmat tutkimukset ja tutkimuskysymykset. Kappaleessa kahdeksan käyn läpi tutkielman toteutusta, minkä jälkeen esittelen tutkielman tulokset. Tulokappaleessa palaan viitekehykseen ja pohdinnassa teen johtopäätöksiä aikaisempiin tutkimuksiin nojautuen.

2 NUORUUS IKÄVAIHEENA

Yksi nuoruuden esille tuoja on ranskalainen valistuskirjailija Jean-Jacques Rousseau. Rousseau mukaan nuoruusaika ajoittuu 15 vuoteen 20, jolloin tapahtuu tunteiden kypsyminen, aikuistuminen ja sukukypsyyden saavuttaminen (Rousseau 1905, 400–512). Väitetään, että Rousseau on käyttänyt ensimmäistä kertaa nuoruus -käsitettä 1770-luvulla. Nuoriso-käsite on nuoruuden synnyn ajoittamista teollistumisen alkuaikaan ja todiste nuoruuden olemassaolosta (Puuronen 2000, 16). Nuoruus on kuitenkin tunnistettu elämänvaiheena jo antiikin Kreikan aikoina, jolloin esitettiin ajatuksia nuoruuden erityislaadusta. Aristoteles on erottanut elämänvaiheiksi nuoruuden, miehuuden ja vanhuuden. Nuoruus -elämänvaiheen erottuminen liittyi valtion ja talouden kehitykseen ja kehityksen vaatimaan koulutuksen järjestämiseen. Antiikin ajoista lähtien moderniin yhteiskuntaan saakka nuoruuden kehityksellä on ollut kaksi linjaa. Yläluokkaiset pojat olivat etuoikeutettuja muodolliseen koulutukseen. Yläluokkien tyttöjen koulutus tähtäsi taas hyvin naimisiin. Suurin osa alempien luokkien nuorisosta olivat muodollisen koulutuksen ulkopuolella 1900 -luvulle asti, jolloin alettiin säädellä oppivelvollisuuslakeja. Toinen nuoruuden kehitykseen vaikuttava tekijä oli maaseudulla asuvien nuorten oppiminen perhepiirissä työntekoa seuraten. Modernissa yhteiskunnassa kaikilla nuorilla oli jo oppivelvollisuus, joten eri sosiaaliryhmien nuoret ovat tässä mielessä yhdenmukaisia. (Puuronen 2000, 25–28.)

Teollistumisen myötä koulutuksen pidentyminen vaikutti nuoruuden pidentymiseen ja nuorison pysymiseen erityisenä ryhmänä. Nuoruuden kehittymiseen on myös vaikuttanut tuotannon lisäksi teoreettiset ja ideologiset käsitykset nuorisosta. Nuoruus on nykyisessä yhteiskunnassa osin erilaista kuin aikaisemmin. Tärkein muutos viime vuosikymmeniltä on naisten ja miesten, tyttöjen ja poikien sukupuolten välisen eriarvoisuuden väheneminen. Tytöt ja pojat ovat kuuluneet nuorisoon jo vuosisatojen, ellei vuosituhanten ajan. Tyttöjen nuoruus on ollut lyhyempi elämänjakso kuin pojilla, koska tytöt ovat avioituneet aikaisemmin ja ovat saavuttaneet näin sukukypsyyden aikaisemmin kuin pojat. (Puuronen 2000, 40–43.) Nuorten vapaa-aika on kasvanut. Nuoret alkoivat näkyä ryhminä toisen maailmansodan jälkeen, erityisesti kaupungeissa (Aapola 1999, 34). Nuoret alkoivat myös viettää enemmän aikaa keskenään pidentyneen koulutuksen vuoksi. Vertaisryhmillä sekä kaupallisella nuorisokulttuurilla alkoi olla tärkeä merkitys nuorten identiteetin muokkaajina. Elinkeinorakenteen muutoksen myötä elämäntavat ovat eriytyneet ja sosialisatioympäristöt ovat moninaistuneet, ja myös

yksilön identiteetin rakentuminen on monimutkaistunut. (Vanttaja & Järvinen 2006, 34.)

Nuoruuden ikäjaottelulla voidaan käyttää valtaa vaatimalla kullekin ikäryhmille rajat ja tapoja, näin saadaan aikaan järjestys (Bourdieu 1987, 128–135). Puuronen tarkastelee nuorten elämää Buchmannin (1989) teorian mukaan, missä nuoruus elämänvaiheena on valtiollisesti määritelty. Sääntelystä keskeinen esimerkki on ikärajat. Ikärajat määrittävät nuorten osallistumista yhteiskunnallisiin instituutioihin ja niitä asemia, oikeuksia ja velvollisuuksia, joita nuorilla on eri instituutioissa. (Puuronen 2000, 155.) Nuorisopsykiatriassa nuoruus määritellään alkavaksi 12. ikävuoden jälkeen, kuin myös lastensuojelun tilastoinnissa ja nuorisohankkeissa (Aaltonen & Heikkinen 2009, 165). Nuorisolaissa 2006/72 nuorina pidetään alle 29 -vuotiaita lapsia ja nuoria. Lastensuojelulain mukaan 417/2007 lapsena pidetään alle 18 -vuotiaita ja nuorena alle 21 -vuotiaita. Lastensuojelussa nuoruuden ajatellaan olevan lapsuuden alakäsite. Lastensuojelussa nuoruuden ikärajat ovat varsin venyviä ja muuttuvia, ja se tulee parhaiten esille nuoren siirtyessä jälkihuoltoon 18 -vuoden jälkeen. Ikärajojen määrittämiseen vaikuttavat institutionaaliset siirtymät. Nuoruus -käsitteeseen liittyvät ajalliset, paikalliset ja kontekstuaaliset tekijät. Rikos- ja päihdeongelmissa ikärajat sijoittuvat 15–20 ikävuoden välille. (Heikkinen 2007, 4–5.) Lastensuojelulain mukaan 12 vuotta täyttäneellä on oikeus kertoa oma kantansa häntä koskeviin päätöksiin (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 27). Pro gradu -tutkielmassani käytän käsitettä nuori yli 14 -vuotiaista lastensuojelun asiakkaista.

Nuoruus jaetaan usein osiin. Sen ajatellaan usein koostuvan kolmesta ajanjaksosta, joiden ikäjako vaihtelee määritelmästä riippuen. Yhden määritelmän mukaan nuoruus jakautuu aikaiseen nuoruuteen 12–14 -vuotiaat, keskinuoruuteen 15–17 -vuotiaat, ja myöhäisnuoruuteen 18–22 -vuotiaat. Ensimmäiseen ajanjaksoon liittyy fyysisiä muutoksia, keskinuoruuteen liittyy merkittäviä haasteita kuten itsenäistyminen, valmistautuminen aikuisuuden työelämään ja sitä vastaavaan koulutukseen. Myöhäisnuoruuden haasteina ovat päätökset, jotka vaikuttavat koko elämään. Nuoruusikä tarkoittaa lapsuuden ja aikuisuuden väliin sijoittuvaa psyykkistä kehitysvaihetta, ikävuosia 12–22. (Aalberg & Siimes 2007, 15.) Spranger (1932) jakaa nuoruuden kolmeen vaiheeseen: minän löytyminen, elämänsuunnitelman syntyminen ja juurtuminen eri elämäntilanteisiin. Ensimmäisellä vaiheella viitataan oman itsensä tunnistamiseen eli reflektioon. Toisella vaiheella tarkoitetaan sitä suuntaa, jonka nuori elämälleen saa. Elämänsuuntaan voi vaikuttaa vietit ja ulkomaailma. Kolmannen

vaiheen mukaan nuori kasvaa yksittäisille elämänaluille muun muassa oikeusjärjestelmään, uskonnolliseen elämään tai politiikkaan. Sprangerin mukaan nuorison kokemuksia ja niihin liittyviä merkityksiä sekä niiden välisiä suhteita ei voi ymmärtää ennen kuin on itse ohittanut nuoruuden. (Spranger 1932, 45–59.)

Sprangerin jakoa voidaan verrata Aalbergin ja Siimeksen esittämiin nuoruuden vaiheisiin, joista löytyy samankaltaisia piirteitä. Aalbergin ja Siimeksen ensimmäinen vaihe *varhaisnuoruus* liittyy itsenäistymiseen ja yksilöllistymiseen. Nuori kokeilee ja etsii erilaisia arvoja ja normeja, mikä voidaan tulkita oman minän tunnistamiseksi. Toinen vaihe *varsinainen nuoruus* on aikaa, jolloin nuori on kiinnostunut omasta ympäristöstään ja seksuaalisuudestaan. Nuoresta tulee kantaaottava, kykyjä etsivä ja käyttävä nuori. Kolmanteen vaiheeseen *jälkinuoruuteen* liittyy aikaisempien kokemusten hahmottuminen kokonaisuudeksi. Nuori tekee valintoja, jotka vaikuttavat tulevaan aikuisuuteen. Nuori sijoittaa itsensä lapsuuden perhettä laajempaan ympäristöön eli yhteiskuntaan. Yhteiskunnan jäsenenä nuori ryhtyy kantamaan vastuuta ja ammatilliset päämäärät vakiintuvat. (Aalberg & Siimes 2007, 68–70.)

Nuoruuteen liitetään vahvasti murrosikä, joka on suomen kielessä uusi käsite. Se on ilmestynyt ensimmäistä kertaa vuonna 1915 Rosenqvistin teoksessa; ”Murrosikä ja kasvatus”. Murrosiällä tarkoitetaan nuoren elämänvaihetta, siirtymää lapsuudesta aikuisuuteen. Murrosiän käsitteeseen kuuluu negatiivisia kulttuurisia merkityksiä. Kun puhutaan vaikeasta murrosiästä, määrittyvät nuoret samalla ongelmallisiksi. Nuorten käyttäytymistä voidaan selittää ”murrosikäisyydellä”, johon oletetaan liittyvän tietynlaisia tunnetiloja ja negatiivista käyttäytymistä. Tästä johtuen nuoret määritellään yhtenäiseksi ryhmäksi, jolloin unohdetaan nuorien yksilöllisyys ja sosiaaliset erot. Murrosiällä ja nuoruudella on erityinen suhde, ja niiden määrittelyt leikkaavat toisiaan. Murrosikää pidetään nuoruuden alakäsitteenä. (Aapola 1999, 14–27.)

Nuoren kehityskulku liittyy fyysiseen kasvuun, ajattelun kehittymiseen ja sosiaalisiin tekijöihin lähimpien ihmisten odotuksista aina yhteiskunnan rakenteisiin. Nuori ohjaa itse omia valintojaan ja omaa kehitystään. Nuoruus päättyy, kun saavutetaan aikuisen rooli eli päästään työelämään ja perheen perustamiseen. Nuoruudessa tapahtuu fysiologisia ja hormonaalisia muutoksia. Osalle nuorista voi myös ilmetä ongelmakäyttäytymistä. Nuori kehittyy kolmessa sosiaalisessa ympäristössä, perheessä ja kaveripiirissä. (Nurmi ym., 2006, 124–134.) Mediasta on tullut iso osa nuorten vuorovaikutusta. Media muokkaa arkielämää, vaikuttaa ajatteluun ja käyttäytymiseen, ja

sekä siihen, miten ihmiset ymmärtävät itsensä ja toisensa. Median merkitys sosiaalistajana on korostunut. (Vanttaja & Järvinen 2007, 32–35.) Nuoruusvuosina perheen rooli sosiaalistajana muuttuu. Vanhempien merkitys laskee nuoren itsenäistyessä ja ystävien merkitys kasvaa. Ympäristö alkaa asettaa nuorelle rajoja ja odotuksia. Odotukset riippuvat laajemmista kulttuurisista uskomuksista ja institutionaalisista tekijöistä. Nuoret elävät haasteiden, mahdollisuuksien ja rajoitusten kentässä. Kenttää säätelevät erilaiset instituutiot, yhteiskunnalliset arvot ja alakulttuurien uskomukset. Mahdollisuudet ja haasteet liittyvät koulutukseen, ammatinvalintaan, kaveripiiriin ja ihmissuhteisiin. (Nurmi ym. 2006, 124–134.)

Nuoruus on universaalia sekä sosiaalisesti ja kulttuurisesti eriytynyttä. Nuoret jakavat samanlaisia elämänvaiheita kuten oppivelvollisuuden, kouluttautumisen tulevaisuutta varten, virallisten ikärajojen ylittämisen ja täysikäisyyden tuomat oikeudet ja velvollisuudet. (Aaltonen & Heikkinen 2009, 166.) Nuorisoon kohdistetaan odotuksia tietynlaisena ryhmänä muun muassa koulun loppuun saattaminen, työn etsiminen tai opiskelu, asevelvollisuus ja parisuhteeseen valmistautuminen. Osa yhteiskunnan nuorille luomista odotuksista voi olla nuorisolle ylivoimaisia. (Vuorinen 1998, 211.) Vaikkakin nuoruus on universaalia, merkitsevät yhteiskunnan valtarakenteet siihen, miten kukin nuori elää. Kokemukset koulusta, oikeuksista, mahdollisuuksista ja velvollisuuksista ovat hyvin erilaisia eri tekijöiden kuten sukupuolen, etnisen taustan, luokka-aseman ja asuinpaikan suhteen. (Aaltonen & Heikkinen 2009, 166.) Nuorilla on monenlaisia reittejä aikuisuuteen, ja sen saavuttaminen ei ole enää selkeä siirtymä vaan vähittäinen prosessi. Nuoruus on pidentynyt, ja sen voidaan sanoa yltävän 30 vuoteen asti. Pidentynyt nuoruus johtuu muun muassa elinkeinorakenteen muutoksesta, koulutuksen pidentymisestä, mikä taas aiheuttaa sen että, taloudellisen itsenäisyyden saavuttaminen voi kestää pidempään. (Aapola 1999, 34., Nurmi ym. 2006, 125.)

2.1 Nuori yhteiskunnan muutoksessa

Sadan viime vuoden aikana suomalainen yhteiskunta on siirtynyt maatalousyhteiskunnasta teollistuneen palveluyhteiskunnan kautta jälkiteolliseen informaatioyhteiskuntaan. Muutos on merkinnyt sosialisointi muuttumista moninaisemmaksi. Muutos on voinut tuoda yksilölle uudenlaisia elämänmahdollisuuksia mutta myös uhkia, epävarmuutta ja yhteiskuntapoliittisia haasteita. Elinkeinorakenteen muutos on vaikuttanut sosialisointiin. Lasten ja nuorten ikäluokat tulevat osaksi yhteiskuntaa, sen arvoja, normeja ja rakenteita.

Maatalousyhteiskunnassa lapset merkitsivät jatkuvuutta ja tulevaisuuden turvaa. Perheiden lapsiluku pieneni samoihin aikoihin kun kaupunkimainen elämäntyyli, teollistuminen ja hyvinvointipalvelut yleistyivät. Perhe, lähiyhteisö, kirkko ja työ eivät enää yksin vastanneet sosialisatiosta. Sosialisaatioon eivät ole enää samassa määrin vaikuttaneet normit eivätkä sidokset perinteeseen. Lasten ja nuorten elämänpiiri laajeni perheen ja lähiyhteisön ulkopuolelle päivähoiton ja koulunkäynnin yleistymisen myötä. (Vanttaja & Järvinen 2006, 27–31.)

Viime vuosikymmenten yhteiskunnallinen ja kulttuurinen murros on edistänyt kulttuurista vapautumista ja lisännyt yksilön psyykkisiä rasituksia. Vapautuminen tulee esille perinteisten sukupuoli- ja sukupuoliroolien ja avioliiton merkityksen vähenemisenä. Yksilön arkielämää eivät sido enää normit siinä määrin kuin ennen. (Ziehe 1991, 26–27.) Kuitenkin, yksilön tulee elää yhteiskunnan asettamien yleisten normien puitteissa; esimerkiksi tutkinnon suorittamisesta on tullut välttämätön. (Vanttaja & Järvinen 2006, 28). Kulttuurillinen vapautuminen on luonut uusia mahdollisuuksia kehittää, muunnella ja kokeilla omaa identiteettiään. Oman identiteetin muutostyö kuitenkin voi tuntua raskaalta ja kuormittaa erityisesti nuoria, koska perinteisiä identiteetin malleja ei ole enää samalla tavalla tarjolla ja identiteettien valinnanmahdollisuus voi tuntua rajattomalta. (Ziehe 1991, 27–28.)

Anu Kantola (2002) on ”Markkinakuri ja managerivalta” väitöskirjassaan osoittanut, miten koko talouselämää ja yhteiskuntaamme on ohjattu markkinakulttuuriin. Markkina-ajattelu, markkinoiden logiikka on levinnyt kaikille yhteiskunnallisen toiminnan alueille ”uuden johtamiskulttuurin” ja ”tehokkuuden parantamisen” nimissä. Markkinatalouden myötä on tullut myös uutta sanastoa: asiakkaat, tuotteet ja tulosvastuu. Markkinoiden logiikka ja kauppiasmoraali leviää myös niille alueille, joille ne eivät kuulu. Esimerkiksi valtiolla ja kunnalla ei ole asiakkaita vaan niiden toimijat ovat kansalaisia. Markkinoilla toimiva tehokkuusajattelu on ristiriidassa lasten ja nuorten kasvatuksessa ja hoidossa. (Salmi, Bardy & Sauli 2007, 33.)

Tämän päivän yhteiskuntaa kutsutaan tieto- ja informaatioyhteiskunnaksi. Tietotekninen kehitys on mahdollistanut informaation määrän ja käsittelymahdollisuuksien nopean kasvun. Kehitys on vaikuttanut työhön, koulutukseen ja vapaa-aikaan. Kehitys on avannut myös uusia osallistumisen ja oppimisen mahdollisuuksia. Informaatioyhteiskunnan vaarana kuitenkin on, että yksilön persoonallisuus katoaa

tiedollisten arvojen vallatessa. Kasvatuksen näkökulmasta tämä tarkoittaa ajautumista yksipuoliseen ihmiskuvaan, jossa ei ole tilaa ihmisenä kehittymiselle. Lasten ja nuorten elinpiirin, koulunkäynnin, harrastusten sekä mielikuva- ja elämysmaailman digitalisoitumiseen liittyy moraalisia ongelmia, jotka saattavat asettaa vanhemmat uusien haasteiden eteen. Kasvatuksen suurin haaste on estää nuorten maailmankuvan rikkoutumisen. Lapset ja nuoret tarvitsevat rinnalleen aikuisia, joiden kanssa voivat rakentaa ja jäsentää maailmankuvaansa ja peilata ajatuksiaan, saada johdonmukaista palautetta ja opetella erottamaan olennainen epäolennaisesta. Tietoyhteiskunta on perusteiltaan koulutusyhteiskunta. Työelämä vaatii tietojen ja taitojen jatkuvaa päivittämistä. Korkean ammattitaidon yhteiskunta on jatkuvan koulutuksen ja elinikäisen oppimisen yhteiskunta. Koulutusyhteiskunta vaatii myös enemmän kasvatukselta, jossa korostuu oppiminen ja informaation prosessointi. (Hämäläinen 2006, 23–44.)

Nyky-yhteiskuntaa voidaan myös kutsua riskiyhteiskunnaksi. Riskit ovat seurausta yhteiskunnan nopeasta muuttumisesta ja rakenteiden monimutkaistumisesta. Epävarmuus ihmisten elämässä lisääntyy ja elämä on muuttumassa lyhytjännitteiseksi. Työmarkkinat muuttavat muotoaan ja määrä- ja osa-aikaiset työsuhteet lisääntyvät. Elämän pitkäjännitteinen suunnitelmallisuus on muuttumassa. Nuorten elämään epävakaus tuo näköalattomuutta ja kokemuksen asioiden hallitsemattomuudesta. Nuori voi tuntea turhautumista, avuttomuuden tunnetta ja ahdistusta, mikä voi heijastua koko perheeseen. Kasvatukselle suuri haaste on valmistaa nuoret sietämään epävakautta ja elämään riskien yhteiskunnassa. Kasvatukselta vaaditaan myös yksilöllisten ominaisuuksien vahvistamista, mitä jälkimodernissa yhteiskunnassa arvostetaan: kykyä riippumattomuuteen, itsenäiseen päätöksentekoon, omien asioiden ajamiseen, omien etujen valvontaan, oman elämän ohjaamiseen ja vastuun ottamiseen omista moraalisisista ratkaisuksistaan. Kasvattajat välittävät moraalialia ja arvoja kasvavalle sukupolvelle usein huomaamattaan. Yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat nuorten arvomaailman muodostumiseen myös kasvattajista riippumatta. (Hämäläinen 2006a, 44–45.)

Nuoret elävät oman ajan yhteiskuntaa ja kulttuuria. Yhteiskunnan ja kulttuuriin liittyvät muutokset vaikuttavat nuoren kehitykseen, toimintaan, ajatteluun ja valintoihin. Nuoriin kohdistuva keskeinen muutos kohdistuu perheeseen. Perheinstituutiosta on tapahtunut ja yhä tapahtumassa muutoksia. Nuorta eivät enää säätele perheessä määräytyvä ajankäyttö omavaraisuuden ylläpitämisessä. Useissa perheissä molemmat vanhemmat

käyvät töissä. Yhteisöllisyys ja sukupolvien välinen vuorovaikutus on vähentynyt, eikä sukulaisuus ole enää yhtä tiivistä kuin ennen. Avioerot ovat lisääntyneet ja näin ollen yksinhuoltajaperheiden määrä on lisääntynyt. Nuoreen kohdistunut muutos liittyy myös koulutukseen. Koulutukseen liittyvät vaatimukset ovat nousseet. Suomalaisnuoret pärjäävät kansainvälisissä koulutusvertailuissa erinomaisesti, mutta käänköpuolena on alhainen kouluviihtyvyys. Koulutusratkaisut menevät nuorilla yhä pidemmäksi ja työelämään siirtyminen viivästyy. (Nurmi ym. 2006, 156–157.)

2.2 Nuorten hyvinvointi

Nuorten hyvinvointia voidaan arvioida aineellisten elinolojen, taloudellisen toimeentulon, terveydentilan, sosiaalisten suhteiden, itsensä toteuttamisen ja onnellisuuden kokemuksen ja läheisien ihmissuhteiden myötä (Karvonen ym., 2008, 14., Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 11). Hyvinvointiin kuuluu objektiivisesti sekä subjektiivisesti mitattavia asioita esimerkiksi henkilökohtaisia arvostuksia ja tuntemuksia. Yksilöille eri elämäntilanteissa hyvinvointi merkitsee eri asioita. Lapsuudessa hyvinvointi on vanhempien antamaa huolenpitoa, turvallisuudentunnetta ja turvallisia ihmissuhteita. Nuoren kohdalla usein itsensä toteuttaminen, uudet kokemukset ja ihmissuhteet nousevat tärkeiksi hyvinvoinnin kannalta. Tulevaisuudessa haasteena nuorten hyvinvoinnissa on perheiden ylikuormittuminen työelämän haasteiden kasvaessa ja sosiaalisten verkostojen heikentyminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 11, 31.) Hyvinvointi on elinolojen yläkäsite ja elinoloja laajempi käsite. Elinoloilla tarkoitetaan asuinoloja, työtä ja toimeentuloa. Hyvinvoinnilla tarkoitetaan elinolojen lisäksi terveyttä, sosiaalisia suhteita ja subjektiivista hyvinvointia. (Moisio 2008, 28., Allardt 1976, 32.) Hyvinvointia voidaan määritellä myös tarvekäsitteen avulla. Hyvinvoinnin voi nähdä tilana, missä ihmisellä on mahdollisuus saada keskeiset tarpeensa tyydytetyksi. Tarpeisiin liittyy olennaisesti arvot. Arvot määräytyvät sen ajan yhteiskunnallisen keskustelun kautta. Hyvinvoinnin katsotaan koostuvan sekä elintasosta että elämänlaadusta. (Allardt 1976, 28, 35.)

On olemassa lapsen oikeuksien sopimus, jossa sopimusvaltiot sitoutuvat toimimaan kaikkien huolenpitoa, suojelua sekä osallistumista koskevien oikeuksien toteuttamiseksi mahdollisimman täysimääräisesti. Lapsen oikeuksien yleissopimus hyväksyttiin YK:ssa vuonna 1989. Sopimuksessa määritellään alaikäisten kansalaisoikeudet, taloudelliset, sivistykselliset ja sosiaaliset oikeudet. Jotta lapsen oikeudet hyvään huolenpitoon, riittävään elintasoon, terveyteen ja koulutukseen sekä kulttuuriin toteutuisivat, on lapsen

mahdollisuuksia suojeltava. Lapsia ja nuoria on suojeltava kurjuudelta, hyväksikäytöltä ja kaikelta pahalta. Bardy (2009) määrittelee lapsien ja nuorten hyvinvointia Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksista having-loving-being, joiden lähtökohtana ovat inhimilliset perustarpeet. Elinoloihin kuuluu toimeentulo, asuminen, työllisyys ja terveys. Elinolot ovat mitattavia resursseja, joita meillä on(having). Perheessä lasten resurssit jakautuvat perheen varallisuuden mukaan ja yhteiskunta tukee perhettä peruspalveluilla. Ihmissuhteet(loving) viittaa niihin suhteisiin, joita yksilöllä on. Läheiset suhteet perheeseen ovat tärkeitä varsinkin varhaislapsuudessa, jolloin lapsi on vielä täysin riippuvainen vanhemmistaan. Muita ihmissuhteita ylläpidetään kouluissa ja erilaisissa yhteisöissä. Itsensä toteuttaminen(being) käsittää osallistumisen omaan ja perhettä koskevaan elämään ja päätöksiin. Itsensä toteuttamiseen liittyy myös vapaa-aika. Itsensä toteuttaminen voi tapahtua osallistumalla johonkin yhteisöön omana itsenään ja tulemalla näin hyväksytyksi. Hyvinvoinnin kolmiulotteisuus voi määrittää sosiaalisia ongelmia joko hyvinvoinnin vajeina tai pahoinvoinnin lähteinä. Hyvinvoinnin kokemus edellyttää tarpeiden tyydytystä kaikilta kolmelta ulottuvuudelta. (Bardy 2009, 30–37., Allardt 1976, 13–50.)

Nuorille on tarjolla monipuolisesti harrastusmahdollisuuksia, sosiaaliturva ja hyvinvointipalvelut ovat korkealla tasolla. Laaja perhepoliittinen tukijärjestelmä koituu monella tavalla nuorison hyväksi. Kansainvälisen vertailun mukaan nuorten koulusaavutukset ovat huippuluokkaa, modernin informaatiotekniikan käyttöaste on Suomessa korkea, opettajat ovat hyvin koulutettuja, oppilashuolto on tasokasta ja yhteiskunnan kasvatusjärjestelmä ammattiryhmineen on huipputasoa. Nuorten olot ovat vaikeutuneet kuitenkin 1990-luvun laman myötä. Nuorten mielenterveyspalvelujen tarve on kasvanut niin suureksi, ettei siihen pystytä vastaamaan. Lastensuojelutoimien piirissä olevien lasten määrä on kaksinkertaistunut kymmenen viime vuoden aikana. Lasten huostaanottojen määrä on kasvanut vuosi vuodelta. Yhteiskunnassa tarvitaan kotikasvatuksen tukemista ja täydentämistä, joskus myös korvaamista kodin ulkopuolisella kasvatuksella. (Hämäläinen 2006, 46–49). Viime vuosikymmenten aikana osa suomalaislapsista voi paremmin. Osalla kuitenkin lapsista ja lapsiperheistä pahoinvointi on lisääntynyt, ja pienelle väestölle on kasaantunut vaikeampaa pahoinvointia. (Lammi-Taskula ym. 2009, 11–12.) Suomi on vauraampi kuin koskaan, ja väestön elintaso korkea, mutta samanaikaisesti hyvinvointierot ovat kasvaneet. Eriarvoisuus on lisääntynyt. (Bardy 2009b, 231.) Suurimmalla osalla nuorista menee hyvin, mutta osalle nuorista pahoinvointi näyttää kasautuneen. Polarisaation käsitettä

voidaan käyttää nuorten hyvinvoinnin tulkinnessa. Lastensuojelua, nuorisorikollisuutta ja nuorten päihteiden käyttöä koskevat tilastot kertovat nuorten hyvinvoinnin eroista ja tukevat polarisaatio-oletusta. Työllisyyttä ja koulutusta koskevat tilastot kertovat taas erojen tasaantumisesta. Tutkijat ovat tulkinneet kahtiajaon johtuvan siitä, että ennaltaehkäisevässä työssä säästetään. (Etusivu, opetus- ja kulttuuriministeriön verkkolehti, 2008.)

Viitaten lapsiasiavaltuutetun Aulan puheeseen Terve Kunta -päivillä, Aula arvioi nuorten hyvinvointia. Aula kertoo nuorten hyvinvoinnin erilaistuvan ja eriarvoistuvan. Aula arvioi nuorista noin 5–10 prosentin voivan huonosti. Huonosti voivilla perheillä ongelmat kasvavat, ja pahoinvointi on vaikeutunut. Perheiden yleisin ongelma on vanhempien alkoholinkäyttö. Yhteiskunnalliset erot korostuvat nuorilla myös liikkumisessa, alkoholin ja tupakan käytössä. Myös terveyserot ovat kasvamassa. Lapsiköyhyys koskettaa suurimmaksi osaksi yksinhuoltajia, alle 3-vuotiaiden lasten sekä monilapsisia perheitä. Aula korostaa lapsipsykiatriaan, erityisopetukseen, lastensuojeluun panostamista ja yhteisöllisyyden merkitystä. Aulan mukaan kunnan toiminnan merkitys voi olla ratkaisevaa pahoinvoinnin vähentämisessä ja yhteisöllisyyden luomisessa muun muassa järjestöjen toiminnan mahdollistajana. (Aula, 2010.)

Valtakunnallisessa terveystapatutkimuksessa on seurattu 12–18 -vuotiaiden nuorten terveyttä joka toinen vuosi vuodesta 1977 alkaen. Tutkimuksessa tarkastellaan tupakkatuotteiden ja alkoholin käyttöä ja riippuvuutta sekä sosiaalista altistumista huumeille. Kyselyyn on vastannut 5516 nuorta. Vuonna 2000 nuorten tupakointi on ollut laskussa, mutta viimeisen kahden vuoden aikana tupakoinnin väheneminen on kuitenkin pysähtynyt ja joiltakin osin se on lähtenyt nousuun. Alkoholia vähintään kerran viikossa käyttävien osuus ja myös itsensä tosihumalaan vähintään kerran viikossa käyttävien osuus on nousussa. Nuorten asenteet viimeisen kahden vuosikymmenen aikana on muuttunut selvästi alkoholimyönteisempään suuntaan. (Rainio ym., 2009, 13–49.) Myös kouluterveyskyselyn 2009 tuloksista tuli esille, että päihteisiin ja tupakkaan liittyvät asenteet olivat muuttuneet 2000 -luvulta vuoteen 2009 myönteisemmäksi. Nuorilta kysyttiin säännöllisen ja satunnaisen tupakan ja alkoholin käytön asenteista. Lukiolaisten ja yläluokkalaisten asenteet tupakan käyttöön olivat muuttuneet myönteisemmiksi ja parin alkoholin annoksen ja kerran viikossa itsensä humalaan juomiseen hyväksyttiin aiempia vuosia yleisemmin. Myös kannabiksen

satunnaiseen käyttöön suhtauduttiin aikaisempia vuosia myönteisemmin. Nuorilta kysyttiin myös läheisten alkoholinkäytöstä ja siitä, että olisiko läheisen käytöstä koitunut nuorelle jotain ongelmia tai haittoja. Nuorista 14 prosenttia vastasi läheisen juovan niin, että siitä oli koitunut haittaa. Läheisen alkoholinkäytöstä koituvat ongelmat ovat osoitus siitä, että aikuisten alkoholinkäyttö kuormittaa nuoria. Vuodesta 2000 päihteiden ja tupakan käyttö on ollut laskussa. Kuitenkin viime vuosien nuorten asenteet ovat muuttuneet aiemmasta myönteisemmäksi koskien päihteitä ja tupakan käyttöä. (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos, 2009b.)

Kouluterveyskyselyssä tarkastellaan nuorten elinolojen kehitystä 2000 -luvulta alkaen 8. ja 9. luokkalaisten sekä lukiolaisten 1. ja 2. vuoden opiskelijan osalta ja ammatillisen koulutuksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoiden osalta. Kouluterveyskyselyssä nuorten hyvinvoinnin mittareina on käytetty elinoloja, kouluoloja, terveyttä, terveystottumuksia, terveysosaamista sekä opiskelijahuoltoa. Nuorten hyvinvoinnissa on tapahtunut pääasiassa myönteisiä muutoksia 2000- luvulla. Muutoksia 2000 -luvulla olivat nuorten käyttövarojen lisääntyminen ja se että vanhempien kanssa koettu keskusteluvaikeus oli vähentynyt vuosina 2006/2007, mutta vanhempien tietoisuus siitä, missä nuori vietti aikaansa oli vähentynyt. Vanhempien kanssa keskusteluyhteyden paranemisen kehitys on kuitenkin pysähtynyt vuosina 2008/2009. (Luopa ym. 2010, 7–21, 71.)

Anne Kouhia (2008) havaitsi pro gradussaan, lastensuojelun asiakkaina olevien lapsien hyvinvoinnin ja kasvuolojen poikkeavan keskimäärin siitä, mitä ne ovat muilla väestön lapsilla. Lastensuojelun asiakkuuden alkaessa vain joka kolmas asui ydinperheessä eli kahden vanhemman perheessä. Asiakkaana olevien lapsien arkea leimaavat muutokset muun muassa perherakenteissa, asuinpaikassa tai kasvuympäristössä. Muutosten lisäksi asiakasperheiden elämään liittyy paljon pahoinvointia aiheuttavia tekijöitä. (Heino 2009, 63.) Yksi nuorten ongelmista on myös yksinäisyys. Stakesin tekemässä 2008/2009 kouluterveyskyselyssä on havaittu, että peruskouluikäisistä lapsista ja nuorista noin 10 prosenttia kokee itsensä kroonisesti yksinäiseksi (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, 2009b). Stakesin kouluterveyskyselyssä 2006/2007 on ilmennyt, että 16 prosentilla suomalaisista yläasteikäisistä pojista ei ole yhtään läheistä ystävää. Tytöistä ilman ystävää on 7 prosenttia. (Luopa ym. 2008, 18.) Turvallisten aikuissuhteiden kaipuu on yksi suomalaislasten ja -nuorten yksinäisyyden piirteistä. Lasten ja nuorten puhelimeen tulee vuosittain kymmeniätuhansia soittoja. Suurin osa puheluista käsittelee tavanomaiseen kasvuun, kehitykseen ja ihmissuhteisiin liittyviä

asioista. Soitot kertovat nuorten kaipaavan luotettavaa aikuiskontaktia. (Uusitalo 2007a, 24.)

Tilastokeskuksen tekemän tutkimuksen mukaan Suomessa joka vuosi yli sadan nuoren elämä päättyy omaehtoiseen kuolemaan eli vähintään joka kymmenes itsensä surmannut suomalainen on alle 24-vuotias. Itsemurhayrityksiä arvioidaan olevan 10–15 kertainen määrä. Suomen nuorisosoittautuu kansainvälisessä vertailussa yhdeksi maailman itsetuhoisimmaksi. WHO:n mukaan suomalaiset nuoret miehet tekevät maailman viidenneksi eniten itsemurhia. Nuorten naisten tilanne on huolestuttavampi, koska he ovat tilastoissa toisena. Väestötutkimuksista on selvinnyt, että toistuvia ja vakavia itsemurha-ajatuksia on 10–15 % nuorista. Erityispiirteitä on, että nuoret päätyvät itsemurhaan yhtä todennäköisesti kuin aikuiset. Vastaavasti aikuisväestön itsemurhat ovat yleisempiä kuin nuorten useimmissa muissa maissa. Itsemurhien kokonaismäärä on pikkuhiljaa laskenut kahden viime vuosikymmenen aikana. Kuitenkin 15–24 -vuotiaiden nuorten naisten itsemurhien määrät ovat pysyneet kutakuinkin samana koko tarkastelujakson ajan. (Uusitalo 2007b, 5.)

1990-luvulla yhteiskuntaa on muokattu kovalla kädellä. Työn, talouden ja arvomaailman rajut muutokset ovat kouraisseet suomalaista yhteiskuntaa syvältä. Muutokset ulottuvat myös lapsuuteen ja vanhemmuuteen. (Salmi, Bardy & Sauli 2007, 17.) 1990-luvun lamavuosista lähtien valtio ja kunnat ovat säästäneet lasten palveluissa ja lapsiperheiden tulonsiirroissa. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion peruslähtökohtia ovat oikeus kaikille saatavilla oleviin hyvätasoisiin ja kohtuuhintaisiin koulutus-terveys- vanhus- ja päivähoitopalveluihin sekä se, ettei hyvätasoisien palvelujen saaminen saa olla riippuvainen henkilön varakkuudesta. Lasten ja nuorten hyvinvoinnista puhuttaessa on kysymys hyvinvointiyhteiskunnan luonteesta ja sukupolvien välisestä suhteesta. Hyvinvointiyhteiskunta on rakennettu sille periaatteelle että, kukin sukupolvi vuorollaan astuu työikäväestöön ja osallistuu väestön ylläpitoon saatuaan lapsena ja nuorena yhteisistä varoista mm. koulutuksen ja terveydenhoidon. Sopimuksen mukaan hyvä huolenpito lapsista ja nuorista on edellytys sille, että nykyiselle ja tuleville vanhuksille on huolehtijoita. Paljon hyvinvointikeskustelua on myös herättänyt aihe siitä, että yhteiskunta olisi ottanut kokonaan tai liikaa vastuuta vanhemmilta ja yksilöiltä itseltään. (Salmi, Bardy & Sauli 2007, 35–36.)

3 LASTENSUOJELU

Hämäläinen jakaa lastensuojelun kehityksen kuuteen aikakauteen: 1) lastensuojelun syntyyn ja varhaiskehitykseen -1850: *aatepohjan jäsentymättömyyden ja hapuilevan kehittymisen aikaan*, 2) lastensuojelun kehittymiseen ennen valtiollista itsenäistymistä 1850–1917: *tietoisuuden heräämisen ja aatteen tulien aikaan*, 3) lastensuojelu maailmansotien väliseen aikaan 1918–1939: *aatteen kirkastamisen ja ohjelmallisen kehittämisen aikaan*, 4) jälleenrakennuksen aikakauteen 1945–1960: *menetelmällisen kehittämisen ja järjestelmän vahvistamisen aikaan*, 5) hyvinvointivaltion muotoutumisen aikaan 1960–1980: *sisäisen differentioitumisen ja ammatillisen erikoistumisen aikaan*, 6) hyvinvointivaltion kriisiin ja modernin murroksen aikaan 1990–2000: *uudelleen arvioinnin ja lapsipoliittisen kehittämisen aikaan*. (Hämäläinen 2007, 13.)

Aatepohjan jäsentymättömyyden ja hapuilevan kehittymisen aika

Hämäläinen liittää ensimmäiseen aikakauteen (-1850) lastensuojelun rakentumisen, köyhäinhoidon, kansanopetuksen ja terveydenhoidon kehityshistorian. Kaikilla näillä aloilla tapahtui Ruotsin vallan aikana julkista ja yksityistä toimintaa, mikä on osaltaan vaikuttanut lastensuojelun kehitykseen. Ennen ohjelmallisen lastensuojelun syntymistä esiintyi hajanaisia pyrkimyksiä huono-osaisten lasten auttamiseen. Lasten ja nuorten ongelmat eivät olleet päällimmäisiä yhteiskunnallisia huolenaiheita 1860 -luvulle saakka. Lastensuojelu määrittyi jo varhain pyrkimykseksi paikata lapsen hoidon ja kasvatuksen puutteita. Siihen pyrittiin kolmella tavalla; korvaamalla kodin antama hoiva joko kokonaan tai osittain, täydentämällä lapsen saamaa hoivaa ja kasvatusta tai tukemalla koteja ja lapsen vanhempia kasvatus tehtävässään. Kaikissa näissä osaluissa oli hyväntekeväisyyspohjaista kansalaistoimintaa sekä julkisen vallan organisoitua toimintaa. (Hämäläinen 2007, 16, 24, 461.) Ennen maatalousvaltaisen sääty-yhteiskunnan hajoamista 1800 -luvun lopulla, lapsuutta leimasi yhteisöllisyys ja isäntävaltaisuus. Lasten hyvinvoinnista ja toimeentulosta piti huolta maatilalla muodostama patriarkaalinen yhteisö, jossa isännän rooli oli arvostettu. Kirkollislakien mukaan lapset tuli kasvattaa kristinuskon periaatteiden mukaisesti. Tätä sosiaalistamista valvoi papisto. Epäviralliset turvaverkostot olivat patriarkaalisen perhejärjestelmän tukena, esimerkiksi kummijärjestelmä oli hyvin merkittävä turvattomien lapsien huollon järjestämisessä. Kaupunkeihin alkoi 1600-luvulla kerääntyä yksinäisiä naisia, leskiä ja

aviottomien lapsien äitejä. Tällöin huomattiin että, patriarkaalinen järjestelmä ei toimi suurissa kaupungeissa. Ongelmaksi muodostui lapsijoukkojen kerjäläisyys. Maaseudun nopea väestönkasvu lisäsi tilattomia ja näin ollen köyhyyttä. Perinteinen perheyhteisön kautta tapahtuva huolenpito ja sosiaalistaminen ei enää toiminut. Turvattomat lapset olivat oikeutettuja köyhäinapuun, mikäli perhe ei heistä pystynyt huolehtimaan. 1500–1600 lukujen vaihteessa ryhdyttiin perustamaan huolenpito- ja sosiaalistamislaitoksia lapsille. Ensimmäinen lastenkoti Suomeen rakennettiin 1700 -luvun puolessa välissä. (Pulma & Turpeinen 1987, 12–247.)

Tietoisuuden heräämisen ja aatteen tulien aika

Toiseen aikakauteen (1850–1917) Hämäläinen liittää teollistumisen pohjaksi liberalismiin, elinkeinovapauden, höyrykoneen ja sähkön. Teollistumisesta seurasi kiihtyvä väestönkasvu, liikkuvuuden lisääntyminen, alueellinen erilaistuminen sekä muuttoliike kaupunkiin ja ulkomaille. Muutoksen seurauksena perustettiin uudenlaisia instituutioita. Koteja pyrittiin tukemaan huolenpito- ja kasvatustehtävissä. (Hämäläinen 2007, 30.) Kun patriarkaaliset riippuvuussuhteet murenivat, syntyi joukoittain kansalaisliikkeitä. Sivistykseen pyrittiin organisoituneen itsekasvatuksen kautta. Teollisuuden muita seurauksia olivat pitkät työpäivät, alhaiset palkat, ahdas asuminen ja puutteellinen hygienia. Ongelmat kohdistuivat työläisperheisiin ja vaikeuttivat lasten huolenpitoa ja sosiaalistamista. Vaatimukset lapsien huollon ja kasvatuksen järjestämisen suhteen kasvoivat ja loivat perustan yksityiselle ja kunnalliselle lastenhuoltojärjestelmälle. (Pulma & Turpeinen 1987, 12–247.) Kansallisuusaate sai aikaan hyväntekeväisyyttä. Yhtenäisen kansakunnan ideaan sisältyi veljeys ja tasa-arvon aatteet, mikä edisti vapaaehtoistoiminnan merkitystä yhteiskunnan henkisessä ja aineellisessa kehittämisessä. (Hämäläinen 2007, 61.)

Aatteen kirkastamisen ja ohjelmallisen kehittämisen aika

Hämäläisen mukaan kolmanteen aikakauteen (1918–1939) liittyy kansalaissodan aiheuttamat yhteiskunnalliset ja poliittiset ristiriidat. Sodan seurauksena perheet joutuivat puutteellisiin oloihin, ja suuri joukko lapsia jäi orvoiksi. Erityistä huolenpitoa tarvitsevien lapsien määrä oli 25 000. Sotaorvot vauhdittivat valtiollisen lastensuojelun kehittymistä. Lastensuojelulaitoksiin ryhdyttiin panostamaan. (Hämäläinen 2007, 139–141.) Lastensuojelu alkoi kehittyä viiveellä köyhäinhoidollisista toimenpiteistä sekä

kansalaisten hyväntekeväisyydestä (Andelin 1979, 5). Lastensuojelulain viivästyminen vaikutti monet muut lapsiin kohdistuvat lait muun muassa oppivelvollisuuslaki ja köyhäinhoidon uudistus. Lastensuojelulaki valmistui vuonna 1936. Lastensuojelulain tärkein uudistus oli huostaanottosäännösten luominen. (Pulma & Turpeinen 1987, 12–247.)

Menetelmällisen kehittämisen ja järjestelmän vahvistamisen aika

Hämäläisen mukaan neljäntenä aikakautena (1940–1960) perustettiin vuonna 1941 lastensuojelujärjestöjen keskuselimeksi Suomen Huolto, joka koordinoi sotalapsien ja sotaorpojen huolenpidon. Sodan jälkeen muodostui paineita uudistaa sosiaalihuollon järjestelmiä, lainsäädäntöä ja menetelmiä. Uudistamispyrkimyksistä huolimatta lastensuojelun lainsäädäntöä ei sodan jälkeen merkittävästi uudistettu, vaikka tietoisuus perheiden tukemisen ja avohuollon kehittämisestä syveni. (Hämäläinen 2007, 297.)

Sisäisen differentioitumisen ja ammatillisen erikoistumisen aika

Viidenteen kauteen (1960–1980) liittyy hyvinvointivaltion laajeneminen ja sosiaaliturvan kehittäminen, mikä näkyi myös lastensuojelukeskustelussa. Lapsiväestöön vaikuttivat epäsuorasti aikakauden merkittävimmät sosiaalipoliittiset muutokset muun muassa työeläkejärjestelmä ja sairausvakuutus. 1970-luvun muutoksia olivat kansanterveys-, peruskoulu- ja päivähoitojärjestelmä, joiden kautta edistettiin lapsien hyvinvointia. Sosiaalityöstä tuli osa kunnan tuottamaa lakisääteistä sosiaalipalvelua. (Hämäläinen 2007, 339–340.) Kasvatusneuvoloiden yleistyminen auttoi avohuollon kehittämistä suojelukasvatuksessa. Tukihenkilötoiminta ja sen koulutus alkoi vuonna 1974. Tukihenkilötoiminnan järjestämisessä kunnat olivat yhteistyössä eri järjestöjen kanssa muun muassa Suomen Punaisen ristin ja Mannerheim-liiton kanssa. (Pulma & Turpeinen 1987, 12–247.)

Uudelleen arvioinnin ja lapsipoliittisen kehittämisen aika

Kuudenteen aikakauteen (1990–2000) Hämäläisen mukaan liittyvät riskit ja epävarmuus. Työelämän lisääntynyt epävarmuus aiheuttaa turvattomuutta ja ahdistuneisuutta ihmisten arjessa. Sosiaalityön merkitys on kasvanut perheiden elämäntilanteiden vaikeutuessa. Yhteiskunnan monimutkaistuminen, riskien

lisääntyminen ja arjen hallinnan ongelmat asettavat lastensuojelulle uusia haasteita. (Hämäläinen 2007, 390–391.) Lastensuojelun kehitykseen ovat myös vaikuttaneet yhteiskunnalliset muutokset, poliittiset ja ideologiset muutokset ja muutokset elinkeinossa. Lapsimyönteistä kehitystä jarrutti patriarkaalinen ajattelu. (Niemelä 1999, 15.)

Lastensuojelu on lakisääteistä toimintaa, jonka tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelu on lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien edistämistä ja turvaamista (Bardy 2009, 39.) Uuden lastensuojelulain mukaan 417/2007 lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin ja järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia.

Erik Allardt (1976) kolmijaon having-loving-being/doing kolmijaon pohjalta, mitä on esitelty jo kappaleessa kaksi, voidaan kysyä mikä on lapsen elintaso? Millainen on lapsen sosiaalinen verkosto ja suhteet vanhempiin? Pääseekö lapsi toteuttamaan itseään ja kokeeko lapsi hyväksyntää? Lapsella on lastenoikeuksien lisäksi oikeus inhimillisten tarpeiden täyttymiseen. Hyvinvoinnin ulottuvuudet täydentävät toisiaan ja mikään niistä ei voi korvata toista. (Bardy 2009, 36 – 37, Allardt 1976, 13 – 50). Lastensuojelu on kokonaisvaltaista, mihin kuuluu perustarpeista huolehtiminen ja immateriaalisiin rakkauden ja identiteetin tarpeisiin vastaaminen. Lastensuojelu on työtä, jossa ihmisiä kohdataan eri elämäntilanteissa ja ihmisten välille rakennetaan yhteyksiä. (Heino 2008, 17.)

Lastensuojelussa korostuu moninaisuus, joka viittaa lastensuojelun sisältöihin, asiakkuuteen, toimintoihin, erilaisiin määrittelyihin ja käsityksiin lastensuojelun tehtävästä. Moninaisuus viittaa myös monitieteisyyteen, joka värittää lastensuojelun toimintaa. Lapsen kasvun ja kehityksen kysymykset liikkuvat lääketieteen, kasvatustieteen, psykologian, yhteiskunta- ja sosiaalitieteiden eri alueilla. (Kivinen 1994, 6.) Lastensuojelu ulottuu kehityksen tukemisesta huostaanottoon ja sen toiminta ulottuu lapsuuden, aikuisuuden ja yhteiskunnan välisiin suhteisiin (Bardy 2009, 17). Yksittäisten tilanteiden tarkastelu tuo ilmi lastensuojelun moninaisuuden muun muassa lasten turvattomuuden, laiminlyönnin ja pahoinpitelyn, mitkä kietoutuvat monisyisin tavoin vanhempien päihteiden käyttöön, mielenterveysongelmiin, rikoksiin tai

väkivaltaan (Bardy 2009, 41). Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun muotoja ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto, kiireellisen sijoitukseen ja huostaanottoon liittyvä sijaishuolto sekä jälkihuolto (Taskinen 2007, 12).

Forssèn (1993) luettelee kolme haittaavaa tekijää asiakkuussuhteen käynnistymisessä; asiakkaaksi ei yleensä tulla perheen omasta toimesta, perheellä on ollut aikaisempia yrityksiä hakea apua muilta tahoilta ja että sosiaalityöntekijät kokevat perheiden tulevan liian myöhään asiakkaaksi. Asiakkuuden alkaminen ulkopuolisen tahon ilmoituksesta voi asettaa esteitä asiakassuhteen toimivuudelle. Perheiden tuleminen asiakkaaksi liian myöhään voi aiheuttaa sen, että ongelmat ovat ehtineet jo kriisiytyä. Näiden seikkojen yhteisvaikutuksesta perheet usein vastustavat yhteistyön käynnistymistä. (Forssén 1993, 116.)

Lastensuojelutarpeen taustalla on hyvin tavallisia kriisejä sekä poikkeuksellisen koettelevia oloja ja erityisen vaativia elämäntilanteita. Perhe voi haavoittua helposti, ja sitä voi koetella ongelmat parisuhteessa, lapsuudessa tai vanhemmuudessa. Perheen tasapainoisuutta voi heikentää tilapäiset kriisit ja uupumus, mutta toistuvissa tai pitkäkestoisissa kriiseissä perheen rinnalla voi olla lastensuojelu koko lapsuuden ajan. (Bardy 2009, 41.) Lapsen tarve avohuollon asiakkuuteen kertoo siitä, että lapsen terveys ja kehitys on vaarantunut niin, ettei perhettä voida auttaa kunnan peruspalveluissa. Peruspalveluilla tässä tarkoitetaan äitiys- ja lastenneuvoloita, päivähoitoa, nuorisotyötä ja terveydenhuoltoa. (Heino 2009, 53.) Lastensuojelun asiakkuuden taustalla voi olla vanhempien uupumus, riittämätön vanhemmuus, perheristiriidat, vanhempien mielenterveysongelmat, päihdeongelmat, lasten ristiriidat vanhempien kanssa, lapsen psyykinen terveydentila, lapsen koulunkäynnin vaikeudet, lapsen pahoinpitely, lapsen oma käyttäytyminen. (Heino 2009, 66.) Stakesin (Heino, 2007) tekemässä tutkimuksessa selvitettiin, mitkä tekijät saattavat olla lapsien ja perheiden asiakkuuksien takana. Keskeisimmät tekijät asiakkaaksi tuloksi nuorella olivat vaikeudet vanhempien kanssa, vaikeudet koulunkäynnin kanssa tai lapsen huono psyykinen terveys. (Heino 2007, 59.)

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä kuka tahansa, mutta muun muassa poliiseilla, pelastusmiehillä, koulu- ja opetustoimen ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöillä, uskonnollisten yhteisöjen sekä turvapaikan hakijoiden vastaanotto toiminnan, hätäkeskustoiminnan tai koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan alaisuudessa työskentelevillä on virkansa puolesta ilmoitusvelvollisuus, joka menee salassapitovelvollisuuden edelle. Ilmoituksen saatuaan sosiaalityöntekijä arvioi ilmoituksen jatkotoimenpiteitä. (Taskinen 2007, 30.) Asiakkuus alkaa lastensuojelutarpeen selvityksestä. Lastensuojelutarpeen selvityksen tarkoituksena on arvioida lapsen tilanne kokonaisvaltaisesti. Selvitys tehdään yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa. Selvitykseen kuuluu yleensä alkutapaaminen, lapsen tapaaminen, kotikäynti ja selvityksen lopputapaaminen, jossa päätetään asiakkuuden jatkumisesta. (Räty 2008, 167.)

3.1 Lastensuojelu tilastoina

Lastensuojelu kohdistuu pienehköön vaikkakin laajenevaan väestömäärään (Bardy 2009, 42). Heinon (2007) on selvittänyt lastensuojelun tilastonumeroiden taustoja hämäläis-satakuntalaisena yhteistyöpilottina. Tutkimuksen mukaan avohuollon asiakkaaksi tulleiden lapsien perheet kuuluvat useimmin pienituloisiin kuin muun väestön lapsien perheet. Selvityksen mukaan lastensuojeluun asiakkaaksi tulleista lapsista joka toinen on toimeentulotuen asiakas. (Heino 2007, 37.)

Lastensuojelun avohuollon asiakkuus on kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa, määrä on lisääntynyt 30 000:sta yli 60 000:een (Heino 2009, 53). Vuonna 2008 lastensuojelun avohuollon asiakkaana oli 67 347 lasta ja nuorta. Uusien asiakkaiden määrä on lisääntynyt 7,8 % verrattuna vuoteen 2007. Avohuollon tukitoimien piiriin tulleiden uusien asiakkaiden osuus on 36 % kokonaismäärästä, mikä on 24 062 alle 18-vuotiasta lasta. Kasvu on merkittävä verrattuna aiempiin vuosiin 1996–2006, jolloin uusien asiakkaiden osuus avohuollon tukitoimissa on pysytellyt alle 30 %. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2009, 6.) Uudella asiakkaalla tarkoitetaan sitä, kun lastensuojeluasian tultua vireille on tehty päätös ottaa lapsi lastensuojelun asiakkaaksi (Heino 2007, 11).

Suurkaupunkien lasten ja nuorten osuus lastensuojelun asiakkaana on myös kasvanut. Mataloitunut kynnyks puuttua nuorten ongelmiin voi aiheuttaa tulevina vuosina kasvavaa lastensuojelun asiakkuutta nuorten kohdalla. Asiakkuutta lisäävät myös varhainen kouluvaikeuksiin puuttuminen, diagnostiikan kehittyminen, lisääntyneet psykologis-medikaalisten kriteerien käyttöönotto sekä lastensuojelupalvelujen ”normalisoituminen”. (Aaltonen & Heikkinen 2009, 176.) Lastensuojelulliset toimenpiteet näyttävät kohdistuvan tietyn ikäisiin lapsiin. Asiakkaaksi tullessaan lapset ovat usein alle kolmevuotiaita, mutta huostaanotot ovat kohdistuneet erityisesti nuoriin. Lastensuojelun asiakkuuden alkaessa ydinperheessä asui vain joka kolmas lapsista vuonna 2006. Huostaan otetuista lapsista 55 % on yksinhuoltajaperheestä. Avohuollon asiakkaina olevista lapsista 49 % on yksinhuoltajaperheestä ja koko väestön lapsista 17 % prosenttia on yksinhuoltajaperheestä. (Heino 2009, 62.)

Heikkinen (2007) tulkitsee nuorten lisääntyneen tuen tarvetta tutkimuksessaan. Heikkisen mukaan nuorten kohdalla käytetään vähemmän avohuollon tukitoimia, vaikka juuri nuorten asiakkuus on eniten lisääntynyt. Tukitoimien vähäinen kohdistaminen nuoriin voi johtua siitä, että nuoret tulevat liian myöhään asiakkaiksi ja kriiseihin ei pystytä reagoimaan tarpeeksi nopeasti. Heikkisen mukaan nuorille on myös vähemmän omia palveluita ja tarpeeseen vastaavia tukitoimia. (Heikkinen 2007, 6.)

Huostaanotot ja sijoitukset oman kodin ulkopuolelle ovat myös lisääntyneet joka vuosi. Vuonna 2007 kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna yhteensä 16 059 lasta ja nuorta, mikä on 1,2 % vastaavasta ikäryhmästä. Kun taas 15 vuotta sitten kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 10 000 lasta, mikä on 0,7 % ikäryhmästä. Huostaan otettuja lapsia oli vuonna 2007 kaiken kaikkiaan 11 105. Kun vuonna 1994 huostaan otettiin 1200 lasta ja vuonna 2005 huostaan otettiin 2400 lasta. Suhteellisesti eniten on lisääntynyt nuorten huostaanotot. Nuorten 15–17 -vuotiaiden huostaanotot ovat lisääntyneet vuosina 1995–2007, 217 lapsesta 775 lapseen. Huostaanottojen osuus 12–17 -vuotiaiden nuorten kaikista huostaanotoista on lisääntynyt 48 prosentista 55 prosenttiin (Heino 2009, 57.) Lastensuojelun kustannuksista suurin osa noin 85 % syntyy sijaishuollosta, vuodessa sijaishuoltoon on arvioitu menevän 500 miljoonaa euroa. Lastensuojelun avohuollon kustannuksiin on arvioitu menevän noin 6 %. (Narikka 2004, 46.) Uuden lastensuojelulain takia monissa kunnissa on lastensuojeluun lisättävä työntekijöitä ja muita resursseja varsinkin avohuollon järjestämiseen. Mikäli tavoite varhaisesta

tukemisesta onnistuu, on mahdollista säästää pitkällä aikavälillä kokonaiskustannuksista, kun sijaishuollon tarve myöhemmin vähenee. (Taskinen 2007, 9.)

3.2 Lastensuojelun avohuolto

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea nuoren myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja nuoren hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskäytäntöjä ja -mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimia toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä nuoren ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. Avohuolto perustuu asiakkaan kanssa yhdessä laadittuun asiakassuunnitelmaan. (Heino 2009, 73.) Huostaanottoon ja sijaishuoltoon nähden avohuollon tukitoimien tulee olla ensisijaisia. Tukitoimien tulee olla nuoren edun mukaisia ja mahdollisimman riittäviä. Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä viipymättä, jos nuoren terveys tai kehitys vaarantuu tai jos nuori omalla käyttäytymisellään vaarantaa kehitystään tai terveyttään. Tukitoimia suunniteltaessa ja toteuttaessa nuoren etu tulee olla ensisijainen. Kun nuori on avohuollon piirissä, tulee nuorta tavata riittävän usein ja henkilökohtaisesti. Avohuollon tukitoimia toteutetaan yhteistyössä nuoren ja vanhempien tai muiden häntä hoitavien henkilöiden kanssa. Tukitoimet, aikataulu ja tavoitteet kirjataan asiakassuunnitelmaan ja myönnettyistä tukitoimista ja sen aikatauluista tehdään aina päätös. (Sosiaaliportti avohuolto, 2009.)

Lastensuojelutarpeen selvityksen jälkeen päätös asiakkuuden jatkumisesta tarkoittaa sitä, että lapsi ja perhe ovat avohuollon tukitoimien tarpeessa. Avohuollon tukitoimet ovat vapaaehtoisia, edellytyksenä ovat vanhempien ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. Avohuollon tukitoimia voidaan järjestää yksin lapsen tai vanhempiin kohdistettuna tai koko perheelle. Avohuollon tukitoimia ovat sosiaalityöntekijän tuki perheelle, taloudellinen tuki, tukihenkilö tai -perhe, hoito- ja terapiapalvelut, perhetyö, koko perheen sijoitus perhe- tai laitoshoitoon, lapsen sijoitus tuen tarpeen arvioimiseksi, vertaisryhmätoiminta, loma- ja virkistystoiminta ja muu lasta tai perhettä tukeva toiminta (Räty 2008, 201–208).

Avohuollon tukitoimet keskittyvät tukemaan lasta ja perhettä sen omassa elinympäristössään ohjaamalla, neuvomalla, osallistamalla lapsen tai perheen elämään (Mikkola 2004, 77). Lapsen huostaanotto on viimesijainen interventio, johon lähdetään, mikäli kolme kriteeriä lapsen kohdalla on täytynyt: 1) lapsen terveys ja kehitys on vaarantunut 2) avohuollon tukitoimet ovat osoittautuneet riittämättömäksi 3) lapsen sijoittamisen katsotaan olevan lapsen edun mukaista (Heino 2009, 54–55). Alkuarviointi, avohuolto, huostaanotto ja sijais- ja jälkihuolto eivät ole toisistaan irrallaan olevia tapahtumia, vaan nuoren elämää tulisi tarkastella kokonaisuutena. On tärkeää, että perheen eri palvelut arvioivat perheen tilannetta toistuvasti kokonaisuutena. (Känkänen 2009, 233.) Lastensuojelulapset voivat olla lapsuutensa ja nuoruutensa aikana useiden eri lastensuojeluinstituutioiden asiakkaina. Asiakkuuden aikana tapahtuvissa lastensuojelullisissa kohtaamisissa ei voi välttyä vallan, kontrollin ja lapsen sekä asiantuntijan suhteen liittyviltä kysymyksiltä. Institutionaaliset kohtaamiset eivät ole tasa-arvoisia, ja niissä on valta ja kontrolli yleensä aina läsnä. Sosiaalityöntekijä voi ottaa valtaa vetoamalla asiantuntijuuteen, virkaan, lakiin ja henkilökohtaiseen kokemukseen. (Eskonen ym. 2006, 21–40.) Kontrollilla tarkoitetaan hallinnan lisäämistä rajoittamalla asiakkaan epätoivottua toimintaa, mikä voi vaikuttaa perheen hyvinvointiin. Kontrollin kohteena voi olla nuori itse tai vanhemmat. (Eriksson & Arnkil 2005, 25–27.)

Avohuolto kaipaa vahvoja tukiperheitä ja tukihenkilöitä, jotka kykenevät vaativissakin tilanteissa tukemaan lasta ja perhettä. Avohuollon tukitoimien ja tukihenkilötoiminnan haasteena ovat kunnan valmius toimia rahoittajana erilaisille palveluille, joille kyllä tilaa ja tarvetta löytyisi. (Heino 2008, 11, 36.) Sosiaalityötä on toistuvasti kritisoitu siitä, että mikä on lapsen asema autettavana. Lapsen tai nuoren on todettu jäävän sivullisen asemaan lastensuojelussa. Sosiaalityön muutoksen lapsikeskeisemmäksi on vahvistanut tietoisuutta siitä, että lapsilla on oikeus tulla kohdatuksi yksilönä ja saada olla osallisena omassa asiassaan. (Hurtig 2006, 167.) Lastensuojelu kohtaa nuoret usein vasta sitten, kun muut palvelut eivät ole enää riittäviä. Lastensuojelulla ei ole nuorille tarjolla sopivia palveluja, vaan nuori ohjataan toiselle asiantuntijataholle. Avohuollon rooli on kuitenkin nuoren tukemisessa muiden palvelujen ohella tarpeellista. (Aaltonen & Heikkinen 2009, 168.)

Heikkinen on tarkastellut pääkaupunkiseudun nuoriin kohdistettuja lastensuojelun avohuollon palveluja ja menetelmiä. Heikkisen mukaan pääkaupunkiseudun nuorien avohuollon tukeminen perusteltiin usein yhdellä ongelmalla, vaikka avohuollon tarve kasvoi, ja sen taustalla oli moniongelmaisuus ja kodin kasvatusongelmat. Ongelmat liittyivät tunne-elämän häiriöihin, mielenterveysongelmiin, kouluvaikeuksiin ja päihteiden käyttöön. Heikkisen mukaan Suomesta puuttuu nuoriin kohdistetut varhaisen vaiheen työmenetelmät. Tuen tarpeessa olevan nuoren asiakkuus tulisi sisältää tavoitteet, tilanearvioinnin, työntekijän sitoutumisen, rutiinit, ajallisesti määrätyn tukiohjelman, jälkiseurannan ja arvioinnin. Heikkisen mukaan projektikehittämiskulttuuri ei ole 15 -vuodessa saanut aikaan merkittäviä vakiintuneita malleja nuorille tueksi avohuollossa, eikä myöskään ole pystynyt vaikuttamaan huostaanottojen tai avohuollon määrälliseen kehitykseen nuorten kohdalla. Heikkisen tutkimus osoittaa, että pääkaupunkiseudun nuorten ongelmiin kouluvaikeuksiin, häiriökäyttäytymiseen, mielenterveysongelmiin ja tunne-elämään liittyviin ongelmiin tulisi puuttua entistä varhaisemmassa vaiheessa. Nuorten avohuoltoa on hoidettu kunnissa liian pienillä resursseilla. Kolmannen sektorin toimintaa nuorten tukemisessa tulisi vahvistaa ja nuorten palveluja tulisi kehittää kokonaisuutena. (Heikkinen 2007, 27–33.)

Ylönen (2009, 149–150.) on tutkinut nuorten kokemuksia lastensuojelusta. Tutkimuksen aineisto koostuu kahdeksasta 12–16 nuoren syvähaastattelusta. Nuorilta kysyttiin lastensuojelun työmenetelmistä. Ylönen mukaan nuoret jäivät melko näkymättömäksi suhteessa sosiaalityöntekijän käyttämiin menetelmiin. Näkymättömyys viittaa siihen, että nuoret olisivat palveluissa näkymättömiä aikuisten toimiessa keskenään. Näkymättömyys viittaa myös siihen, että otetaanko nuoret huomioon riittävästi kohdistuessa avohuollon tukitoimia. Työmenetelmät näyttäytyivät nuorten kokemuksissa melko yksipuolisina. Ylönen tulkitsee sen niin, että avohuollolla ei ole käytössä riittävästi erityisesti nuoruusiän huomioon ottavia työmenetelmiä. Sosiaalityöntekijän on tutustuttava nuoreen pystyäkseen saamaan käsityksen nuoren edusta ja mielipiteistä. Hyvä suhde sosiaalityöntekijään vaatii luottamusta ja nuoren tukemista. Suhde yleensä päättyy, kun sosiaalityöntekijä ohjaa nuoren muihin palveluihin esimerkiksi päihde- tai mielenterveyspalveluihin. (Ylönen 2009, 149–150.)

3.3 Varhainen puuttuminen ja varhainen tuki

Suomessa varhaisen puuttumisen käsite voidaan ymmärtää monella eri tavalla ja joskus jopa rinnakkain varhaisen tuen -käsitteen kanssa. Varhainen puuttuminen voidaan ymmärtää muun muassa varhaisten oppimisvaikeuksien tai oireiden tunnistamiseksi ja varhaisten tukitoimien järjestämiseksi. Varhainen puuttuminen voidaan ymmärtää myös poikkeavuuden kontrolloimiseksi tai toiminnaksi, jossa huolet otetaan varhain ja kunnioittavasti esille hyvään yhteistyöhön pyrkien. Kansainvälisessä keskustelussa varhaisella puuttumisella tarkoitetaan usein lasten ja nuorten varhaista auttamista ja rajoittamista, millä voidaan ehkäistä syrjäytymisriskien kasautumista. (Pyhäjoki & Koskimies 2009, 186.) Viime vuosina on kiinnitetty huomiota varhaiseen puuttumiseen, jolloin tavoitteena on tuen antaminen perheille, ennen kuin ongelmat muuttuvat monimutkaisiksi ja vaikeasti hallittaviksi (Saarnio 2004, 248). Varhainen puuttuminen voidaan ymmärtää osallisuutta ja avoimuutta painottavana yhteistoiminnan tapana, jossa keskeistä on omasta toiminnasta vastuun ottaminen toisten tukemiseksi (Pyhäjoki & Koskimies 2009, 186).

Lapsiperheiden palvelujärjestelmän tulisi toimia niin, että ongelmiin puututaan ja ne tunnistetaan jo varhaisessa vaiheessa lapsiperheiden peruspalveluissa, jotta tukea pystytään antamaan riittävän varhain (Myllärniemi & Lukman 2007, 3). Peruspalveluita ovat muun muassa neuvola, päivähoito, koulu, nuorisotyö, kotipalvelu, mielenterveys- ja päihdepalvelut, terveyshuolto ja liikuntatoimi (Taskinen 2007, 13). Varhaiseen puuttumiseen liittyy erilaisia ammatillisia työkäytäntöjä kunnan eri toimijoissa mm. opetustoimessa, kasvatus- ja perheneuvolassa ja sosiaali- ja terveystoimessa (Törrönen & Vornanen 2004, 175). Kun lastensuojelun tarve havaitaan riittävän varhain, voidaan ehkäistä lapsen tai nuoren hyvinvointia uhkaavien ongelmien syntymistä ja niiden vakavoitumista. Sosiaalityöntekijä voi puuttua tilanteeseen kerran tai seurata tilannetta pidemmän aikaa. Varhainen puuttuminen tarkoittaa sitä, että sosiaalityöntekijä huomioi lapsen tai nuoren kasvun vaarantumisen. Varhainen puuttuminen tarkoittaa myös sitä, että on järkevää ja tarkoituksenmukaista toimia mahdollisimman varhain ennen ongelmien vakavoitumista ja sitä että, perhe saa tukea oikeaan aikaan ja oikeanlaisessa muodossa. Tavoitteena on ongelmien havaitseminen ja niihin puuttuminen entistä varhaisemmin. Tavoitteisiin päästään parantamalla eri viranomaisten yhteistyötä sekä korostamalla tehokkaiden avohuollon palveluiden ensisijaisuutta. (Sosiaaliportti varhainen puuttuminen, 2009.)

Varhaisen puuttumisen vaiheita ovat huolen tunnistaminen, huolen puheeksi ottaminen lapsen ja vanhempien kanssa sekä korjaavat tukitoimenpiteet. Huolestuttavaan ja riskialttiiseen tilanteeseen on intervention tultava oikeaan aikaan, ja sen on oltava tiivistä ja pitkäkestoista. Onnistunut interventio edellyttää luottamuksellisen suhteen luomista. (Taskinen 2007, 18). Huolella tarkoitetaan työntekijän subjektiivista näkemystä asiakassuhteessa, joka kohdistuu lapsen selviämiseen sekä omiin toimintamahdollisuuksiin (Eriksson & Arnkil 2005, 7).

Varhaisen tuen tarpeella tarkoitetaan tilanteita perheessä, jolloin vanhemmat kokevat jaksamattomuutta tai elämänhallinnan vaikeuksia, vanhemmat ovat eronneet, perheenjäsen on sairastunut, vanhemmat tarvitsevat tukea kasvatuksellisiin asioihin tai perheellä on taloudellisia ongelmia (Myllärniemi & Lukman 2007, 4). Helsingin sosiaaliviraston varhaisen tuen ohjausryhmä on määritellyt varhaisen tuen toiminnaksi, jolla pyritään tunnistamaan, ehkäisemään ja helpottamaan lasten, nuorten ja perheiden ongelmia mahdollisimman varhain heti havaitun huolen jälkeen. Olennainen osa varhaista puuttumista on huolen ottaminen puheeksi. Asiakkaan kokemana varhainen tuki toimintana merkitsee suhteen luomista asiakkaan ja työntekijän välille, mikä perustuu luottamukseen, dialogiin ja kumppanuuteen. Varhaisen tuen tavoitteena on nuoren tai perheen elämänhallinnan ja voimavarojen säilyttäminen ja vahvistuminen sekä se, että varhainen tuki mahdollistuu asiakkaan arjessa, ja että nuori kokee sen mielekkääksi. Varhaisen tuen toteutumisessa on olennaista, että toiminta rakentuu nuoren tarpeiden mukaan. Varhainen puuttuminen voi toteutua niin yksilö- kuin yhteisötasolla. Esimerkiksi nuoren riskitekijöihin puututaan mahdollisimman varhain ja nuorta tuetaan kohdennetulla tuella esimerkiksi tukihenkilötoiminnalla. Varhaisella tukemisella pyritään mahdollisimman varhain vastaamaan nuoren tarpeisiin ja säilyttämään nuoren voimavaroja. (Lindqvist 2008, 14–17.)

Lastensuojelun ehkäisevällä toiminnalla tarkoitetaan taas kunnan muiden palvelujen piirissä annettavaa tukea silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan tilannetta, jolloin perhe saa erityistä tukea muista kunnan palveluista. Perheen ei tarvitse olla lastensuojelun asiakas. Palveluihin kuuluvat peruspalvelut kuten äitiys- ja lastenneuvolat, päivähoito, nuorisotyö, terveydenhuolto. Perheen hyvinvointia edistävät peruspalvelut muodostavat ehkäisevän lastensuojelun kokonaisuuden. Ehkäisevän lastensuojelun piirissä on lapsia, jotka eivät ole lastensuojelun asiakkaina, ja lastensuojelun asiakkaina on myös lapsia ja nuoria, jotka saavat tukea myös peruspalveluista ja ovat siten ehkäisevän lastensuojelun

piirissä. Usein kysymys on varhaisen tuen intensiivisestä järjestämisestä lapselle ja perheelle. (Heino 2009, 72.)

Varhaisesta puuttumisesta ja sen merkityksestä lasten ja nuorten hyvinvointiin on käyty keskustelua 1990-luvun loppupuolella. Keskustelua herättelivät eri toimijat mm. neuvola, päivähoito, koulu ja psykiatria. (Heinonen 2006, 149.) Erilaiset ”koko kylä kasvattaa” -hankkeet ovat herättelleet uudenlaista yhteisöllisyyttä ja vastuuta lapsista. Myös julkinen valta, kunnat ja järjestöt hakevat yhdessä uusia keinoja varhaiseen puuttumiseen sekä ammatillisesta että yhteisöllisestä näkökulmasta muun muassa Varpu -verkosto. (Upanne 2004, 342.)

Valtakunnallinen Varpu -verkosto on tukenut vuodesta 2004 varhaisen puuttumisen ajattelun ja käytännön levittämistä. Varpu -verkosto levittää varhaisen puuttumisen käytäntöjä perustuen asiakaslähtöisyyteen ja kumppanuuteen. Tarkoituksena on edistää asiakkaiden kunnioittavaa kohtaamista ja osallisuutta omien asioiden hoidossa. Varpu -verkosto määrittelee varhaisen puuttumisen puuttumisena omaan huoleen. Omien huolien ei anneta kasvaa, vaan huolet otetaan kunnioittavasti esille vuoropuhelulla asiakkaiden kanssa. Varhainen puuttuminen on vastuun ottamista omasta toiminnasta toisten tukemiseksi. Eri toimijat painottavat varhaista puuttumista erilaisiin huolenaiheisiin, esimerkiksi oppimisvaikeuksiin, mielenterveysongelmiin, rikolliseen toimintaan. Varhaista puuttumista voidaan myös suunnata koko perheeseen, vanhempaan, vanhukseen tai nuoreen. (Varpu 2010.).

4 KOLMAS SEKTORI

Kolmas sektori -termi on otettu käyttöön 1970-luvun alkupuolella yhdysvaltalaisessa organisaatiotutkimuksessa. Käsite kolmannesta sektorista tuli 1980-luvun alussa myös eurooppalaiseen tutkimusperinteeseen. (Laitinen 1995, 9–11.) Jeremy Rifkinin vierailu Suomeen vuonna 1997 laukaisi aikaisemmin patoutuneen keskustelun kolmannen sektorin merkityksestä ja mahdollisuuksista (Suikkanen 1998, 41). Rifkin arvioi kuuluisassa *The End of Work* -teoksessaan vain pienen osan työllisistä sijoittumaan tulevaisuuden työmarkkinoilla tuottaviin työpaikkoihin, ja suuren osan tulee etsiä jotain muuta. Tuotannosta katoavat työpaikat automatisoinnin myötä. Ratkaisuksi ongelmaan esitettiin kolmannen sektorin laajentamista ja sijoittumista vapaaehtoistyöhön. (Rifkin 1995, 286–287.)

Kolmannesta sektorista on lukuisia määritelmiä, eikä yhteisymmärrykseen käsitteen sisällöstä ei ole päästy. Yksinkertaisimman määritelmän mukaan yhteiskunta on jaettavissa kolmeen sektoriin: valtion, markkinoihin ja epäviralliseen sektoriin. Julkista sektoria kuvataan tasapuoliseksi ja ammatilliseksi, markkinatalous pyrkii voittoon ja epäviralliset sektorit ovat voittoa tavoittelemattomia. Kolmas sektori -käsitteen määritelmiä käytetään tutkimuksessa kirjavasti muun muassa voittoa tavoittelematon sektori, hyväntekeväisyyssektori, riippumaton sektori ja vapaaehtoissektori. (Laitinen 1995, 9–11.) Kolmas sektori määritellään usein sektoriksi, joka ei kuulu markkinoihin eikä julkiseen talouteen. Sitä ei myöskään hallitse poliittiset eivätkä taloudelliset säännöt, vaan ennen kaikkea ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa syntyneet moraaliset säännöt. (Suikkanen 1998, 47.) Kolmas sektori käsitetään valtion rinnalla samansuuntaisiin päämääriin tähtäävänä järjestäytyneenä toimintana sekä yritysten rinnalla olevana taloudellisesti kannattavana, mutta kuitenkin voittoa tavoittelemattomana toimintana (Rönneberg 1998, 10). Valtion, markkinoiden ja epävirallisten sektoreiden välillä on jännitteitä, ja niiden toimintaperiaatteita voittoa, valtaa ja yhteisöllisyyttä on vaikea sovittaa yhteen (Siisiäinen 1999, 10). Perheet ja lähiyhteisöt käsitetään neljäntenä sektorina. Neljäs sektori saattaa tehdä samantapaista työtä kuin vapaaehtoistyöntekijä, mutta ilman organisointia. (Koskiahho 2001, 17.)

Kolmas sektori kattaa epävirallisen, hyötyä tavoittelemattoman toiminnan lähipiiristä huolehtimisesta järjestöjen avustustyöhön. Kansainvälisessä kontekstissa puhutaan myös kansalaisyhteiskunnasta. Modernissa keskustelussa käsitteellä tarkoitetaan kansalaisten ruohonjuuritason aktiivisuutta: yhdistyksiä, sosiaalisia liikkeitä, epävirallisia ryhmiä sekä henkilökohtaisia sosiaalisia verkostoja. Vapaaehtoistoiminnan linkittymistä kolmannen sektorin sijasta kansalaisyhteiskuntaan korostetaan vapaaehtoistyön osallistumis- ja kansalaisaktiivisuusluonnetta. (Yeung 2002, 12.)

Kansalaisyhteiskunta on käsitteenä abstrakti, joka on syntynyt vastakohtaksi julkisen sektorin ja taloudellisen toiminnan edellytyksille. Yksilöt ja kansalaiset toimivat epävirallisesti kansalaisyhteiskunnan kollektiivisella alueella. Toiminta on tavoitteellista, joka voi tähdätä julkisen sektorin ja markkinoiden muuttamiseen. (Koskiahho 2001, 17.) Ihmiset ovat liittyneet yhteen taatakseen tukea itselleen ja toisille. Järjestöt ja niissä toimivat ihmiset ovat nähneet yhteiskunnassa jonkun tarpeen ja siten järjestöt ovat käynnistäneet vapaaehtoistoimintana uusia tukimuotoja. Monet toiminnat ovat olleet järjestöjen kokeiluja, ja joiden tuloksena on syntynyt uusia julkisia palveluja.

(Harju ym. 2001, 18.) Kolmas sektori nähdään myös mahdollisuutena työllistää ja luoda toimintaa palkkatyön ulkopuolelle (Rönnerberg 1998, 11).

Monien työpaikkojen uskotaan siirtyvän kolmannelle sektorille järjestöihin, ja tulevaisuudessa kolmannen sektorin oletetaan olevan yhteiskunnan keskeinen toimija sosiaalisissa kysymyksissä perheitä ja yksilöitä uusintavana ja sivilisoivana (Suikkanen 1998, 61). Keskeinen ja ratkaiseva tekijä kansalaisyhteiskunnan rakentumiselle on sosiaalinen pääoma. Sosiaalinen pääomakeskustelu on jakautunut joko yksilö- tai yhteiskuntanäkökulmaan. Keskeisemmin vaikuttaneet tutkijat voidaan erotella niihin, joille sosiaalinen pääoma merkitsee yhteisön toimivuutta ja tiivistymistä lisäävää kollektiivista voimavaraa tai joiden mukaan yksilötoimijan yhteiskunnallisten toimintaresurssien keskeistä osatekijää. (Siisiäinen 2003, 204.) Sosiaalisen pääoman käsite voidaan jakaa kahteen koulukuntaan. Bourdieun & Wacquantin mukaan käsite sosiaalinen pääoma viittaa resurssien summaan, joka yksilöllä tai ryhmällä on sen perusteella, että hänellä on enemmän tai vähemmän institutionalisoituneita tuttavuus- ja arvostussuhteiden verkostoja (Bourdieu & Wacquant 1995, 149). Näitä resursseja voidaan käyttää yhteiskunnallisen liikkeen tai järjestön perustamiseen, missä voi ajaa omia etujaan (Siisiäinen 1999, 17).

Putnamin (2000) mukaan sosiaalisen pääoman käsite kattaa sosiaalisen rakenteen ulottuvuudet, jotka helpottavat yksilöiden ja ryhmien vuorovaikutusta ja tiivistystä. Rakenteiden ulottuvuudet ovat luottamus, vastavuoroisuuden jaetut normit ja sekä sosiaaliset verkostot. Kyse on yhteisöllisen toiminnan ja jakamisen palkitsevuudesta. Sosiaalisen pääoman olennaisin elementti on lähipiirin ja yhteisön luottamus. (Putnam 2000, 19–21, 117, 135–137.) Järjestötoiminta on tapa koota sosiaalista pääomaa eli luoda ihmisten ja ryhmien välisiä suhteita, jotka lisäävät toimintaresursseja ja -mahdollisuuksia (Siisiäinen 1991, 119). Sosiaalisen pääoman merkitys tulee vahvasti esille kolmannessa sektorissa, ja sen rakentamisessa tarvitaan myös taloudellista ja kulttuuristakin pääomaa (Siisiäinen 1999, 18). Järjestöt toimivat demokratian ylläpitäjinä ja ovat osa kollektiivista järjestelmää. Järjestöt vaikuttavat johonkin yhteiskunnan osa-alueisiin: kansalaisyhteisöihin, liikuntaedellytyksiin, eri väestöryhmien asemaan ja tarpeisiin, yhdyskuntasuunnitteluun ja rakentamiseen, hyvinvointipalveluihin ja tulonjakoon. (Rönnerberg 1998, 10.)

Kolmanteen sektoriin kuuluvat sellaiset organisaatiot, joiden tuloista suurin osa koostuu jäsenten ja tukijoiden jäsenmaksuista ja lahjoituksista. Suurin osa rahoituksesta tulee kuitenkin Raha-automaattiyhdistykseltä, kunnilta ja valtiolta. (Laitinen 1995, 30.) RAY:n tukitoiminnalle on ominaista tuen kohdistuminen kehittämistyöhön ja uusien toimintamallien kokeiluun (Rönneberg 1998, 17). Vuosittain RAY:n tilikauden voitto jaetaan avustuksina sosiaali- ja terveysjärjestöille, jotka auttavat kaikkein heikoimmissa asemassa olevia suomalaisia. Suurimpia avunsaajia viime vuosina ovat olleet Näkövammaisten keskusliitto, Invalidiliitto, Suomen Mielenterveysseura ja Suomen Punainen Risti. (RAY 2009.) Lastensuojelussa, kuten muissakin sosiaali- ja terveyspalveluissa, 1990-luvulla kolmannen sektorin eli erilaisten voittoa tavoittelemattomien organisaatioiden ja säätiöiden merkitys hyvinvointipalvelujen turvaamisessa on kasvanut (Pölkki 2004, 290). 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa lastensuojelun ehkäisevään työhön on liittynyt voimakkaasti projektitoiminta, johon on osallistunut sekä julkisen sektorin että järjestöjen toimijoita (Törrönen & Vornanen 2004, 168).

4.1 Vapaaehtoistoiminta ja sen muodot

Käytän pro gradu -tutkielmassani vapaaehtoistyötä ja vapaaehtoistoimintaa synonyymeinä. Suomessa vapaaehtoistoiminta oli 1980 -luvulla palvelujärjestelmän näkökulmasta järjestöjen toimintaa, jolla tuetaan ja täydennetään julkisia palveluja. Vapaaehtoistoiminnalla ei katsottu olevan merkitystä ihmiselle itselleen. (Lehtinen 1997, 17.) Viimeisten vuosikymmenten aikana on aloitettu vasta puhua vapaaehtoistyöstä ja vapaaehtoistoiminnasta (Nylund & Yeung 2005, 14). Vapaaehtoisuuden periaatteisiin Suomessa on liitetty kuuluviksi muiden muassa vastavuoroisuus, yhteinen ilo, tasa-arvoisuus, vapaaehtoisuus, palkattomuus, ei-ammattimaisuus sekä luottamuksellisuus. (Yeung 2002, 11.) Vapaaehtoistoiminnalla tarkoitetaan ihmisten omasta tahdosta lähtevää halua toimia kanssaihmisten ja elinympäristön hyväksi. Vapaaehtoistoiminta on kytköksissä ihmisten arvomaailmaan, siihen mitä hän uskoo ja mitä hän pitää tärkeänä. (Korhonen 2005, 7.) Käsite vapaaehtoistoiminta ymmärretään yksilöiden ja ryhmien toiminnaksi ja vapaaehtoistoiminta tätä toimintaa organisoivien järjestöjen toiminnaksi (Koskiahho 2001, 16). Auttamisjärjestelmämme koostuu kolmesta verkostosta julkisista palveluista eli ammattiavusta, luonnollisesta avusta ja vapaaehtoisesta avusta (Lehtinen 1994, 13). Luonnollinen apu tarkoittaa yksilön ympärillä olevia luonnollisia auttajia muun muassa perhettä, ystäviä ja sukulaisia. Heillä on henkilökohtainen suhde autettavaan, eikä suhde

ole riippuvainen akuuteista ongelmatilanteista. Tarvittaessa luonnolliset auttajat auttavat toisiaan. (Lehtinen 1997, 6.)

Vapaaehtoistoiminnan yleiseksi tehtäväksi voidaan määrittää ihmisten välisten vuorovaikutuksen ja omaehtoisen osallistumisen edistämisen. Vapaaehtoistyön periaatteisiin kuuluu myös vapaaehtoisen toiminta tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin ja omalla elämäkokemuksella. (Lehtinen 1997, 19.) Toimintaan osallistuvat vapaaehtoiset osallistuvat omasta tahdostaan ja täysivaltaisina subjekteina. Vapaaehtoiselle ei makseta palkkaa, mutta periaatteisiin kuuluu esimerkiksi tapaamisista aiheutuvien kulujen korvaaminen. Vapaaehtoistyötä tehdään tavallisen ihmisen taidoin, mutta jotkut tehtävät vaativat tuekseen koulutusta ja ohjausta. Vapaaehtoistoiminnasta aiheutuu kuitenkin välttämättömiä kuluja. Vapaaehtoistoiminnasta kuluja kertyy ammattityöntekijöistä, tiedotuksesta, puhelin-, posti- ja matkakuluista ja tilasta aiheutuvista kuluista. Vapaaehtoisille on myös tarjottava koulutusta, ohjausta ja konsultointia. (Lehtinen 1994, 11–12.) Eskolan & Kurjen (2001, 10) mukaan vapaaehtoistyö on osallistumista vuorovaikutukseen perustuvaan organisoituun auttamis- ja tukitoimintaan, joka tähtää henkisen ahdingon lievittämiseen tai elinoloihin liittyvän puutteen korjaamiseen. Vapaaehtoistyötä ei tehdä taloudellista voittoa tavoitellen eikä palkkatyönä, vaan tehtävään valmennusta saaneen auttajan motiivi pohjautuu ajatukseen, että hän voi olla avuksi ja oppia jotakin tärkeää. Vapaaehtoistyö painottaa yksilön toimintaa ja tarkoittaa yksilöiden ja ryhmien konkreettista toimintaa. (Koskiahho 2001, 16.)

Yeung (1999) on tutkinut Pelastusarmeijan vapaaehtoistyöntekijöiden motiiveja haastattelemalla. Tutkimuksessa selvisi motiivien kokonaisuuksia neljä; tekemisen kaipuun orientaatio, auttamisen orientaatio, kokeilunhalun orientaatio ja ryhmän kaipuun orientaatio. (Yeung 1999, 26–77.) Lastensuojelun ehkäisevän työn alueelle sijoittuu paljon vapaaehtoisuuteen perustuvia palveluja, jotka ovat laissa määrättyjä. Palvelujen määritykset ovat väljiä; esimerkiksi lastensuojelun avoimuuden tehtävät ovat tämältyyppejä, ja palvelujen määrä ja laatu vaihtelevat kunnittain. (Törrönen & Vornanen 2004, 171.) Sosiaalityön uuden ammatillisuuden mukaan vapaaehtoistyötä voidaan ammatityön avulla vahvistaa. Vastuu korjaavasta työstä kuuluu kuitenkin ammatityöntekijöille, eikä vapaaehtoistoiminta voi korvata ammatityöntekijöiden työtä. (Lehtinen 1997, 5, 19- 20.)

Vapaaehtoissektori nousi vilkkaaksi puheenaiheeksi viime vuosikymmenen alun talouslaman takia. Laman myötä vapaaehtoistyöstä on tullut pysyvää toimintaa lähes kaikilla saroilla. (Yeung 2002, 11.) Vapaaehtoistoiminta on vieläkin keskeinen ajankohtainen aihe niin yhteiskuntapoliittisissa keskusteluissa kuin myös hankkeissa (Nylund & Yeung 2005, 17). Vapaaehtoisuudesta on tullut yhteiskunnallinen ilmiö, jonka yhteiskunnallinen merkitys on löydetty uudella tavalla. Yhteiskunnalliset muutokset kuten taloudellisten voimavarojen niukkuus ja kansalaisliikkeiden merkitys on tiedostettu aikaisempaa selvemmin. Vapaaehtoistyö on noussut puheenaiheeksi sidoksissa yhteiskunnan muutoksiin. (Sorri 2005, 126.) Vapaaehtoistoiminta täydentävät ja jopa korvaavat usein vieläkin puutteita, joita julkisen ja kaupallisen sektorin toimintaa liittyy (Yeung 2002, 11). Hyvinvoinnin saavuttamiseen tarvitaan vapaaehtoistoimintaa ja ammattityötä rinnakkain täydentämään toisiaan. Kansalaisten hyvinvointiin liittyvien tavoitteiden asettaminen ja yhteisten sopimusten tekeminen julkishallinnon kanssa työnjaosta ja toteuttamistavoista voisi olla yksi tapa kohdentaa kolmannen sektorin toimintaa yhteiskunnallisesti ajankohtaiseen suuntaan. Vapaaehtoistoiminta ei kuitenkaan riitä koko yhteiskunnan yhteisvastuun kantamiseen, mutta sen merkitys yhteisvastuun kantamisessa on suuri. (Rönneberg 1998, 19–20.) Kansalaisten toiminta itsensä tai paikallisen yhteisön hyväksi merkittävästi parantaa ihmisen elämän laatua. Vapaaehtoistoiminta voi täydentää ja korvata julkisia hyvinvointipalveluja ja on siten parhaimmillaan kustannuksia säästävää. (Kauppi 1998, 162.)

Vuonna 2001 yhdistysrekisterissä oli noin 105 000 yhdistystä (Harju ym. 2001, 54). Tällä hetkellä yhdistyksiä on yhdistysrekisterissä noin 130 000 yhdistystä (Patentti ja rekisterihallitus 2010). Yhdistyksien lisäksi on olemassa kansalaisryhmiä, joiden määrästä ei ole tarkkaa tietoa. Yhdistykset voidaan jakaa kahteen ryhmään: niihin, jotka ovat olemassa tiettyä tarkoitusta varten, ja niihin yhdistyksiin, joilla on monia erilaisia tehtäviä. Järjestöt ovat kansalaisjärjestöjä, jotka tarjoavat jäsenilleen ja vapaaehtoistyöntekijöilleen toimintamahdollisuuksia ja antavat mahdollisuuden saada äänen kuuluvaksi. Toisaalta ne ajavat vahvasti tietyn ihmisryhmän etuja ja näin toimivat etujärjestönä. Kansalaisjärjestöt ovat keskeinen osa osallistumismahdollisuuksia ja demokratiaa. (Harju ym. 2001, 54–55.)

Järjestöissä tehtävä työ voidaan jakaa vapaaehtoiseen tukitoimintaan, vapaaehtoistoimintaan yhteisöissä ja laitoksissa ja muuhun vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoistoimintaa voi olla vanhuksille, vammaisille, sairaille, lapsille, nuorille, yksinäisille ja vangeille. Vapaaehtoistyö voi olla suunnattua ystävä- ja tukihenkilötoimintaa, auttava puhelin -toimintaa, kriisipäivystystoimintaa ja rikosuhripäivystyksessä olevaa puhelinpäivystystä, harrastustoimintaa, asiointi- ja kuljetusapua ja vertaistukea saman elämäntilanteen kokeneelta. (Harju ym. 2001, 56.) Vapaaehtoistyötä voi olla myös muun muassa asukastoiminta, erilainen oma-aputoiminta, vapaa-ajanvietto, lastenhoito ja kehitysapu (Lehtinen 1997, 22).

Puhuttaessa sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoinnasta tulee esille sen monimuotoisuus. Järjestöissä tehtävä työ voidaan jakaa vielä vapaaehtoiseen tukitoimintaan, vapaaehtoiseen toimintaan yhteisöissä ja laitoksissa ja muuhun vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoisena voi toimia yhteisöissä ja laitoksissa. Vapaaehtoinen tuo laitokseen mahdollisuuden vuorovaikutukseen ulkomaailman kanssa. Esimerkiksi vanhuksat voivat toimia ”mummoina tai vaareina” päiväkodeissa. Koulussa voidaan tarvita tukioppilastoimintaa ja vanhempaintoimintaa, lastensuojelulaitoksissa ja sairaaloissa taas kummitoimintaa. Asuinalueiden asukkaiden yhteistoiminta ja vapaaehtoistoiminta on lisääntynyt. Asuinalueiden vapaaehtoistyö voi olla naapuriapua, kerhojen vetämistä tai lapsenvahtiapua. Vertaistuki on saman elämäntilanteen kokeneen tuki. Vertaistukea voidaan antaa pitkäaikaissairaille ja vammautuneille. Oma-apu toiminnan määritelmä perustuu ihmisten keskinäiseen vastavuoroiseen tukeen. Oma-apuryhmien edeltäjänä on pidetty AA- liikettä, joka on perustettu 1940 -luvulla. Oma-apu ryhmä on syntynyt 1960 -luvulla sairaiden tai vammaisten lasten vanhempien toimesta.(Harju ym. 2001, 56–59.)

Nylund (1999) määrittelee oma-aputoiminnan kolmannen sektorin toiminnaksi erottaen perheen ja läheisten ystävien keskinäisen avun. Oma-apuryhmiä löytyy myös järjestöjen lisäksi seurakunnista ja julkisesta sosiaali- ja terveydenhuollosta. Ryhmät ovat perustettu helpottamaan erilaisia elämäntilanteita, joissa tarvitaan toisten tukea. Oma-apuryhmillä tulee olla omakohtaista kokemusta tai olla samassa elämäntilanteessa tuettavan kanssa. Kokemuksellinen tieto on yksi tärkeimmistä tukijan ominaisuuksista. (Nylund 1999, 116–117.) Ihmisten hyvinvoinnin vahvistamiseksi ja turvaamiseksi tulisi tavoitteeksi saada kansalaisjärjestöjen ja muiden kolmansien sektorien tunnustaminen aikaisempaa selkeämmin. Vapaaehtoistoiminnan tulevaisuuden kannalta sillä on

myönteinen merkitys. (Harju ym. 2001, 94.) Tämän päivän perheet tarvitsevat uudenlaista yhteisöllisyyttä. Huono-osaisille ja ongelmaisille perheille on luotava mahdollisuuksia inhimillisen ja sosiaalisen pääoman kasvattamiseen. Perheiden tukemiseen tarvitaan yhteistyötä kansalaisten, järjestöjen ja hallintokuntien kesken. Kansalaisjärjestöjen, yhdistysten ja vapaaehtoistyöntekijöiden tehtävä ei ole paikata kuntien resurssipulaa, mutta järjestöjen panos erityisesti ennaltaehkäisevän työn saralla on erittäin arvokasta. (Taskinen 2007, 8.)

Syrjänen esittelee vapaaehtoistoiminnan eettisiä periaatteita seuraavasti. Vapaaehtoisena toimitaan aikuisen roolissa, eikä työ korvaa ammattilaisen työtä. Vapaaehtoistyössä toimitaan omin tiedoin ja taidoin, omalla elämäkokemuksella. Vapaaehtoistyössä ollaan mukana vapaaehtoisesti, ja toiminnan pohjana on vilpitön halu olla tukena ja apuna, ja toiminnan tulee olla vilpittöntä ja merkityksellistä. Tukihenkilön antama tuki ja aika nuorelle on tärkeää. Tukihenkilön toiminta tulee olla suvaitsevaista, tasa-arvoista ja puolueetonta. Taustaorganisaation tulee huolehtia tukihenkilöstä antamalla ohjausta ja tukea. Tukihenkilön tulee ottaa puheeksi nuoresta herännyt huoli taustaorganisaation kanssa. Tukihenkilöä sitoo vaitiolovelvollisuus. (Syrjänen 2010, 33.)

Yeung ja Grönlund tarkastelevat nuorten ja nuorten aikuisten osallistumista ja asennoitumista erilaisiin vapaaehtoistyön muotoihin. Suomalaisen kyselytutkimuksen mukaan suomalaisista nuorista lähes kaksi viidestä eli 39 % on mukana vapaaehtoistoiminnassa. Nuorille tärkeitä vapaaehtoistyön muotoja ovat toisten nuorten ja lasten parissa 35 %, urheilutoiminnan parissa 35 % sekä terveys- ja sosiaalipalvelut 19 %. Erityisesti nuoria kiinnostaa vanhempiin vapaaehtoistyöntekijöihin verrattuna lasten ja nuorten parissa työskentely. Muita erityisesti nuoria kiinnostavia alueita ovat kulttuuri ja taide, eläin-, ympäristö- ja luonnonsuojeluun liittyvä toiminta sekä ihmisoikeusasiat. Uskonnollinen vapaaehtoistoiminta ja asuinalue-toiminta eivät kiinnosta nuoria yhtä paljon kuin edelle mainitut. (Yeung & Grönlund 2005, 171–172.)

4.2 Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestö ry

TUEXI -hanke on Varsinais-Suomen Lastensuojelu ry:n järjestämä hanke. Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestö ry on kolmannen sektorin toimija. Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestöt ry on sosiaali- ja terveysalan järjestöjen alueellinen yhteistyö- ja asiantuntijajärjestö, joka tekee nuorten ja lapsiperheiden parissa työtä (Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestö ry:n toimintasuunnitelma 2010, 3). Varsinais-Suomen

Lastensuojelujärjestö ry on rekisteröitynyt yhdistykseksi vuonna 2002. Yhdistyksessä on mukana 27 jäsenjärjestöä. Jäseniä jäsenjärjestöissä on yhteensä 13 000, työntekijöitä noin 250 ja vapaaehtoistyöntekijöitä noin 1500. Yhdistys toimii hallituksen, toimikuntien ja projektien kautta. Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestö ry nostaa esille ajankohtaisia lastensuojelullisia kysymyksiä ja tekee jäsenjärjestöjen toimintaa tunnetuksi. Yhdistys seuraa lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia Varsinais-Suomen alueella ja tekee lastensuojeluun liittyviä aloitteita, esityksiä, kokouksia, luentoja ja lausuntoja. Yhdistys harjoittaa myös julkaisu-, tiedotus- ja tutkimustoimintaa ja järjestää lasten, nuorten ja lapsiperheiden parissa toimiville palvelunohjausta sekä yhteistyön ja laadun kehittämistoimintaa. Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestö ry:n on tavoitteena kehittää asiakaslähtöisiä, laadukkaita ja myös kustannustehokkaita palveluja ja toimintoja. (Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestö ry 2010.)

Järjestön tavoitteena on myös vahvistaa lastensuojelujärjestöjen asemaa, näkyvyyttä ja roolia lastensuojelutyössä Varsinais-Suomessa. Järjestö tekee aktiivisesti yhteistyötä järjestöjen välillä palvelujen ja toimintojen kehittämisessä ja toteuttamisessa sekä edistää yhteistyötä julkisen ja yksityisen sektorin toimijoiden kesken. Järjestö pyrkii jäsenjärjestöjen kanssa vaikuttamaan kuntien palvelurakenteiden kehittämiseen ja niiden yhteensovittamiseen niin, että kolmannen sektorin palvelut huomioitaisiin paremmin. Järjestön tavoitteena on vaikuttaa lasten ja perheiden hyvinvointiin ja asemaan perustoiminnan ja hankkeiden kautta. Järjestö edistää jäsenjärjestöjen ja kuntien välistä yhteistyötä. Tavoitteena on lisätä kuntien tietoisuutta kolmannen sektorin tarjoamista mahdollisuuksista. Tulot muodostuvat toimisto- ja kokoustilojen vuokraustoiminnasta, jäsenjärjestöjen jäsenmaksuista, Turun kaupungilta, RAY:ltä anottavasta avustuksesta ja projektiavustuksista ja koulutustilaisuuksien osallistumismaksuista sekä asiantuntija- ja konsultaatiopalkkioista. (Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestön toimintasuunnitelma 2010, 3–11.) Maakuntaan järjestötoiminnan kautta siirtyy huomattava määrä RAY:n kehittämisrahaa. Vuonna 2008 RAY rahoitti Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestöt ry:n toimintaa 345 000 eurolla. (Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestön toimintakertomus 2008, 3.)

5 LASTENSUOJELUN TUKIHENKILÖTOIMINTA

Tukihenkilötoiminta eroaa muusta vapaaehtoistoiminnasta. Se on yksilöllisempää kuin muu vapaaehtoinen auttamistoiminta, ja siinä koetaan jokaisen omat sairastumisen, vammautumisen tai kriisiytymisen tuntemukset henkilökohtaisina uhkina tai haasteina. Tukihenkilötoiminnan tarkoituksena on luoda sellaista toimintaa, jolla vaikutetaan pysyvästi vaikeassa asemassa olevan henkilön elämäntilanteen korjaamiseen. Tukihenkilön tehtävänä on auttaa ihmisiä rakentamaan ja vahvistamaan usein puutteellista tai hajonnutta sosiaalista verkostoaan yhdessä tukihenkilön kanssa. (Lehtinen 1997, 51.) Tukihenkilö myös helpottaa luonnollisten auttajien taakkaa tukea tarvitsevan ihmisen rinnalla. Tukihenkilön voivat saada muun muassa: mielenterveydellisistä ongelmista kärsivät, vanhukset, vammaiset, sairaat, perheet, nuoret, lapset ja maahanmuuttajat (Lehtinen 1994, 14–29).

Tavoitteeksi tukihenkilötoiminnalle on asetettu sosiaalinen tukeminen, joka perustuu kommunikaatioon. Sosiaalista tukea toteutetaan keskustelun kautta vuorovaikutuksellisesti ja yhdessä tekemällä. Tukihenkilöt nimeävät usein auttamisen motiiveiksi tukihenkilötoiminnan vastavuoroisuuden eli tukihenkilöt haluavat saada toiminnasta myös jotakin itselleen. Motiiveiksi on nimetty myös muun muassa sisältöä elämään, osallistumismahdollisuus, iloa itselle, itsensä kehittäminen ja palkkatyön vastapaino. (Lehtinen 1994, 38–36.)

Vuonna 1936 määriteltiin laissa suojelevalvontajärjestelmä, jossa lastensuojelunviranomaiset määräsivät valvonnan tarpeessa olevalle lapselle vapaaehtoisen suojelevalvojan. Tukihenkilötoiminta korvasi suojelevalvonnan vuonna 1974, jonka myötä sen toiminta vahvistui. (Korhonen 2005, 11.) Lastensuojelun tukihenkilötoiminta perustuu lastensuojelulakiin (417/2007), jonka mukaan lapselle tai nuorelle on tarvittaessa järjestettävä tukihenkilö tai tukiperhe. Tukihenkilötoiminta lastensuojelullisena toimintamuotona on suunnitelmallista, organisoitua ja ohjattua vapaaehtoistoimintaa. Järjestöillä voi olla toimintaa, joka perustuu suurelta osin vapaaehtoisten panokseen. Vapaaehtoiset tukihenkilöt saavat ohjausta ja tukea. Toimintaa koordinoidaan ammatillisesti ja palkallisesti, mutta itse toiminta on vapaaehtoisen suorittamaa. (Heimo & Haclin-Larumo 2006, 10.)

Lastensuojelujärjestöjen tukihenkilötoiminta pohjautuu vapaaehtoistyöhön, jota toteutetaan ehkäisevänä työnä ja lastensuojelun avohuollon tukitoimena, jonka näkökulmana on varhainen tuki. Tukihenkilötoiminta on suunnitelmallista ja tavoitteellista kaikille osapuolille. Toimintaperiaatteena on lasten, nuorten ja lapsiperheiden ammatillisesti ohjattu vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta, joka perustuu yhteisiin laatuksiteereihin. Tukihenkilötoiminnan arvoihin kuuluu arvostus, vapaaehtoisuus, vastavuoroisuus, ilo, avoimuus ja luottamus. TUEXIN laatuksikirjan mukaan tukihenkilötoiminnan tavoitteena on tuettavan hyvinvoinnin edistäminen ja varhaisen tuen antaminen erilaisissa elämäntilanteissa. (Syrjänen 2010, 8, 20.)

Tukihenkilötoiminnan avulla edistetään lasten ja nuorten hyvinvointia. Tukiperhe- ja tukihenkilötoimintaa voidaan käyttää lastensuojelun tukimuotona silloin, kun ongelmat ovat vielä hallittavissa. Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry:n määritelmän mukaan lastensuojelun tukihenkilötoiminta on järjestön tai kunnan sosiaalitoimiston järjestämää vapaaehtoistoimintaa tukea tarvitsevien lasten ja nuorten hyväksi, jossa tukihenkilönä toimii tavallinen luotettava aikuinen. Tukihenkilötoiminta on perinteinen ja laajasti käytetty vapaaehtoistoiminnan muoto. Toimintaa järjestävät monet sosiaali- ja terveysalan järjestöt ja kunnat. (Korhonen 2005, 7.)

Tukihenkilön tehtävänä on tukea lasta tai nuoren normaalia kehitystä ja selviytymistä tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin tukisuhteen ajan. Tukihenkilö on lapselle luotettavan ja turvallisen aikuisen malli, kuuntelija, keskustelukumppani ja yhdessä toimija. Tukihenkilötoiminta on konkreettista lapselle tai nuorelle annettavaa tukea, välittämistä ja vastuunkantoa. Tukihenkilötoiminta on tavoitteellista tukemista arjessa, jolloin tukihenkilö sitoutuu lapsen elämään ja yhteisesti sovittuun suunnitelmaan. Toiminta edellyttää myös tiivistä yhteistyötä lapsen vanhempien, sosiaalityöntekijän ja lapselle tärkeiden henkilöiden kanssa. Tukihenkilötoiminnan tavoitteena on vaikuttaa myönteisesti lapsen elämään, edistää lapsen tervettä kasvua ja kehitystä ja ennaltaehkäistä vaikeuksia. Tukihenkilön saamisen syynä voi olla lapsen tai nuoren heikko sosiaalinen verkosto. Syynä voi myös olla vanhempien väsymys, taloudelliset ongelmat, päihde- tai mielenterveysongelmat. Aina syynä ei kuitenkaan ole kodin ongelmat vaan syynä voi olla sairaus, maahanmuutto, vaikeudet koulussa tai kaveripiirissä. (Korhonen 2005, 10–20.) Nuorella ei välttämättä ole lähipiirissään turvallista aikuista tai vanhemmat tarvitsevat ulkopuolisen aikuisen tukea kasvatustehtävässään. (Linnakangas & Suikkanen 2004, 68).

Tukihenkilön ja tuettavan lapsen välinen tukisuhde rakentuu arkisista kohtaamisista. Tukihenkilö voi olla tuetun arjessa mukana, ihmissuhteissa, koulunkäynnissä ja harrastuksissa. Sosiaalityöntekijä arvioi tukihenkilön tarpeen lapselle, mutta aloite tukihenkilön saamiseksi voi tulla myös koulukuraattorilta, psykologilta, perhetyöntekijältä, terveydenhoitajalta, vanhemmilta tai lapselta itseltään. Tukihenkilön saamiseen edellytetään vanhempien ja tuettavan suostumus. Tukihenkilö tapaa sovitusti ja säännöllisesti tuettavaa yleensä viikon tai kahden välein noin kaksi tuntia kerrallaan. Tapaamiset tapahtuvat yleensä tuettavan omassa elinympäristössä. Tukisuhteessa on tärkeintä yhdessäolo ja se, että tuettu kokee tukihenkilön olevan häntä varten. Tukisuhteet ovat ainutkertaisia ja persoonallisia vuorovaikutussuhteita. Tukihenkilön toiminnalla on myös välillisiä vaikutuksia muun muassa jakamalla vanhempien kanssa hoito- ja kasvatusvastuuta. (Korhonen 2005, 6–20.)

Kun tukisuhde aloitetaan, tehdään tukisuunnitelma, jossa sovitaan tukisuhteen tavoitteet, pelisäännöt ja tukisuunnitelman tarkistuksen ajankohta. Tukisuhde päättyy tuettavan tai tukihenkilön elämäntilanteen muuttuessa tai motivaation puuttuessa tai kun tuelle ei ole enää tarvetta. Mitä pidempi tukisuhde on, sitä kauemmin tulisi varata aikaa tukisuhteen päättämiseksi. Toimiminen tukihenkilönä edellyttää järjestössä annettavaa koulutusta. Koulutuksen tavoitteena on vahvistaa tukihenkilön identiteettiä ja luottamusta omiin kykyihinsä. (Korhonen 2005, 10–24.)

Sosiaali- ja terveysministeriön (2004) tekemässä selvityksessä tarkastellaan 15 - 17 - vuotiaiden nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen tähtäävien projektien ja palvelujärjestelmän suhdetta. Selvitys perustuu nuorten kuntoutuskokeilusta saatuihin kokemuksiin. 86 nuorta on kertonut kuntoutuskokeilun tuomista kokemuksista. Kuntoutuskokeilun projektissa tukihenkilö on ollut nuorelle turvallinen aikuinen, joka välittää ja on kiinnostunut nuoren asiasta ilman kiirettä. Nuori on kokenut, että hän voi soittaa tukihenkilölle milloin tahansa eli aina on joku joka kuuntelee. Tukihenkilö on koettu aikuisena, joka auttaa tukalissa tilanteissa ja rohkaisee kohtaamaan hankalat tilanteet ja jatkamaan eteenpäin. Nuorille tukihenkilön kanssa viettämä aika, harrastaminen ja kokema ystävyys on koettu tärkeäksi. Nuorella ei välttämättä ole lähipiirissään turvallista aikuista tai vanhemmat tarvitsevat ulkopuolisen aikuisen tukea kasvatustehtävässään. (Linnakangas & Suikkanen 2004, 1, 68–80.)

TUEXIN -laatukäsikirjan mukaan tukihenkilötoimintaan liittyy riskejä. Vaarana voi olla tukisuhteen rajojen hämärtyminen, jolloin voi tapahtua molemminpuolista kiintymistä, ja tapaamisia järjestetään liian usein. Tukihenkilö voi myös ottaa tuettavastaan liian suuren vastuun. Vaarana voi olla, että tukisuhteeseen ei sitouduta ja ettei tapaamisia saada järjestettyä. Tukisuhde ei ole riittävä tukimuoto nuorelle, ja täten tukisuhde muuttuu liian vaativaksi tukihenkilölle. Tukihenkilön elämäntilanne voi myös kriisiytyä tai perhe kokee nuoren tukisuhteen uhkana. Vaarana voi myös olla se, että tuettavan ja tukihenkilön henkilökemiat eivät sovi yhteen tai tukihenkilötoiminta voi joutua rahoitusongelmiin. (Syrjänen 2010, 20.)

5.1 Mentorointi

Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Australiassa on ehkäisevänä lastensuojelun käytäntönä sukupolvien välinen mentorointi (Grossman 1999, 7). Mentorointi on myös levinnyt Iso-Britanniaan, jossa sen on huomattu vaikuttavan interventiona kasvavasti nuoriin, jotka ovat haavoittuvaisia ja huono-osaisia (Philip 2000; Philip 2003). Mentoroinnin juuret sijoitetaan 1800 -luvun lopulla toimivaan yhdysvaltalaisen ”friendly visiting” -vapaaehtoisjärjestöön. Järjestön tavoitteena oli antaa moraalista tukea köyhille rahallisen tuen sijaan. ”Big Brothers, Big Sisters” -liike(BBBS) aloitti toimintansa 1904. Liike toimii ympäri Yhdysvaltoja ja on myös levinnyt kansainvälisesti. Tarkoituksena on saada tuen tarpeessa oleville nuorille henkilökohtainen mentori. BBBS on vasta hiljattain ottanut käyttöönsä termin mentori. (Philip 2003, 103–104; Grossman & Garry 1997, 2.) BBBS:n tarkoituksena on vaikuttaa nuorten elämään välittävän aikuisen tuella. BBBS: toiminta perustuu arkiseen toimintaan. Toimintaan voi kuulua kävelyt, pelit, koulun aktiviteetit, elokuvat, urheilulliset tapahtumat, kirjastossa tai kaupassa käyminen tai ideoiden ja ajatusten jakaminen. Nuoret ja mentorit tapaavat keskimäärin kahdesta neljään kertaan kuukaudessa neljän tunnin ajan. (Grossman & Garry 1997, 3.)

Mentoroinnissa pyritään siirtämään elämäntilannetta ja kokemukseen liittyvää tietoa vanhemmalta nuoremmalle. Mentoroiija tarjoaa ohjausta ja neuvontaa, mikä helpottaa mentoroitavan kasvua ja kehitystä. Mentorin ja mentoroitavan välillä on emotionaalinen side, jonka tunnusmerkkinä on luottamus. Yleisemmin mentoroinnilla tarkoitetaan kokeneemman tukea, ohjausta ja neuvoja nuoremmalle tai kokemattomammalle. Kansainvälisesti mentoroinnin sovellusalue on laaja. Sitä on sovellettu muun muassa työelämään, opiskelijaelämässä, huume- ja päihdetyössä, etnisten vähemmistöjen kanssa tehtävässä työssä, nuoriso- ja kasvatustyössä ja sekä lastensuojelussa. (Dubois &

Karcher 2005, 3–10.) Mentoroinnin on huomattu vähentävän alkoholin ja huumeiden käyttöä sekä lisäävän sosiaalisia taitoja (Grossman 1999, 6). Mentorointia voidaan tehdä pareina tai ryhmissä. Yhdysvalloissa tyypillisin mentoroinnin muoto on ryhmämentorointi. Mentoroiija ei kuitenkaan voi antaa ryhmässä nuorelle yhtä paljon huomiota ja aikaa kuin parimentoroinnissa. Kuitenkin parimentoroinnin on todettu olevan tehokas ja parantavan sosiaalisia taitoja ja vahvistavan itsetuntoa. Yhteistä mentoroinnin muodoissa kuitenkin on se, että siinä pyritään rakentamaan vahvaa, luottamuksellista ja vastavuoroista suhdetta mentoroiijan ja mentoroitavan välille. (Herrera 2002, 9–13.)

Suomessa on ollut jo vuosikymmenten ajan mentorointia muistuttavaa toimintaa kuten tukihenkilötoiminta ja kummitoiminta. Mentorointi on vieras käsite niin Suomessa kuin muissakin pohjoismaissa. Mentoroinnilla on paljon yhteistä tukihenkilötoiminnan kanssa, mutta siinä on myös eroja. Mentorointi on avointa kaikille ja siihen ei tarvita lastensuojelun asiakkuutta. (Moilanen 2006, 160.) Yhteistä tukihenkilötoiminnassa ja mentoroinnissa on luottamuksellisuus, vaitiolovelvollisuus, arkeen perustuva toiminta, aika ja neuvonta ja se että, tukea annetaan ja otetaan vastaan vapaaehtoisesti. (Rajalin 2008.) Mentorointi on tuttua myös työelämässä, minkä avulla välitetään ja jaetaan ”hiljaista tietoa”, kokemukseen perustuvaa työelämän tietoja ja taitoja. Mentorointi voi olla joko suunniteltua tai luonnollista mentorointia. Luonnollinen mentorointi tarkoittaa esimerkiksi ystävyysuhteissa tapahtuvaa vuorovaikutusta. Suunniteltu mentorointi tarkoittaa suunniteltua toimintaa, mikä on tavoitteellista. Suunnitellussa mentoroinnissa on aina kolmas osapuoli, joka koordinoi toimintaa. (Bennets 2003, 70.)

5.2 Sosiaalinen tuki

Sosiaalinen tuki voi olla sukulaisten tuottamaa tukea, kolmannen tai julkisen sektorin tuottamaa tukea. Sosiaalinen tuki voi olla aineellista, tiedollista, taidollista, henkistä ja emotionaalista. Sosiaalisen tuen toteutuminen voi tapahtua vuorovaikutteisesti, jossa tuki saa muotonsa ihmisten keskinäisen, lähiyhteisöjen, järjestöjen, kunnallisten, valtiollisten tai vuorovaikutteisten toimintakäytäntöjen kautta, joiden tavoitteena on hyvinvointi. Kolmannessa sektorissa yksilö on samalla sosiaalisen tuen tuottaja ja tuen vastaanottajana. Sosiaalinen tuki ilmenee moninaisina ammatillisuuteen, vertaisuuteen ja vapaaehtoisuuteen perustuvina toimintoina. Yhteisöt toimivat ja tuottavat sosiaalista tukea kansalaisille, ja se perustuu tuttavuuteen, vertaisuuteen, yksilölliseen vastuuseen ja samaistumiseen. (Kinnunen 1999, 102–111.) Pro gradu -tutkielmassa viitataan

kolmannessa sektorissa tuotettuun sosiaaliseen tukeen, joka muodostuu tukihenkilötoiminnan tavoitteiden myötä.

Sosiaaliselle tuelle on useita erilaisia ja monisyisiä määritelmiä. Määritelmissä keskitytään sosiaalisen tuen tunnepuoleen, toisesta välittämiseen ja koettuun yhteenkuuluvuuden tunteeseen. Cobbin sosiaalisen tuen määritelmä on yleisin, ja sitä on käytetty paljon aikuisten sosiaalisen tuen mittaamiseen. (Ellonen 2006, 49.) Cobbin sosiaalisen tuen määritelmä keskittyy sosiaalisiin verkostoihin kuulumiseen, ja niissä koettuun rakkauden ja arvostuksen tunteeseen. Cobbin mukaan sosiaalinen tuki on informaatiota, joka johdattaa ihmisen uskomaan olevan rakastettu, kunnioitettu ja arvostettu sekä osa vastavuoroisuuden ja vuorovaikutuksen verkostoa. Cobbin mukaan sosiaalinen tuki voi suojella yksilöä muun muassa alkoholismilta ja masennukselta. (Cobb 1976, 300.)

Demaray ym. (2007) tarkastelevat sosiaalista tukea nuorten kokeman sosiaalisen tuen mukaan. Demaray ym. ovat tutkineet, miten sosiaalisen tuen määrä on vaikuttanut nuorten käsitykseen omasta itsestään. Tulokset osoittivat, että vanhempien, opettajien, luokkatovereiden ja ystävien sosiaalisen tuen määrä vaikuttaa nuorten käsitykseen omasta itsestään merkittävästi. Sosiaalinen tuki vaikuttaa yksilön käsitykseen omasta itsestään, mitä enemmän sosiaalista tukea yksilö saa. (Demaray ym. 2007, 13–28.) Rueger ym. (2008) ovat tutkineet viiden eri sosiaalisen tuen lähdettä nuorille. Sosiaalisen tuen lähteet ovat vanhempien, koulun, opettajien, luokkakavereiden ja ystävien tuki. Tutkimus osoitti, että kahden muuttujan sosiaalisen tuen lähteellä ja nuorten sopeutumisella on erityinen yhteys ja että se oli merkittävää niin pojille kuin tytöillekin. Sosiaalisen tuen vaikutus oli tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä sosiaalisen ja akateemisen sopeutumisen kanssa sekä tytöillä ja pojilla. (Rueger ym. 2008, 47–61.)

Demaray ym. nojaavat Tardyn (1985) kehittämään laajaan määritelmään sosiaalisesta tuesta. Sosiaalisen tuen tutkimusaiheet liittyvät tuen antamiseen ja tuen vastaanottamiseen, tuen saatavuuteen, laatuun ja arviointiin, sosiaalisen tuen verkostoon ja tuen sisältöön. Tardyn määritelmän mukaan sosiaalinen tuki muodostuu neljästä eri tyypistä: emotionaalisesta tuesta, instrumentaalisesta tuesta, informatiivisesta tuesta ja arvioinnista. Emotionaaliseen tukeen liittyy luottamus, välittäminen ja empatia. Instrumentaalisella eli välineellisellä tuella tarkoitetaan erilaisia resursseja esimerkiksi

kuten rahaa, aikaa ja tuen antajan taidoista. Informatiivisella tuella tarkoitetaan neuvontaa, opastusta. Arvioinnilla tarkoitetaan henkilökohtaisen palautteen antoa. (Tardy 1985, 188.)

Kumpusalo määrittelee sosiaalisen tuen muodot viiteen eri luokkaan: aineelliseen tukeen, kuten raha ja tavara, toiminnalliseen tukeen kuten palvelu, tiedolliseen tukeen kuten neuvo ja opastaminen, emotionaaliseen tukeen, kuten empatia, rakkaus ja kannustus ja henkiseen tukeen, kuten yhteinen aate ja filosofia. Lisäksi Kumpusalo erottaa ainakin osittain kussakin tuen muodossa tuen määrän ja laadun sekä tuen subjektiivisen ja objektiivisen luonteen. Kumpusalo myös korostaa eroa sosiaalisen tuen rakenteen ja toiminnan välillä. Toiminnallinen, mutta pieni tukiverkosto, on usein tehokkaampi kuin laaja ja passiivinen tukiverkosto. Kumpusalon mukaan vain perhe ja lähiyhteisö voivat tarjota emotionaalista ja henkistä tukea. Kumpusalo on jakanut sosiaalisen tuen maallikon tai ammatti-auttajan tueksi. Primaaritason tuki muodostuu läheisistä ja läheisistä ystävistä. Sekundaaritason tuki muodostuu pääosin ystävistä, sukulaisista ja naapureista. Tertiaalitason tuki muodostuu viranomaisista, tuttavista, tukihenkilöistä. (Kumpusalo 1991, 14–16.)

Sosiaalisesta tuesta voidaan erottaa kaksi eri näkökulmaa. Voidaan puhua suorista vaikutuksista. Suoralla vaikutuksella tarkoitetaan sosiaalisen tuen vaikutusta yksilön hyvinvointiin. Voidaan myös puhua sosiaalisen tuen suojaavasta vaikutuksesta, jolloin sosiaalinen tuki suojaa yksilöä esimerkiksi stressiä aiheuttavilta tekijöiltä, mutta ei edistä suoraan yksilön mielenterveyttä. Sosiaalinen tuki nähdään kahdenkeskisen kanssakäymisen tuotoksena ja vaikutuksena. (Ellonen 2008, 50.)

Sosiaaliseen tukeen liittyvä olennaisena osana luottamus. Nuorisobarometrissä 2009 keskitytään sosiaaliseen luottamukseen ja epäluottamukseen. Viime aikoina on tullut ilmi hyvinvointitutkimuksessa, että sosiaalisiin suhteisiin luottamuksensa menettäneet ihmiset ovat hauraampia ja haavoittuvampia kuin muut. Sosiaalinen epäluottamus selittää sitä, keille vaikeudet kasautuvat ja sitä, ketkä tarvitsevat myöhemmässä vaiheessa enemmän tukea. Suomessa tiedetään kyselytutkimusten perusteella nuorten järjestöosallistumisen olevan laskussa ja samoin yhteenkuuluvuuden tunteen niin ystäväpiiriä, harrastuksia kuin suomalaisen yhteiskuntaakin kohtaan. Nuorisobarometri 2009 perusjoukkona ovat 15–29 -vuotiaat koko maassa Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Haastateltavia nuoria oli 1900. Nuorten naisten sosiaalinen luottamus on

vahvempaa kuin miesten. Luottamus näyttää kasvavan ikää myöden. Ne nuoret, joiden sosiaalinen luottamus oli pientä, olivat huolissaan omasta jaksamisestaan työelämässä tulevaisuudessa. (Myllyniemi 2009a, 11, 128–132.) Nuorten vapaa-aikatutkimuksen 2009 perusjoukkona ovat 10–29 -vuotiaat nuoret. Tiedonkeruu tehtiin puhelinhaastattelulla ja haastateltavia oli 1201. Tutkimuksessa selvitettiin kenen kanssa nuoret kokevat pystyvänsä keskustelemaan vaikeista asioista. Läheisten ihmisten kanssa juteltiin enemmän, mutta läheisyys voi myös nostaa kynnystä omien huolien puhumiseen. Useimmin nuoret puhuvat vaikeista asioista luotettavien ystävien kanssa 60 prosenttia tai 54 prosenttia puhui vanhempien kanssa. (Myllyniemi 2009b, 9, 59 – 62.)

5.3 TUEXI -Alueellinen Nuorten Tukihenkilötoiminta

Järjestöllä on meneillään Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama TUEXI -Alueellinen Nuorten Tukihenkilötoimintahanke, joka toteutetaan vuosina 2007–2010. Hankkeen tarkoituksena on kehittää vapaaehtoistyöhön perustuvaa tukihenkilötoimintaa 9–20 -vuotiaille lapsille ja nuorille osana ehkäisevää avohuollollista lastensuojelua varhaisen tuen näkökulmasta. Tukihenkilötoiminnan tarkoituksena on ehkäistä tukitarpeessa olevan lapsen tai nuoren ongelmia tai edistää heidän toipumistaan integroimalla kolmannen sektorin ja kuntien palveluja uudella tavalla. (Varsinais-Suomen lastensuojelujärjestö, 2010.) Kunnilla ei ole ollut aikaisemmin mahdollisuutta tarjota vapaaehtoisia tukihenkilöitä lastensuojelun avohuollon asiakkailleen. Kunnat pystyvät nyt tilaamaan TUEXI -hankkeen kautta koulutettuja tukihenkilöitä. Kunnat ja järjestö tekevät yhteistyötä ja yhdistävät näin voimavaroja. Kunnat saavat nyt vapaaehtoistyöhön perustuvan nuorten tukihenkilötoiminnan organisoidun mallin järjestön kautta. Malli sisältää tukihenkilöiden rekrytoinnin ja koulutuksen, sähköisen tukihenkilöhakemuksen ammattilaisten käyttöön, sopivan tukihenkilön, tukisuhteen valmistelutyön, tukisuhteen seurannan ja tukihenkilöiden ammatillisen ohjauksen, valmiit työkalut: lomakkeet, seuranta- ja dokumentointijärjestelmän ja laatukäsikirjan. (Kallio 2010)

Hanke on tehnyt esiselvityksen, missä selvisi kasvava tukihenkilötoiminnan tarve lapsille ja nuorille julkisen sektorin ja järjestöjen toiminnassa. Hankkeessa selvitettiin millaisella rakenteella, sopimuksilla sekä toiminnallisella yhteistyöllä järjestöt, julkinen sektori ja oppilaitokset voivat toteuttaa alueellista tukihenkilötoimintaa suunnitelmallisesti, pitkäjänteisesti ja kustannustehokkaasti. Hankkeen tavoitteena on

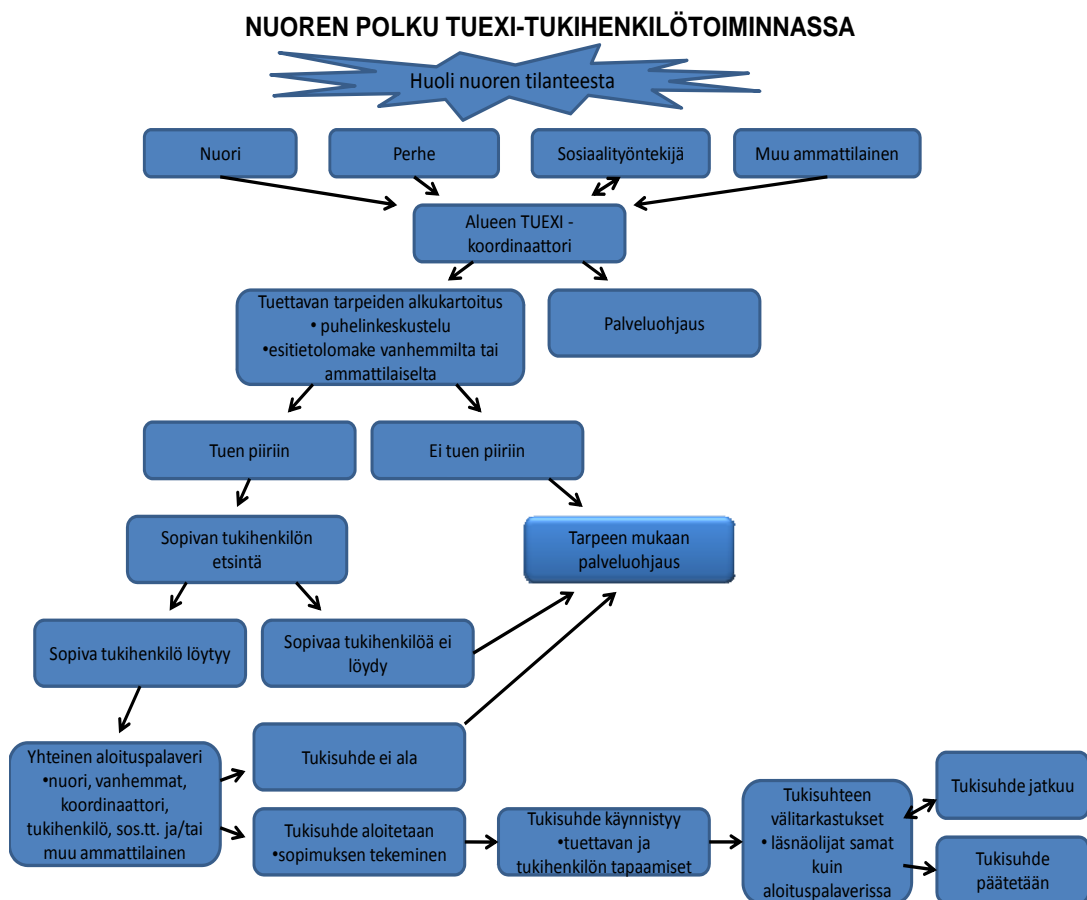
saada pysyvä palvelumalli, jossa kolmas sektori, julkinen sektori ja koulutusorganisaatio kehittävät ja toteuttavat tukihenkilötoimintaa Varsinais-Suomen alueella. Tavoitteena on tarjota nuorille tukea ja ohjausta erilaisissa elämäntilanteissa motivoituneiden tukihenkilöiden avulla. (Varsinais-Suomen lastensuojelujärjestö, 2010.)

Tukihenkilötoiminta perustuu lastensuojelulakiin 417/2007, jonka mukaan lapselle on tarvittaessa järjestettävä avohuollon tukitoimena tukihenkilö tai -perhe. Tukihenkilötoiminta voidaan myös nähdä osana uutta lastensuojelulain määrittelemää ehkäisevää lastensuojelua. Hankkeeseen rekrytoidaan ja koulutetaan tukihenkilöitä. Tukihenkilöt saavat tehtävänsä asianmukaisen ja ammatillisesti ohjatun koulutuksen sekä riittävän ohjauksen ja tuen. Hankkeen tavoitteena on myös kehittää ja ylläpitää tukihenkilön välitystoimintaa sekä tietopankkia tukipalvelujen tuottajista, henkilöistä ja toiminnasta. Hankkeen tuloksena syntyy toimintamalli alueellisesta tukihenkilöprosessista. (Heimo & Haclin-Larumo 2006, 3.)

Kuvio 1. Tukihenkilötoiminnan prosessi TUEXI-hankeessa

Tukihenkilötoiminnan keskeisen ydinprosessit ovat tukihenkilön valinta, tukihenkilön peruskoulutus, tukisuhde ja tukihenkilön ammatillinen ohjaus. (Syrjänen 2010, 10.) TUEXI- Alueellinen Nuorten Tukihenkilö -hankkeessa tukihenkilöprosessi etenee Kuvion 1. mukaisesti. Tukihenkilöt rekrytoidaan, haastatellaan ja valitut koulutetaan. Tukihenkilö siirtyy koulutuksen jälkeen tukihenkilöpankkiin. (Heimo & Haclin-Larumo 2006, 3.) Tukihenkilönä voi toimia täysi-ikäinen henkilö, jonka elämäntilanne mahdollistaa nuoren tukemisen. Tukihenkilön motiivina on aito kiinnostus ja halu auttaa sekä tukea nuorta. Tukihenkilön koulutustaustasta riippumatta tukihenkilön tulee käydä peruskoulutus tukihenkilötoiminnasta. Rekrytoinnissa käytetään verkostoja, lehtimainontaa, sähköpostilistoja ja esittelytilaisuuksia. Mahdollista tukihenkilöä haastatellaan, minkä perusteella arvioidaan tukihenkilön sopivuus. Haastattelussa käydään läpi elämäntilanne, motiivi, aikaisempi kokemus vapaaehtoistoiminnasta, ajankäyttö ja jaksaminen, voimavarat, yhteistyökyky, harrastukset, suhtautuminen päihteisiin ja terveys. Haastattelun tavoitteena on saada nuorelle turvallinen, luotettava ja sitoutunut tukihenkilö. Tukihenkilöiden koulutus antaa vielä harkinta-aikaa molemmille osapuolille. (Syrjänen 2010, 14–16.)

Kuvio 2. Nuoren polku TUEXI -tukihenkilötoiminnassa.

Nuoren polku tukihenkilötoiminnassa etenee kuvion 2. mukaisesti. Sosiaalityöntekijä, muu ammattilainen, nuoren perhe tai nuori itse voi ottaa yhteyttä tukihenkilövälitykseen. Kun eri tahot ottavat yhteyttä tukihenkilövälitykseen on lapsen tai nuoren tilanne herättänyt huolta mm. sosiaalitoimessa, kouluterveydenhoidossa, oppilashuoltoryhmässä, opettajassa, oppilaitoksessa, järjestöjen toiminnassa, perheessä tai nuorella itsessään. Tukihenkilötoiminnan koordinaattori selvittää nuoren soveltuvuutta tukihenkilötoimintaan. Arvioinnin jälkeen hän saa oman tukihenkilön tai hänet ohjataan muiden tarvitsemiensa palvelujen pariin. Tukisuhdetta valmisteltaessa selvitetään sekä tuettavan että tukihenkilön tarpeet ja toiveet, jotta tukisuhde toimisi. Huomioitavia tekijöitä on ikä, sukupuoli, asuinpaikka ja kiinnostuksen kohteet. Sopivan tukihenkilön löytyessä sovitaan aloituspalaveri, jossa tehdään tukihenkilösopimus. Tukisuhteelle tulee olla alaikäisen vanhempien suostumus. Tukisuhteesta tehdään sopimus vuodeksi kerrallaan. Tukisuhde perustuu vuorovaikutukseen, ja sen periaatteina on luottamuksellisuus, läsnäolo, kuunteleminen ja kohtaaminen. Tukisuhdetta seurataan koko ajan koordinaattorin ja nuoren oman sosiaalityöntekijän toimesta. Tukihenkilö myös raportoi säännöllisesti tukisuhteen etenemisestä omalle koordinaattorilleen. Tukisuhde päättyy lopetuspalaveriin joko sopimuksen loppuessa tai jonkun osapuolen aloitteesta. Mikäli suhde päättyy tuettavan tai tukihenkilön aloitteesta, tuki ei ole riittävää, suhde ei toimi tai osapuolet eivät sitoudu toimintaan. Tukisuhdesopimus voidaan myös uusida, mikäli tuen tarve jatkuu. Vaiheissa mukana kulkee jatkuva toiminnan arviointi ja kehittäminen joko kirjallisesti tai suullisesti. (Syrjänen 2010, 18.)

6 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Suomessa on tehty useita tutkimuksia vapaaehtoistoiminnasta niin nuoren kuin aikuisenkin tukihenkilönä toimivan näkökulmasta. Suomessa on tutkittu vapaaehtoistoimintaa melko laajasti myös historiallisesta näkökulmasta. Tutkimuksista on välittynyt kuva Suomen talkooperinteestä ja kansalaisyhteiskunnan synnystä. Hyvinvointivaltion kasvun aikoina vapaaehtoistoiminnan tutkimus oli vähäistä, mutta kiinnostus siihen ja kolmanteen sektoriin heräsi uudelleen 1990-luvun taloudellisen laman aikoihin. Tullessa 2000-luvulle kiinnostus heräsi yksilöiden kokemuksiin ja näkemyksiin tukihenkilön näkökulmasta. (Nylund & Yeung 2005, 22.) Tuettujen lastensuojelun piirissä olevien nuorten näkökulmasta tukihenkilötoiminnan tutkimusta on tehty vähemmän. Turun yliopiston kasvatustieteen laitoksen vuodesta 1971 alkaen ja

yhteiskuntatieteen laitoksen vuodesta 2000 alkaen väitöskirjoista ja liseniaattitöistä ei löytynyt tuettujen näkökulmasta tehtyjä tutkimuksia. Esittelemäni tutkimukset ovat Pro gradu -tutkielman tasoisia ja ne ovat tuettujen kokemusten näkökulmasta.

Koivunen ja Lahti (1998, 38–71) ovat tehneet opinnäytetyön tuettavien kokemuksista tukihenkilötoiminnasta Vantaalla. Tuettavat kuuluivat lastensuojelun piiriin. Tutkimuksen tarkoituksena oli saada tietoa siitä, miten tuettavat henkilöt ja perheet kokevat tukihenkilötoiminnan. Aineisto on kerätty haastattelemalla seitsemää henkilöä. Haastatteluissa tuli ilmi, että tuettavilla ei ollut ennako-oletuksia tukihenkilötoimintaa kohtaan, ja että tukihenkilöt pystyivät vastaamaan tuettujen tarpeisiin muun muassa käytännön apuna, kuuntelemalla ja keskustelemalla. Nuoret kokivat tukihenkilön enemmän ystäväksi kuin auttajaksi. Vaikka tukihenkilö koettiin ystäväksi, hänen tukeensa turvauduttiin vasta viimeisenä. Nuorten oli myös vaikeaa ottaa tukihenkilöltä apua vastaan. Tuettavat näkivät tukihenkilön ulkopuolisena ja puolueettomina. Nuoret kokivat tukihenkilötoiminnan myönteisenä ja arkielämää helpottavana asiana.

Kaisa Palonen (2003, 38–69) on tehnyt pro gradu -tutkielman: ”Pari frendii naapurissa”: Tukiperhe itsenäistyvän nuoren rinnalla. Tutkielmassa tarkastellaan tukiperhetoimintaa lastensuojelun jälkihuollossa. Tutkimustehtävänä on selvittää, mikä on tukiperheen merkitys nuoren itsenäistymiselle. Tarkastelun keskiössä on tukiperheen ja nuoren välinen suhde, sen kehittyminen ja sille ominaiset piirteet. Aihetta lähestytään sekä nuorten että tukiperheiden näkökulmasta. Nuoret siis muuttavat tukiperheen naapuriin asumaan ja opettelevat näin itsenäistymään. Palonen haastattelee viittä nuorta ja viittä tukiperhettä tutkimuksessaan. Haastatteluissa tuli ilmi, että osa nuorista ei edes muistanut, oliko tukisuhdesopimusta tehty tukisuhteen alkaessa. Esille tuli myös, että nuoret pitävät tukiperheitä ystäväperheinä ja naapureina. Haastattelujen perusteella tukiperhe oli tärkeä osa nuoren itsenäistymistä. Tukiperheen merkitys nuorille oli itsenäistymisen kannalta se, että nuoret saavat kokemuksia läsnä olevista ja luotettavista aikuisista. Nuoret kokivat tukiperheen tärkeänä ihmissuhteena, joka on lisännyt luottamusta aikuisiin. Nuoret pitivät tukiperhettä sosiaalityöntekijän kontrollina, ja että tukiperhe oli sosiaalityöntekijää eikä nuorta varten. Nuori sai tukiperheeltä käytännön apua arkeen ja emotionaalista tukea. Nuoret kertoivat pääsääntöisesti tuen olevan emotionaalista ja korostivat keskusteluiden tärkeyttä. Nuoret pitivät tukisuhdetta lähinnä ihmissuhteena, ja jos suhde perustui luottamukseen ja avoimuuteen, siitä saattoi kehittyä

ystävyyssuhde. Haastattelujen kautta käy selville, että tukisuhde on nuorille merkittävä ihmissuhde.

Lindell (2003, 1–79) on tehnyt Pro gradu -tutkielman nuorista lastensuojelun avohuollon piirissä olleista nuorista ja heidän tukihenkilöistään. Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia millainen on nuorten hyvinvointi ja miten tukihenkilötoiminnan tavoitteita on määritelty ja miten tavoitteet ovat toteutuneet. Tutkimus on toteutettu teemahaastattelemalla viittä nuorta ja heidän tukihenkilöitään. Tuettavien haastatteluissa nousi esille arjesta poikkeava tekeminen ja tukihenkilön huomion kohdentuminen tuettavaan. Tukihenkilön antama aika ja läsnäolo olivat tärkeitä tuettaville. Tärkeää oli myös tukihenkilön antama tuki esimerkiksi keskustelemalla ja vaihtoehtoja tarjoamalla. Myös tukihenkilön luotettavuus ja vastuuntuntoisuus nousivat myös esiin hyvän tukihenkilön ominaisuuksina. Luonteenpiirteiden ja yhteisten kemioiden kohtaaminen koettiin myös tärkeänä.

Listenmaan (2009, 1–91) Pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan tukihenkilötoimintaa ja vanhemmuutta tuettavien vanhempien näkökulmasta. Tutkimusaineistona ovat kahdeksan tuettavan äidin haastattelua. Listenmaan tutkimuskysymyksinä ovat muun muassa: millainen suhde tuettavan ja tukihenkilön välille on muodostunut ja miten tukihenkilöt ovat vaikuttaneet vanhemmuuteen? Äideillä oli odotuksia tukihenkilön suhteen. Osa äideistä toivoi saavansa tukihenkilöstä lähelleen toisen aikuisen, jonka kanssa saa jakaa kokemuksiaan. Äidin toivoivat myös saavansa keskustella keskustelu seuraa tukihenkilöstä. Tukisuhteessa korostuivat erilaiset tekemisen muodot ja keskustelu. Äidit nostivat haastatteluissa esille säännöllisen seuran saamisen, luotettavan kuuntelijan ja keskustelijan. Osa äideistä olisi kaivannut tukihenkilöltä enemmän käytännön apua. Äidit osasivat kertoa millaisia odotuksia heillä oli tukihenkilön suhteen. Äidit mainitsivat muun muassa iän, kokemuksen, auttaminen, kokemus lapsista ja elämästä. Haastatteluista tuli esille äitien nimeämät roolit tukihenkilöille muun muassa aikuinen seura, kuuntelija ja keskustelija. Äidit kuvailivat suhdettaan tukihenkilöön ystävyydeksi. Äidit kokivat, että heillä oli tukihenkilön kanssa samanlainen ajatusmaailma ja suhde, jossa he voivat olla vapaasti ilman paineita.

Forsmanin (2010, 61–88) Pro-gradu -tutkielmassa käsitellään nuorten ja heidän vanhempien kokemuksia lastensuojelun avohuollon tukihenkilötoiminnasta. Tutkimukseen osallistui kolme nuorta ja kolme vanhempaa. Tutkimusmenetelmänä on teemahaastattelu. Nuorten odotukset tukisuhteen alussa liittyivät muun muassa yhdessäoloon, vapaa-ajan tekemiseen, luotettavuuteen ja aikuisen läsnäoloon. Nuoret olivat sitä mieltä, että tukisuhde oli onnistunut, eivätkä he haluaisi muuttaa sitä mitenkään. Tukihenkilölle oli helppo puhua, ja tukihenkilö oli luotettava. Tukisuhteessa ajan kuluessa tukihenkilöön pystyi luottamaan enemmän. Tärkeintä nuorille oli tukisuhteessa säännöllinen yhdessäolo, seura ja tekeminen vapaa-ajalle ja erityisesti se, että voi keskustella omista asioista. Tukihenkilölle puhuttiin kaikista asioista, ja nuoret pitivät tukihenkilöä enemmän ystävänä kuin käytännön apuna. Kaikkiin nuoriin tukihenkilö oli haastattelujen mukaan vaikuttanut positiivisesti. Nuorille oli tärkeää, että tukihenkilö oli vain häntä varten ja tukihenkilö ei puhu keskusteluista vanhemmille, jolloin tukihenkilön kanssa pystyi keskustelemaan luottamuksellisia asioita. Nuorten oli vaikea arvioida tukisuhteen vaikutusta elämään. (Forsman 2010, 61–88.)

7 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää lastensuojelun piirissä olevien nuorten kokemuksia tukihenkilötoiminnasta ja saada selville, mikä merkitys tukihenkilötoiminnalla on nuorille. Tutkielmassa selvitetään myös, millainen kuva nuorella on tukihenkilötoiminnasta ennen tukisuhteen aloittamista, ja miten se on muuttunut tukisuhteen myötä.

1. Millainen kuva nuorilla oli tukihenkilötoiminnasta ennen tukisuhteen aloittamista?
2. Millaisia kokemuksia nuorilla on tukihenkilötoiminnasta?
3. Millaisia merkityksiä nuoret antavat tukihenkilötoiminnalle?

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

8.1 Kokemus ja merkitys

Pro gradu -tutkimuksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä tukihenkilöiden merkityksestä tuetuille nuorille ja selvittää nuorten kokemuksia tukihenkilötoiminnasta. Tutkimuksen lähestymistapana on fenomenologia, jossa tutkitaan ihmisen kokemaa elämysmaailmaa kokemusten ja ymmärryksen kautta. (Niikko 2003, 14.) Ihminen kokee elämyksiä, kun toiminta valitsee kohteensa. Ihmiselle elämyksen kohde ilmenee jonakin. (Perttula 2009, 115–119.) Elämysmaailma tarkoittaa merkitysten

kokonaisuutta, mikä muodostuu yksilön, yhteisön, sosiaalisen vuorovaikutuksen, arvotodellisuuden ja ihmisten välisen todellisuuden vuorovaikutuksesta. (Vartio 1992, 23.) Merkitykset ja kokemukset ovat fenomenologisen tutkimuksen varsinainen kohde. Kokemus käsitetään hyvin laajasti ihmisen kokemuksellisena suhteena omaan todellisuuteensa. Kokemus syntyy vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa. (Laine 2007, 29.)

Fenomenologia pitää kokemusta suhteena. Kokemus sisältää tiedostaen subjektin, toiminnan ja toiminnan kohteen. Kokemusta voidaan taas kutsua merkityssuhteeksi. Kokemuksen rakenne sisältää suhteen subjektin ja objektin kokonaisuudesta. (Perttula 2009, 119.) Yhteisön jäsenillä on yhteisiä piirteitä ja merkityksiä. Tästä johtuen jokaisen yksilön kokemusten tutkimus paljastaa myös jotain yleistä, vaikkakin jokainen yksilö on erilainen. (Laine 2007, 29–30.) Kokemus on ymmärtävä ja merkityksellistyvä suhde elämäntilanteen ja ihmisen välillä. Ymmärtäminen on kokemuksen tajunnallinen ja merkityksellistyminen elämäntilanteellinen puoli. Vasta kun todellisuus sisältyy elämäntilanteeseen, se saa merkityksen. Elävä sidos arkeen on kokemuksen edellytys. Ihminen hahmottaa maailmaa merkityssuhteiden kautta. (Eskola & Suoranta 1998, 53.) (Perttula 2009, 115–119.) Merkityssuhde syntyy suhteena johonkin objektiin, voimme käsitellä sitä mielessämme ja välittää sitä muille sanojen avulla (Latomaa 2008, 27).

Kokemukseen liittyy erilaisia kokemuslaatuja. Perttula (2009, 123) jaottelee kokemuksen laatuja tunteen, intuition, tiedon ja uskon mukaan. Jako neljään ei kuitenkaan ole ainut mahdollinen. Jako neljään kuitenkin muodostaa ehyen kuvan siitä, millaisia toisistaan erottuvia kokemuksia on olemassa ja millaisilla tavoilla ymmärtäminen myös tutkimuksellisesti toteutuu. Tunteet ovat kokemuksia, jotka ilmentävät ihmisen tajunnallista suhdetta aiheeseen niin välittömänä kuin se on ihmiselle mahdollista. Intuitiot ovat aiheeseensa uppoutuneita ja nykyhetkeä merkityksellistäviä kokemuksia. Intuition erottaa tunteesta siihen sisältyvä itsetiedostamisen kyky. Tunteiden tiedostamiseen tarvitaan muita kokemuslaatuja kuin tunteita, mutta intuitiomaiseen kuuluu kyky tunnistaa kehkeytyvä kokemus, intuitio. Itsetiedostus esittäytyy ihmiselle kokemuksellisena varmuutena. Tieto on rakenteeltaan kokemus. Myös intuition voi ajatella yhdenlaisena tietona, ja se muodostuu juuri aiheeseen uppoutuen. Tiedon ja intuition raja on häilyvä. Tieto rakentuu aina aiheesta, mikä on ihmisen oman tajunnallisen rakennustyön tulosta. Usko on tiedon tapaan subjektiivinen tapa ymmärtää. (Perttula 2009, 124–133.)

Tässä työssä nuorten kokemukset tukihenkilötoiminnasta voidaan jakaa Perttulan (2009) mukaan neljään. Nuorten kokemuksiin vaikuttavat aikaisemmat kokemukset ja ne tunteet, mitä tukihenkilötoiminta on nuorissa herättänyt. Intuitio kertoo siitä, mitä tukihenkilötoiminta sillä hetkellä nuorille merkitsee. Intuitioon vaikuttaa nuoren kyky tunnistaa omia tunteita ja ajatuksia. Nuoren kykyä rakentaa erilaisia asiayhteyksiä tukihenkilötoiminnasta voidaan tulkita tiedoksi. Usko voidaan tulkita taas nuorten subjektiiviseksi tavaksi ymmärtää tukihenkilötoiminta.

Laadullisessa tutkimuksessa merkitykset esiintyvät suhteina. Merkityssuhde tarkoittaa, että yksilön koettu mielellinen sisältö on suhteessa ilmiön kanssa. Ilmiö merkitsee yksilölle sitä, mitä hän kokee. Kun tutkitaan ihmisen antamia merkityksiä jollekin ilmiölle, tulee ottaa huomioon seuraavat seikat: 1) ihminen ja elämysmaailma ovat laadullisia ja ainutkertaisia tutkimuskohteita 2) tutkimuskohteen jäsentyminen on kokonaisvaltaista 3) menetelmänä ovat ymmärrys ja tulkinta. (Varto 1992, 56–57.) Merkityksellä on kaksi näkökulmaa: merkitys voi viitata siihen, mitä jokin tarkoittaa. Esimerkkinä voidaan ajatella symboleiden tai sanojen merkitystä. Toinen näkökulma merkitykselle on tärkeys tai merkittävyys. Merkitykselle on järjestys, jolloin voidaan puhua merkitysrakenteista. Merkityksillä voidaan ajatella olevan jonkinlainen arvojärjestys, milloin jollakin asialla on enemmän merkitystä kuin toisella. Merkitys on näin olleen luonteeltaan subjektiivinen eli omakohtainen. Merkitysrakenteet eivät kuitenkaan synny aivan subjektiivisesti vaan niihin vaikuttaa myös ympäröivä kulttuuri. Jonkin asian merkitykseen vaikuttavat eri sosiaaliset tilanteet ja toiminnat. Nämä merkitysrakenteet ovat taas luonteeltaan yhteisöllisiä. Merkitysrakenteista voidaan huomata eroja, kun niitä tarkastellaan joko yksilön tai yhteisöllisestä näkökulmasta. Yksilön näkökulmassa on kyse siitä, miten yksilön tietoisuus on vaikuttanut merkityksen jäsentymiseen. Merkityksen perustana on sekä järki että tunne. Merkitysrakenteiden muodostumisessa on oleellista merkityksen kiinnittyminen johonkin aikaisemmin koettuun. (Koski 2000, 145.)

Merkitys käsitteenä on monisyinen, ja se kuuluu monen eri tieteenalan ilmiöihin. Se, mikä yhdistää kaikkia tieteenaloja merkityksen käsitteessä, on ihmisen näkeminen tietoisena subjektina, joka etsii asioille ja ilmiöille tarkoitusta. Kun merkitys ajatellaan ilmiönä, jolla on useita erilaisuussuhteita kahden asian välillä, ajatellaan tällöin merkityksen olevan jonkin ilmiön objektin tai asian mieli eli jollekin jotakin jossakin

tilanteessa. (Hirsjärvi & Hurme 1984, 16.) Tutkittaessa merkityksiä tulee ne suhteuttaa tutkittavan kohteen eli nuoren muuhun elämään liittyviin merkityksen antoihin (Moilanen & Rähä 2007, 45). Pro gradu -tutkielmassani merkitys ymmärretään jonkin asian tärkeytenä ja merkittävyytenä. Nuorien kokemukset voidaan ajatella jonkinlaisena arvojärjestyksenä, jossa jollakin asialla on enemmän merkitystä kuin toisella. Merkityksiä tarkastellaan tässä tutkielmassa yksilön näkökulmasta.

8.2 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu

Pro gradu -tutkielma on laadullinen. Lähtökohtana on subjektiivisen todellisuuden kuvaaminen, jota yritetään kuvata mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillistä on aineiston kerääminen luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Ihminen on tiedonkeruun väline. Tutkija luottaa omiin havaintoihin ja keskusteluihin tutkittavien kanssa. Tutkija pyrkii paljastamaan odottamattomia seikkoja aineiston monitahoisella ja yksityiskohtaisella tarkastelulla. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan metodeja, joissa tutkittavan oma ääni ja näkökulmat pääsevät esille. Tällaisia metodeja ovat teemahaastattelu, osallistuva havainnointi ja tyhmähaastattelut. Laadullisessa tutkimuksessa valitaan kohdejoukko tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotannalla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.) Tutkimukseni on laadullinen, koska olen kiinnostunut nuorten subjektiivisista kokemuksista ja merkityssuhteista, varsin pienellä aineistomäärällä. Kvantitatiivinen tutkimus ei sovellu tutkimusmenetelmäksi, koska en pyri tutkielmassani objektiiviseen ja yleistettävään tietoon.

Olen valinnut aineiston keruumenetelmäksi yksilöhaastattelun. Haastattelu on haastattelijan ja haastateltavan välillä tapahtuvaa keskustelua ja vuorovaikutusta. Haastattelija pyrkii saamaan esiin haastateltavan näkemyksiä ja kokemuksia. Haastattelulla tulee olla tietty päämäärä ja tavoite, johon haastattelija ohjaa keskustelua. (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 13–23.) Laineen (2007, 37) mukaan haastattelu on laaja-alaisin keino lähestyä yksilön kokemusmaailmaa. Olen valinnut yksilöhaastattelun, koska haastateltava saa näin tuoda itsestään koskevia asioita, kokemuksiaan ja merkityksiään esille mahdollisimman vapaasti. Haastattelun suurena etuna on se, että siinä voidaan säädellä aineiston keruuta joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla. Haastattelua käytetään myös silloin, kun halutaan syventää saatavia tietoja vaikka pyytämällä haastateltavaa perustelemaan vastauksiaan tai tekemällä haastateltavalle lisäkysymyksillä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 200.) Tuettujen kokemuksia

tukihenkilötoiminnasta on tutkittu varsin vähän, ja tällöin haastattelu on erinomainen menetelmä, koska etukäteen ei tiedetä vastausten suuntia. Nuoret ovat lastensuojelun asiakkaina, ja haastattelun aikana esille tulee arkoja ja vaikeitakin aiheita. Osa tutkijoista on sitä mieltä, että vaikeisiin aiheisiin menetelmänä sopisi paremmin kysely, koska tällöin vastaaja jäisi anonymiksi myös haastattelijalle. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35). Olen kuitenkin sitä mieltä, että kyselyssä nuori voi myös jättää vastaamatta arkoihin aiheisiin. Haastattelun etuna on se, että haastatteliija voi tehdä ilmapiiristä luotettavan ja turvallisen, ja näin saada nuori motivoitua vastaamaan lisäkysymyksiin. Pro gradu -tutkielmassa käytän puolistrukturoitua haastattelua.

Puolistrukturoidussa haastattelussa kaikille haastateltaville esitetään samat kysymykset, mutta kysymysten järjestystä voidaan vaihdella, ja haastattelutilanteessa voidaan keskustella muistakin aiheista, kunhan tietyt kysymykset tulevat käsitellyksi. Täydellistä määritelmää puolistrukturoidussa haastattelujen toteutuksesta ei ole. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47.) Puolistrukturoidun haastattelun tunnetuin muoto on teemahaastattelu (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 11). Haastattelukysymykset olen jaotellut kolmeen eri teemaan, tukisuhteen aloittaminen, tukisuhde ja tukisuhteen merkitys. (LIITE 1.) Teemahaastattelussa edetään tiettyjen keskeisten teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Teemahaastattelussa painotetaan ihmisten tulkintoja asioista, heidän antamia merkityksiä sekä miten merkitykset ovat syntyneet. Teemahaastattelun tarkoituksena on pyrkiä löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimuskysymysten mukaisesti. Etukäteen valittujen teemojen tulee liittyä tutkimuksen viitekehukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2005, 75.)

Haastattelu tutkimusmenetelmänä on suora menetelmä, jossa kohdataan tutkittava. Lasta tai nuorta haastateltaessa aikuinen on valta-asemassa tutkittavaan nähden. Aikuinen määrittelee tilanteen ja tutkimuksen luonteen. Haastattelu on aikuisille ominainen tapa toimia, mutta lapset eivät haastattele aikuisia eivätkä toisiaan. Nuoruuden vaiheeseen kuuluu etäännyminen aikuisten maailmasta, ja siksi nuoret voivat kokea haastattelun asioiden ”uteluksi”. Nuoret tulisi saada haastattelun onnistumiseksi motivoitumaan tilanteeseen. Nuoret saattavat kapinoida koulua, vanhempia tai muita instituutioita vastaan, ja haastattelu voi tämän takia olla hankalaa. Nuorelle on hyvä välittää, että heidän mielipiteistään ollaan kiinnostuneita. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 132.)

Pro gradu -aineiston analyysimenetelmänä käytän teemoittelua, jonka avulla pyrin hahmottamaan aineistosta keskeisiä aihealueita. Teemojen avulla pyritään tavoittamaan tekstin merkityksenantojen ydin (Moilanen & Rähä 2007, 45). Laadullinen aineisto pilkotaan ja ryhmitellään tiettyjen aihepiirien mukaisesti eli pelkistetään aineisto olennaisimpiin asioihin. Tämän jälkeen vertaillaan tiettyjä teemojen esiintymistä aineistossa. Alustavan ryhmittelyn jälkeen aletaan etsiä varsinaisia teemoja eli aiheita. Tarkoituksena on etsiä aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Teemottelun vaarana on, että tutkija tuo esille teemoja, joita tekstissä ei ole. Syntyneitä teemoja tulee tarkastella siksi kriittisesti. (Moilanen & Rähä 2007, 55.)

8.3. Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksen tekoon liittyy monia eettisiä kysymyksiä, jotka tulee ottaa tutkimusta tehdessä huomioon. Eettiset kysymykset liittyen tutkimuksen tiedon hankintaan ja julkistamiseen ovat yleisesti hyväksytyjä. Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää, että tutkimuksenteossa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimusaiheen valinta on jo eettinen ratkaisu, ja tutkimusongelmien valinnassa voidaan kysyä, kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan, ja miksi tutkimukseen ryhdytään. Lähtökohtana tutkimukselle tulee olla ihmisarvon kunnioittaminen. Jokaisella on oikeus päättää, haluaako hän osallistua tutkimukseen. On myös selvitettävä, miten tutkittavien suostumus hankitaan, millaista tietoa heille annetaan ja millaisia riskejä osallistuminen heille voi aiheuttaa. Tutkimukseen osallistuvilta vaaditaan kirjallinen suostumus. Tutkittavalle tulee paljastaa tutkimuksen kulku, henkilön tulee ymmärtää, mihin toimintaan hän on antanut suostumuksensa, ja osallistumisen tulee olla vapaaehtoista. Voidaan myös miettiä, mitä ongelmia syntyy, mikäli osallistumisesta seuraa palkkio. Tutkimuksen eri vaiheissa tulee välttää epärehellistä toimintaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 23–27.)

Suomessa ei ole lainsäädäntöä lapsen osallistumisesta tutkimukseen. Tutkimukseen osallistumista pidetään henkilökohtaisena asiana, josta päättää lain mukaan huoltaja. Huoltajan tulee kuitenkin keskustella asiasta ensin lapsen kanssa. Epäselvää on, minkä ikäiseltä voidaan pyytää suostumus osallistumiseen ja miten. Tutkija arvioi minkä ikäinen lapsi on tarpeeksi kypsä antamaan oman suostumuksensa. Yleisenä lähtökohtana kuitenkin on, että tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista. Joissakin tutkimuksissa lähtökohtana on ollut, että yli 15 -vuotiailta ei tarvita

vanhemman suostumusta nuoren osallistumiseen. Tästä on olemassa erilaisia käytäntöjä. Lapsia koskeva tutkimus perustuu tutkimuksen toteuttamisen eettisyyteen ja luottamukseen. Lapselle tulee kertoa, mistä tutkimuksessa on kyse ja mihin saatuja tietoja käytetään. (Nieminen 2010, 33–37.)

TUEXI -hankkeen koordinaattori lähetti tutkimuslupakirjeet perheisiin tammikuussa 2010 (LIITE 2.). Kirjeeseen tuli rastittaa vanhemman ja nuoren suostumus tutkimukseen. Tutkimukseen oli tärkeää saada vanhemman ja lapsen suostumus, koska käsiteltävät aiheet olivat arkaluontoisia ja koskivat osaksi koko perhettä. Lupakirjeessä kerrottiin tutkimuksen tarkoitus ja tutkimukseen liittyvistä asioista. Kirjeessä korostettiin tutkimuksen luottamuksellisuutta ja sitä, ettei tutkijalle annettuja yhteistietoja käytetä muuhun tarkoitukseen. Tutkimukseen osallistujien kesken arvottiin kaksi Finnkinon elokuvateatterilippua. Kohderyhmän nuoret olivat käyneet useasti tukisuhteen aikana tukihenkilön kanssa elokuvateatterissa ja näin ollen en usko arvotun ”palkinnon” vaikuttaneen nuorten osallistumiseen.

Tutkimustilanteessa tutkijan tulisi pyrkiä minimoimaan aikuisen ja lapsen välisiä eroja tekeytymällä lapsen kaltaiseksi, samaistumalla lapsen rooliin ja sulautumalla joukkoon. Tässä mallissa tutkijan tulisi ”olla yksi heistä”. Kuitenkin rooli tulisi ottaa huomioiden eettinen vastuu sekä aikuisen ja lapsen valtasuhde. Valtasuhdetta voidaan pienentää kohtaamalla nuori tasa-arvoisesti. (Strandell 2010, 102.) Haastattelutilanteessa otin huomioon oman kokemattomuuden haastattelijana. Tilanne oli minulle uusi, ja olin haastattelutilanteessa opiskelijan roolissa, joka tekee pro gradu -tutkielmaa. Oma ikäni saattoi vaikuttaa haastattelijan rooliin positiivisesti, koska omasta nuoruudestani ei ole niin kauan aikaa. Haastattelijana pyrin puolueettomaan rooliin.

Ennen tutkimustilannetta olisi tärkeää välittää tutkittavalle tieto siitä, että vain tutkija käyttää saatua aineistoa, ja että sitä ei välitetä eteenpäin esimerkiksi kouluille tai nuoren vanhemmille. Tutkijan on hyvä kertoa tutkimuksen alussa tutkimuksen tietosuojasta, aineiston luottamuksellisuudesta ja tutkimuksen tavoitteista. Tutkimustilanteessa tutkijan tulee käyttää eettisiä periaatteita, jos tutkija havaitsee tutkittavan ohjailevan tilannetta ja välttelevän jotakin aihetta. Tällöin tulee kunnioittaa tutkittavan itsemääräämisoikeutta ja muistaa, että tutkittava on osallistunut vapaaehtoisesti tutkimukseen. Tutkimusta tehdessä tulisi ottaa huomioon myös saatu uusi tieto. Tuloksia julkaistessaan tulisi huomioida tutkijan asemaan liittyvä vallan käyttö.

Aineiston säilyttämisen haasteita ovat tietosuojan säilyttäminen ja luottamuksellisuus. Luottamuksellisuus viittaa yksittäisiä ihmisiä koskeviin tietoihin ja niiden käytöstä annettuihin lupauksiin. Tunnistamattomuus tuloksia raportoidessa on myös keskeinen eettinen periaate. (Kuula 2010, 215–224.)

Kerroin nuorille ennen haastattelun aloittamista, että heitä ei tulla tunnistamaan varsinaisessa Pro gradu -työssä. Kerroin salassapitovelvollisuudesta ja korostin sitä, että nuorten tukihenkilöt eivät saa tietää haastattelun yksityiskohdista. Keskustelimme siitä, että nauhuri on tutkijaa varten, ja auttaa tutkijaa varsinaisessa kirjoitustyössä. Mainitsin myös, että oikeita tai vääriä vastauksia ei ole, ja että nuoren tulisi vastata, miltä hänestä itsestään tuntuu. Keskustelimme myös tutkimuksen tavoitteista. Tulkitsin, että haastattelutilanteessa osa nuorista vältteli menemästä liian syvälle niihin ongelmiin, joiden takia lastensuojeluasiakkuus oli aloitettu. En kokenut tutkimuskysymysten kannalta tarpeelliseksi tiedoksi selvittää nuorten ongelmien taustoja sen enempää kuin mitä he olivat valmiita siitä kertomaan.

8.4 Aineiston keruu ja analyysi

Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestö etsi Pro gradun tekijää Turun yliopiston ilmoitustaululla. Otin yhteyttä maaliskuussa 2009 Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestö ry:n koordinaattoriin, ja sovimme tapaamisen. Järjestö oli kiinnostunut nuorten kokemuksista tukihenkilötoiminnasta. Haastateltavien valinnassa toimittiin yhteistyössä hankkeen koordinaattorin kanssa. Haastateltavat valittiin harkinnanvaraisella otannalla ja tutkimuslupakirjeitä lähetettiin 12. Haastateltavat valittiin TUEXI -hankkeen kautta iän ja tuen pitkäkestoisuuden mukaan. Haastateltavat olivat tukisuhteen solmimishetkellä 14 -vuotiaita tai sitä vanhempia. Valintakriteerinä oli tuen pitkäaikainen tarve eli tukisuhde oli ollut vähintään puoli vuotta tai se oli juuri päätetty. Haastatteluun valittiin nuoria, joiden katsottiin myös hyötyvän vapaaehtoisen TUEXI- tukihenkilön antamasta tuesta. Kohderyhmässä oli yksi haastateltava, joka oli sijoitettu tukisuhteen aikana sijaisvanhempien luokse. Tutkimuksen kohderyhmä on avoimuuden tukitoimien piirissä.

Haastateltaville ja heidän vanhemmille lähetettiin tammikuussa 2010 tutkimuslupakirjeet, joissa pyydettiin lupaa haastatella perheen nuorta (LIITE2). Kun vanhemmat ja nuoret olivat lähettäneet lupakirjeen täytettyinä Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestölle, sain haastateltavien yhteystiedot käyttööni. Suostumuksella

allekirjoitettuja tutkimuslupia palautui järjestölle kahdeksan. Sovin jokaisen nuoren kanssa haastattelun ajankohdasta puhelimitse. Puhuin myös kahden vanhemman kanssa haastatteluun liittyvistä asioista. Osa nuorista halusi minun lähettävän heille vielä muistutusviestin puhelimeen haastattelua edeltävänä päivänä. Annoin haastateltaville myös sähköpostiosoitteeni, mikäli heille olisi tullut kysyttävää haastatteluun liittyen.

Haastateltavia oli kahdeksan. Haastateltavista kolme olivat poikia ja viisi olivat tyttöjä. Haastateltavista yksi oli 14 -vuotias, kolme 15 -vuotiaita, kolme 16 -vuotiaita ja yksi haastateltavista oli juuri täyttänyt 18 -vuotta. Osa 16 -vuotiaista nuorista olivat peruskoulun 9. luokalla, ja näin heillä oli toisen asteen koulutusvalinta edessä. Haastateltavista juuri 18 -vuotta täyttänyt oli juuri siirtynyt jälkihuollon piiriin. Haastateltavat ovat Salon, Liedon ja Raision alueelta. Haastattelut tehtiin Liedon kaupungintalon kokoushuoneessa, Salon kirjaston tutkijahuoneessa, Turun kaupungin kirjaston kahvilassa ja Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry:n toimistotiloissa.

Haastattelut nauhoitettiin ja ne litteroitiin mahdollisimman pian haastattelun jälkeen. Kuuntelin haastattelut ennen litterointia. Haastattelut kestivät 20–50 minuuttia ja litteroitua tekstiä tuli 25 sivua. Luin litteroidut haastattelut useaan otteeseen ennen varsinaista analyysiä. Haastattelukysymykset olivat rakennettu kolmen teeman eli tukisuhteen aloittaminen, tukisuhde ja tukisuhteen merkitys -teemojen alle. Alustavien teemojen avulla luokittelin tutkimustulokset. Aineistosta etsin haastateltavien kertomuksista eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä. Tämän jälkeen aloitin aineiston varsinaisen teemoittelun. Tuloksiin olen liittännyt sitaatteja nuorten kertomuksista ja pyrkinyt vuorovaikutukseen teoria-osuuden ja aikaisempien tutkimusten kanssa.

8.5 Tutkielman luotettavuus

Tutkimuksen reliabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta eli sen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Tutkimuksen toistettavuus voidaan todeta usealla eri tavalla. Tulosta voidaan pitää reliabelina, mikäli kaksi arvioijaa päätyy samaan tulokseen, tai jos tutkittavaa tutkitaan kahdella eri tutkimuskerralla ja saadaan sama tulos. Toinen tutkimuksen arviointiin liittyvä käsite on validius eli pätevyys. Pätevyys tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231–233.) Kvantitatiivinen tutkimustraditio jakaa validiuden käsitteen kahteen: tutkimusasetelmavalidius ja mittausvalidius. Mittausvalidius voi olla ennustevalidiutta, joka tarkoittaa sitä, että yhdestä tutkimuskerrasta voidaan ennustaa

myöhempien tutkimuskertojen tulos. Tutkimusasetelmavalidiudessa voidaan erottaa neljä eri muotoa: tilastollinen validius, rakennevalidius, sisäisen validius ja ulkoinen validius. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 186–187.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimuksen luotettavuus on saanut erilaisia tulkintoja. Validiuden ja reliabiliuden termit kytetään usein kvantitatiiviseen tutkimukseen, ja niiden käyttöä saatetaan välttää kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä tutkijan tarkalla selostuksella tutkimuksen toteutuksesta ja sen eri vaiheista. Aineistonkeruun olosuhteet tulisi kertoa tarkasti vaiheittain. Samoin tulisi kertoa haastatteluihin käytetty aika, mahdolliset häiriötekijät, virhetulkinnat ja myös tutkijan oma arvio tilanteesta. Tutkijan tulisi esittää perusteet omille tulkinnoilleen, ja mihin hän on päätelmänsä perustanut. Suorat lainaukset aineistosta myös vaikuttavat luotettavuuteen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231–233.)

Varton (1992, 103) määritelmän mukaan laadullisen tutkimuksen pätevyydellä tarkoitetaan sitä kokonaisuutta, jossa tutkimuksen tulos vastaa tutkimukselle asetettuja päämääriä ja tutkimuskohdetta. Laadullista tutkimusta voidaan myös analysoida rakennevalidiuden perusteella eli koskeeko tutkimus sitä, mitä sen on oletettu koskevan, ja käytetäänkö tutkimuksessa käsitteitä, jotka heijastavat tutkituksi aiottua ilmiötä. Tutkijan on kyettävä dokumentoimaan, miten hän päätyntä kuvaamaan tutkittavien maailmaa. Validiutta voidaan lisätä kvalitatiivisessa tutkimuksessa vertailemalla muista lähteistä saatuja tietoja, ja näin voidaan saada vahvistusta omiin tulkintoihin. Kvalitatiivista aineistoa voidaan arvioida reliabiliuden käsitteellä siten, että arviointi koskee aineiston laatua. Voidaan arvioida tutkijan toimintaa, ja sitä kuinka luotettava tutkijan analyysi aineistosta on. Kuitenkin tulee muistaa, että aineisto on tutkittavan ja tutkijan vuorovaikutuksen tulos. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 188–189.)

Haastattelutilanteeseen on saattanut vaikuttaa oma kokemattomuuteni toimia haastattelijana, vaikka kuitenkin nuorten kanssa työskentely ei ole minulle uutta. Olen toiminut lastensuojelun sosiaalityöntekijänä ja tavannut useita nuoria. Sosiaalityöntekijän roolista oli kuitenkin haastattelutilanteessa helppo päästää irti, koska en maininnut nuorille toimineeni sosiaalityöntekijänä. Uskon, että nuoret pitivät minua puolueettomana henkilönä haastattelutilanteessa. Haastattelukysymykset pysyivät

samoina kaikkien haastattelujen kohdalla. Viimeisimpien haastattelujen kohdalla ilmapiiri oli rennompi, ja nuoret tuntuivat avautuvan tilanteessa.

Haastatteluiden edetessä huomasin, miten haastattelutilalla oli merkitystä haastattelun etenemiseen. Liedon kaupungin kokoushuone oli suuri kaikuva tila, ja se ei edesauttanut haastateltavaa rentoutumaan. Kun taas EHJÄ ry:n toimistotila oli kodikas sohvineen ja sohvapöytineen ja loi haastattelutilana rennomman ilmapiirin. Eräs haastateltava halusi haastattelun tapahtuvan Turun kaupungin kirjaston kahvilassa. Kirjasto ympäristönä oli äänekäs, mutta toi tilanteesta arkisen tapahtuman. Kahvilan muut asiakkaat eivät haitanneet haastateltavaa. Haastattelutilanteessa yhden haastateltavan kohdalla tuli keskeytys, koska seuraava haastateltava oli tullut odotettua aiemmin paikalle. Hänet kuitenkin ohjattiin odottamaan läheiseen kahvilaan. Keskeytys ei mielestäni vaikuttanut haastattelutilanteeseen tai haastattelun laatuun. Jatkoimme siitä, mihin tilanteessa jäimme. Yksi haastateltava vastasi lyhytsanaisesti kysymyksiin ja jatkokysymyksiin. Hänen kohdallaan tulin harkinneeksi haastattelun hylkäämistä ja arvioin hänen motivaatiotaan tutkimuksen osallistumiseen. Päätin pitää tutkittavan kuitenkin aineistossa, koska haastateltava vastasi kysymyksiin asiallisesti. Yksi haastateltava ei saapunut sovitusti paikalle, ja hänen kanssaan sovittiin uusi aika haastattelulle ja näin haastattelu saatiin toteutettua. Osa haastateltavista ei osannut vastata kysymyksiin suoraan vaan joihinkin kysymyksiin palattiin myöhemmin ja nuorille tehtiin paljon jatkokysymyksiä. Tilannetta olisi saattanut helpottaa kysymysten lähettäminen nuorelle jo etukäteen, mutta vastauksiin olisi voinut vaikuttaa esimerkiksi nuorten vanhemmat. Haastateltavia olisi voinut olla enemmän, mikä olisi tuonut tutkimukseen enemmän luotettavuutta. Tulkitsen kuitenkin tuloksista sen, että samat vastaukset toistuivat, eikä aineistosta löytynyt yksittäisiä merkittäviä havaintoja, joista olisin halunnut saada lisää informaatiota. Koen aineiston riittävänä tuomaan esiin tutkimuskysymyksilleni vastaukset; lisäaineiston kerääminen ei näyttäisi tuottavan uutta informaatiota tutkimustuloksiini. Lainauksissa käyttämäni koodit tarkoittavat N=nuorta, numero tarkoittaa haastateltavan järjestysnumeroa ja H=haastattelijaa.

9 TUTKIMUSTULOKSET

9.1 Tukisuhteen aloittaminen

Nuorilta kysyttiin, miksi he olivat saaneet tukihenkilön. Nuorten syyt tukihenkilön saamiseksi voivat olla osaltaan samoja kuin syyt lastensuojelun asiakkuuteen. Tulkitsin osaa nuorista niin, etteivät he halunneet aiheen arkaluontoisuuden takia kuin mainita syyt asiakkuuteen ja tukihenkilön saamiseksi. Osa nuorista kertoi vapaammin kodin ongelmistaan ja syistä tukihenkilön saamiseksi. Eräs haastateltavista kertoi, että hänen vanhempansa ovat hyvin tarkkoja siitä, mitä ulkopuolisille ihmisille kerrotaan, ja että vanhemmat olivat ehdottaneet nuorelle tukihenkilöä, jolla on salassapitovelvollisuus.

Tukihenkilön saamisen syiksi nuoret mainitsivat muun muassa kiusaamisen, masennuksen, äitisuhteen puuttumisen, perheen jäsenten väliset riidat, vanhempien alkoholiongelman, huonot kaverisuhteet, vaikeudet koulunkäynnissä, perheen kriisitilanteen, rikollisuuden, riidat vanhempien kanssa ja seksuaalisen ahdistelun kohteeksi joutumisen. Joillakin nuorista lastensuojeluasiakkuuden lisäksi on tai on ollut myös muita hoitokontakteja esimerkiksi kasvatus- ja perheneuvolaan ja nuorten psykiatriselle poliklinikalle.

Bardy (2009, 41) mainitsee lastensuojelun moninaisuuden juuri lapsien turvattomuuteen, laiminlyöntiin ja pahoinpitelyyn liittyen. Nämä ongelmat kietoutuvat vanhempien päihteiden käyttöön, mielenterveysongelmiin, rikoksiin tai väkivaltaan. Haastatteluissa tukihenkilön saamisen syiksi nuorilla oli hyvin monia ja erilaisia ongelmia. Useampi nuorista mainitsi enemmän kuin yhden syyt. Ongelmat liittyivät joko vanhempien ongelmiin, esimerkiksi alkoholiongelmaan, tai nuorten omiin ongelmiin, esimerkiksi huonot kaverisuhteet. Lastensuojeluasiakkuuksien taustalla voi olla hyvin tavallisia kriisejä tai hyvinkin koettelevia ja vaativia elämäntilanteita. Perhe on hyvin haavoittuvainen, ja sitä voi koetella ongelmat parisuhteessa, lapsuudessa tai vanhemmuudessa. (Bardy 2009, 41.) Heinon (2007, 59.) mukaan lastensuojelun asiakkaaksi tulon keskeisimmät syyt nuorella ovat vaikeudet vanhempien kanssa, vaikeudet koulunkäynnin kanssa, tai lapsen psyykinen terveys on huono. Haastattelemani nuoret mainitsivat myös Heinon keskeisimmät syyt tukihenkilön saamiseksi.

”N5: Ööö me käydään siellä sosiaalitoimistossa sen takia, et mein vanhemmat on alkoholisteja ja sain sen sit, et pääsisin välillä pois kotoa ja etten aina vaan istuis himassa. Ja sit niinku sil hetkel oli aika vaikeeta kaverisuhteissaki sillee, et mul oli mennyt parin kaverin kans just välit poikki ja varmaa just sen takia, et pääsis pois kotoa ja et olis jotain muutaki ajateltavaa välillä, ku kotiasiat ja koulu ja enkä mä koulussakaan sillon kauheesti käynyt. Ehkä ne kaikki oli oikeastaan syy siihen.”

”N2: Ku mä käyttäydyin äidin mielestä huonosti ja hänen mielestä kouluki meni huonosti... vaik nyt seiskaa kasia sain, kuitenkin tällee ja et ois sit jotain järkevää tekemistä...Mun isäpuoli on aika sillee tarkka ja hänen kanssaan on tullut aika paljon riitaa ja joka asiasta, kun hän on niin pilkun tarkka joka asiasta.”

Kolme vanhemmista oli tehnyt aloitteen tukihenkilön saamiseksi. Muutama nuorista oli puhunut kotona vanhempien kanssa yhdessä tukisuhteen aloittamisesta, ja myös nuorten omasta mielestä tukisuhteen aloittaminen oli hyvä idea. Suurin osa nuorista kuitenkin kertoi, että tukihenkilön saamisesta aloite tuli omalta sosiaalityöntekijältä. Taskisen (2007, 30) mukaan sosiaalityöntekijä arvioi asiakkuuden aikana mahdolliset tukitoimet perheelle. Perhe voi itsekin pyytää tarvitsemaansa tukea, ja sosiaalityöntekijä arvioi, onko tuki tarkoituksenmukaista perheen tilanteen kannalta. Perheen tulee ensin suostua tarjottuihin avohuollon tukitoimiin, koska ne ovat vapaaehtoisia. Edellytyksenä on vanhempien ja 12 -vuotta täyttäneen lapsen suostumus. Tukitoimia voidaan järjestää joko yksin lapsen tai vanhempiin kohdistettuna tai koko perheelle. (Räty 2008, 201 - 202.) Forsmanin Pro gradu -tutkielmassa perheen vanhempien tuli kuvailla nuorella ollutta tukisuhdetta. Vanhemmat totesivat tukisuhteen olevan ”nuorten oma juttu”, eivätkä nuoret kertoneet vanhemmille, mitä he tukihenkilön kanssa keskustelivat. (Forsman 2010, 76.) TUEXI -tukihenkilötoiminta on suunnattu vain nuoren tukitoimeksi, mikä välillisesti voi kuitenkin vaikuttaa koko perheen tilanteeseen korjaavalla tavalla ongelmasta riippuen.

”N7: Mulle kävi sellanen juttu ku mä olin lapsenvahtina, ja kun ne meni jonnekki ja sit se mies tuli kotii kännissä ja alko ahdistelee, sit äiti ajatteli et se ilmoittaa sossulle ja sit sieltä ehdotettiin tukihenkilöä ja sit mä ajattelin et se on paras vaihtoehto.”

Nuoret kertoivat saavansa tukihenkilön nopeasti, ja tukisuhde alkoi tutustumisella. Vain yksi nuorista joutui odottamaan tukihenkilöä pidempään pitkien jonojen takia. Tukisuhteen alussa nuorten oli vaikea puhua omista asioistaan, mutta se helpottui tutustuttaessa. Haastatteluista tuli esille nuorten epävarmuus tulevaisuudesta. Osa kertoi olevansa epävarma tilanteestaan, jos eivät pääse jatkokoulutukseen ja jos heillä ei olisi tukihenkilön tukea. Niillä, joilla oli voimassa oleva tukisuhdesopimus, eivät halunneet lopettaa tukisuhdetta, ja tulevaisuus tuntui epävarmalta ilman tukihenkilön tukea.

Aalbergin & Siimeksen (2007, 15) mukaan nuoruuteen liittyy merkittäviä haasteita kuten itsenäistyminen sekä aikuisuuteen ja työelämää vastaavaan koulutukseen valmistautuminen. Nuoruuden haasteina ovat päätökset, jotka voivat vaikuttaa pitkälle aikuisuuteen. Nuoret olivat selkeästi huolissaan tulevaisuudestaan ja tulevasta jatkokoulutuspaikasta. Kaikki haastateltavat nuoret eivät välttämättä saaneet kotoa kaipaamaansa tukea haastavien päätöksien ja valintojen tekemiseen, vaan he saivat tukea tukihenkilöltä.

”N8: ...Mutta mä ymmärrän et jos joku tarvii sitä(tukihenkilöä) enemmän ku mä nyt. Minkäs sille nyt sit mahtaa. Oltais se laitettu jo aikasemminki poikki mut mä sanoin et odotetaan nyt kesään asti. Ja katotaan et saanko mä sen toisen koulupaikan.”

”N5: Oli se sillee, et ku me ruvettiin miettimään et ku tehtiin tää sopimus ni rupesin mieltii et tähän on jo sillee tottunut ja turvautunut ja mitä sitten kun sitä ei yhtäkkiä enää olekaan.”

Nuorilta kysyttiin, mitä odotuksia heillä oli tukisuhteen alkaessa. Suurin osa nuorista ei osannut kertoa, millaisia odotuksia heillä oli tai ei ollut ennen tukihenkilötoimintaa. Kaikki nuoret, yhtä lukuun ottamatta, tiesivät, mitä tukihenkilötoiminta on ennen tukisuhteen aloittamista. He olivat saaneet kuulla toiminnasta sosiaalityöntekijältä, kavereilta, joilla oli ollut myös tukihenkilö, tai esimerkiksi omalta psykiatrilta. Nuorilla ei ole ollut aikaisemmin tukihenkilöä. Osalla nuorista oli positiivinen kuva tukihenkilötoiminnasta, ja he olivat sitä mieltä, että he olivat saaneet tukihenkilön tueksi vaikeaan elämäntilanteeseen. Osalla nuorista oli aluksi negatiivinen kuva tukihenkilötoiminnasta ja kuvitelma siitä, että tukihenkilö olisi yhteydessä nuoren omaan sosiaalityöntekijään. Nuoret ajattelivat tukihenkilön olevan jatkumo sosiaalityöntekijän kontrollille. Nuoret suhtautuivat tukihenkilöön aluksi joko tukena tai

kontrollina. Osa nuorista pelkäsi, etteivät tulisi toimeen tukihenkilön kanssa. Nuoret kuitenkin huomasivat tukisuhteen edetessä, että tukihenkilö oli puolueeton. Tukihenkilölle oli aluksi vaikea puhua. Puhumisesta tuli helpompaa, kun tukihenkilöön tutustui paremmin, ja kun tukihenkilöön ja nuoren välille syntyi luottamus. Tärkeää on, että tukihenkilö ei vaihdu kesken tukisuhteen, koska tutustuminen vei suhteen alkaessa aikaa. Yhdeltä haastateltavalta oli vaihtumassa tukihenkilö muuton takia. Haastateltava kertoi olleensa jo kiintynyt nykyiseen tukihenkilöön ja jännittäneensä uuden tukisuhteen aloittamista.

”N8: No eka kerta oli sellanen tutustuminen ja se oli vähän hassua. Ja sit ku oli se ennakkofiiilis. Ja sit se et sossu olis tähän soluttautunut jotenki. Mut sit se lähti siitä.”

”N5: Kyl se sillee et nyt just luottaa enemmän ku alussa, ja mä ajattelen et mä olen niinku paljon avoimempi niinku sillo aluks mikä on mun mielestä ihan ymmärrettävää ja sit niinku et ei se ollut edes hankalaa tutustuu toiseen eikä mitään... mut ei se ollut loppujen lopuksi vaikeeta luoda sellasta suhdetta niinko mein välille, niinku mä ajattelin ensin.”

Haastateltavista kuusi ei muistanut, mitä tukisuhdesopimuksessa luki, ja mitä tavoitteita tukisuhteelle oli asetettu. Osa nuorista kertoi, etteivät olleet lukeneet tukisuhdesopimusta. Kaksi nuorta osasi kertoa tukisuhdesopimuksen sisällöstä ja tukisuhteen tarkoituksesta vain osittain. Kun tukisuhde aloitetaan, tehdään tukisuunnitelma, jossa sovitaan tukisuhteen tavoitteet, pelisäännöt ja tukisuunnitelman tarkistuksen ajankohta (Korhonen 2005, 24). Tukisuhdesopimus luodaan yhteisessä verkostopalaverissa, johon osallistuu nuori, nuoren vanhemmat, nuoren oma sosiaalityöntekijä, tukihenkilö, tukihenkilötoiminnan koordinaattori ja mahdollisesti myös hoitokontaktit. Tilanne nuorelle voi olla sekava suuren ihmismäärän ja nuoren vaikean elämäntilanteen takia. Eräs haastateltava kertoi tukisuhdesopimuksesta kysyttäessä tilanteensa olleen niin sekava, ettei muista, mitä sopimukseen oli kirjoitettu.

Ylösen (2009) liseniaattityössä selvitettiin nuorten kokemuksia lastensuojelun avohuollosta. Tutkimuksessa selvisi, että nuorten osallistumattomuus voi johtua nuoren tietämättömyydestä omaan asiaansa. (Ylönen 2009, 148–150.) Nuorten tietämättömyys omaan tukisuhdesopimukseen voidaan tulkita myös niin, että nuorella ei välttämättä ole tarpeeksi tietoa omasta asiakkuudestaan, jotta hän voisi olla osallisena omassa

asiassaan. Sosiaalityöntekijän vaihtuvuus voi olla myös osa syynä. Nuori ei muodosta työntekijään minkäänlaista suhdetta, eikä näin ollen ole kiinnostunut häntä koskevista asioista. Lastensuojelun sosiaalityö on saanut jatkuvaa kritiikkiä siitä, että lapset ovat lastensuojelussa näkymättömiä aikuisten tehdessä keskenään päätöksiä. Sosiaalityön muutos lapsikeskeisemmäksi on vahvistanut tietoisuutta siitä, että lapsilla on oikeus tulla kohdatuksi yksilönä ja saada olla osallisena omassa asiassaan. (Hurtig 2006, 167.)

”N4: Mmm, se oli niinku vuodeksi ekaks ja sit sanottiin et katotaan sen jälkeen et jatketaanko. Sit siinä kyseltiin kaikkee just et saako olla auton kyydis ja kaikkee. En mä oikeen muista kun silloin oli tosi sekavaa kaikki, kun me oltiin äidin kanssa turvakodissa ja sit mul meni koulu tosi huonosti.”

9.2 Tukisuhde

Nuoret tapaavat tukihenkilöä kerran viikossa tai joka toinen viikko. Nuoret pitävät yhteyttä tukihenkilöön puhelimitse, sähköpostilla, tekstiviesteillä, Messengerillä ja Facebookilla. Nuoret kokeilivat uusia harrastuksia tai harrastivat tukihenkilön kanssa kuntosalia, biljardia, kartingia, kävelyä, uimista ja luistelua. Tukihenkilön tuki välittyi nuorelle arkisissa kohtaamisissa. Kaksi nuorista oli ollut tukihenkilön kotona, ja he olivat tehneet yhdessä jotakin, esimerkiksi katsoneet elokuvan tai leiponeet. Tukihenkilö auttoi nuoria tutustumaan erilaisiin kulttuurin muotoihin kuten teatteriin ja museoon. Nuoret olivat saaneet tukihenkilön, jonka kanssa heillä on yhteisiä mielenkiinnonkohteita muun muassa teatteriharrastus. Kaikki nuoret olivat käyneet tukihenkilön kanssa elokuvissa, syömässä tai kahvilla. Yksi nuorista oli tehnyt tukihenkilön kanssa matkan laivalle. Tukihenkilön kanssa osallistuttiin myös TUEXI-hankkeen järjestämiin tapahtumiin yhdessä. Nuorten puheista kuitenkin tuli esille se, että tärkeintä oli saada puhua tukihenkilön kanssa arkisen tekemisen lomassa. Kaksi nuorista oli kuitenkin kiinnostuneempia tekemään tukihenkilön kanssa yhdessä esimerkiksi harrastusten parissa. Tukihenkilö voi olla tuetun mukana arjessa, ihmissuhteissa, koulunkäynnissä ja harrastuksissa. (Korhonen 2005, 10–20).

”N5:...sit muutenki ollaan oltu ulkona ja sit me oikeestaan ollaan käyty syömässä ja puhuttu. Aika paljon me ollaan puhuttu, koska me nähään joka toinen viikko et siin ajassa ehtii tapahtua kuitenkin periaattessa aika paljon ni tota, et kaikennäköstä mut pääpiirteis me puhutaan aika paljon ja ollaan me nyt sit sielä leffassaki käyty tällee näin mut se on sellasta et ei siinä sit pysty puhumaan tai sillee niinku ja voinhan mä

kavereidenki kanssa käydä leffassa et sillee se on vähän erilaista ja suuremmaks osaks vaan puhutaan.”

”H: Mitä te teette tukihenkilön kanssa? N8: Käydään kahvilla. H: Onko jotain muuta mitä teette? Käyttekö elokuvissa? N8: Ei me missään elokuvissa käydä. Mitä siellä voi puhua, ku siel kattellaan vaan leffaa”.

Nuorten puheista tuli esille myös negatiivinen suhtautuminen sosiaalityöntekijöihin. Yksi nuorista oli tyytymätön sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuteen ja siihen apuun, jota he olivat perheenä sosiaalitoimistosta saaneet. Sosiaalityöntekijää pidettiin kontrolloijana ja ”uhkailijana”. Nuoret eivät halunneet kertoa asioistaan sosiaalityöntekijälle, koska heidän välillään ei ollut luottamuksellista suhdetta. Nuorten puheista tuli esille, että luottamuspula oli kaksisuuntainen prosessi, jossa sosiaalityöntekijät eivät luottaneet nuoriin, eivätkä nuoret sosiaalityöntekijöihin

Eskonen tuo esille, että lastensuojelussa ei voida välttyä nuoren ja sosiaalityöntekijän suhteen välisestä problematiikasta liittyen valtaan ja kontrolliin. Eskosen mukaan kohtaamiset eivät ole tasa-arvoisia, ja valta on tapaamisissa aina läsnä. (Eskonen 2006, 21,40.) Kontrollilla voidaan tarkoittaa nuoren epätoivotun toiminnan rajoittamista, joka voi vaikuttaa joko nuoren tai vanhempien hyvinvointiin (Eriksson & Arnkil 2005, 25–27.) Sosiaalityöntekijä voi vedota virkavelvollisuuteensa ja lakiin lastensuojelullisissa kysymyksissä. Nuorien kokemiaa kontrollia voidaan toisaalta pitää tietämättömyytenä sosiaalityöntekijän velvoitteesta toimia lastensuojelulain velvoittamalla tavalla. Nuoret tulkitsevat ”uhkailun” ja kontrollin sosiaalityöntekijän epämiellyttävänä piirteenä. Ylösen lisensiaattityössä selvitetään haastattelemalla nuorten lastensuojeluasiakkaitten kokemuksia lastensuojelun avohuollosta. Ylösen tutkimuksessa selvisi, että mikäli nuori ei luottanut työntekijään, suhteesta muodostui kannattelematon. (Ylönen 2009, 152.) Sosiaalityöntekijällä on paljon valtaa, jonka takia julkisessa keskustelussa sosiaalityöntekijöitä syytetään niin liian varhaisesta puuttumisesta kuin myös liian myöhään auttamisesta (Heino 2001, 92.)

”N5...ku mä sanoin et mä vihaan, tai en mä voi sanoa et vihaan mut mä en tykkää noista, et mä en saa mitään hyötyä siitä et mä käyn sosiaalitoimistossa ruikuttamassa jollekki et meil on kotona sitä ja kotona tätä. On se sillee et se tilanne on kotona parantunut mut silti, et istutaan toimistossa kuuskyt minuuttia ja mä en oo kokenut

yleensäkään et me oltais perheenäkään saatu sieltä mitään apua mä en todellakaan halua kertoa mun asioita millekkään sosiaalityödeille, koska ne tekee niist... no neki on tavallaan et niistä ku mä en oilis halunnut et tehdään mitään juttuu tai kerrottu mun vanhemmille ni on voitu kertoa ja sit niinku on erilaista puhuu niille mun vanhemmista ku tukihenkilölle...”

Nuorilta kysyttiin, minkälaiseksi hän kuvailee suhteensa tukihenkilöön. Osa piti suhdettaan tukihenkilöön kaveri- tai ystävyysuhteena ja osa taas selkeästi turvallisena aikuisena, jonka kanssa voi viettää aikaa. Eräs haastateltava kertoi, että hänen omat vanhemmat eivät ehdi tekemään hänen kanssaan yhdessä, ja siksi tukihenkilö on tärkeä aikuinen nuoren elämässä. Korhosen mukaan (2005, 6) tukihenkilötoiminnalla on myös välillisiä vaikutuksia muun muassa vanhempien kanssa hoitovastuun ja kasvatusvastuun jakaminen. Vaikka kasvatusvastuu on vanhemmilla, voi tukihenkilö auttaa tilanteissa, kun vanhempien ja nuoren välit ovat ongelmaiset, ja nuori ei koe voivansa puhua tai tehdä vanhempiensa kanssa yhdessä asioita. Työmarkkinat ovat muuttaneet muotoaan määräaikaisten ja osa-aikaisten työsuhteiden lisääntymisenä. Elämä ei ole enää pitkäjännitteisesti suunniteltua, ja vanhempien kiireellinen elämäntyyli voi johtua työelämän epävarmuudesta ja työelämään tulleesta kilpailukulttuurista. Tämä voi vaikuttaa perheen nuorten elämään turhautumisella, avuttomuuden tunteella, kun vanhemmat eivät ole käytettävissä tai läsnä perheen arjessa. (Hämäläinen 2006, 44–45.)

Nuorilta kysyttiin, millainen tukihenkilö heillä on. Nuorten tukihenkilö oli ymmärtävä, jolla on itsellään myös lapsia, tai jonka omasta nuoruudesta ei ole liian pitkä aika. Nuorille oli tärkeää, että tukihenkilö ei ole yksi viranomaisista vaan ulkopuolinen puolueeton luotettava aikuinen. Tukihenkilöä ei ajatella työntekijänä vaan ihmisenä, joka on omalla kokemuksellaan mukana nuoren elämässä. Nuorten puheesta tuli esille, että tukihenkilöllä on samoja ajatuksia ja mielipiteitä asioista kuin nuorella itsellään. Samat mielipiteet tekevät tukihenkilön kanssa olemisen nuorille helpoksi. Sprangerin (1932, 45–59) mukaan nuorison kokemuksia ja niihin liittyviä merkityksiä sekä niiden välisiä suhteita ei voi ymmärtää ennen kuin on itse ohittanut nuoruuden. Kaikki tukihenkilöt ovat ohittaneet jo nuoruuden ja ovat sitä kautta saaneet ymmärtämystä nuoria kohtaan. Tukihenkilöt ovat valinneet vapaaehtoistyön kohteeksi juuri lastensuojelun tukihenkilötoiminnan, minkä tulkitsen kiinnostukseksi nuoria ja nuorten kohtaamia haasteita kohtaan. Lehtisen mukaan (1997, 19) vapaaehtoistyön periaatteisiin kuuluu vapaaehtoisen toiminta tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin ja

omalla elämäkokemuksellaan. Osa nuorista kuvaili tukihenkilöiden menneisyyttä samankaltaiseksi kuin heidän omaansa, ja nuorten mukaan siksi tukihenkilöt ymmärsivät heitä. Kuusi nuorta oli sitä mieltä, että tukihenkilö on heille sopiva, ja että he eivät haluaisi muuttaa tukisuhdettaan. Kaksi nuorta oli sitä mieltä, että tukihenkilö olisi voinut olla iältään nuorempi.

”N5: Ja se ymmärtää niitä mun pointteja ja juttuja. Meillä on tosi paljon samoja mielipiteitä asioista ja sillee, tietenki ku se on elämää niin paljon nähnyt ja sillee, et mä ajattelen et mä voin soittaa sille ihan koska vaan jos mulle tulee sellanen fiilis jostain tai niinku ja meillä on mun mielestä ihan hyviä keskusteluja eikä niinku ja ja jotenki mulla on sen kanssa vaan niin hyvä olla ja helppo olla.”

”N4: Luulin et se olis sellasta ku puhuis jollekki psykologille, mut ei se oo sellasta vaan oikeesti sellasta ku melkein ku puhuis kaverille. Silläki on ollut aika samanlaista nuorena ja se ymmärtää mua ja muistaa vielä oman nuoruutensa.”

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että tukihenkilöstä on ollut heille hyötyä, ja että he ovat saaneet tarvitsemaansa apua. Haastateltavista seitsemän kertoi, että heidän tilanteensa on nyt parempi kuin ennen tukihenkilön saamista.

”N6: Mä oon päässyt niinku rauhottumaan kodin hälinästä. Ku veljellä ja isällä on vähän sellasia juttuja(riitoja).”

Osa mainitsi tilanteen paranemisen olevan tukihenkilön ansiota ja osa mainitsi tukihenkilön olleen osa syynä. Osa nuorista koki, että heidän vapaa-aikansa oli muuttunut parempaan tukihenkilön myötä. Heinon (2009, 57) mukaan 12–17 -vuotiaiden nuorten huostaanotot ovat lisääntyneet eniten kaikista huostaanotoista 48 prosentista 55 prosenttiin. Kaksi haastateltavista koki, että he olisivat ilman tukihenkilön tukea jo lastenkodissa huostaan otettuina.

”N8: Olisin ilman sitä varmaan jossain lastenkodissa tällä hetkellä.”

Nuorilta kysyttiin, millaista apua he olivat saaneet tai mitä hyötyä tukihenkilöstä on ollut. Nuoret mainitsivat tukihenkilöstä olevan hyötyä käytännön asioissa, harrastuksissa, ongelmien ratkaisussa luotettavana keskustelijana ja kuuntelijana, tukena viranomaisten tapaamisissa ja ”tsempparina”. Tukihenkilöstä oli myös hyötyä, koska

hänet koettiin turvalliseksi aikuiseksi, johon voi luottaa, ja joka ymmärtää heitä. Hämäläisen mukaan nuoret tarvitsevat rinnalleen aikuisia, joiden kanssa he voivat rakentaa ja jäsentää maailmankuvaansa ja peilata ajatuksiaan, saada johdonmukaista palautetta ja opetella erottamaan olennainen epäolennaisesta (Hämäläinen 2006, 23–44). Ehkäpä juuri tukihenkilötoiminnassa on parhaimmillaan kyse juuri siitä, että nuorilla on turvallinen aikuinen, jonka tukeen voi luottaa.

”N5:..Ja sit niin ku me ollaan käyty siellä sossussa, niinku perheenäki ja sit mun tukihenkilö on ollut niissä tapaamisissa ja on se ollut niin helpottavaa, et siellä on ollut joku ihminen, joka kummiski ymmärtää mitä mä tarkoitan, koska välillä tuntuu et ne kaikki on siellä eikä ymmärrä yhtään mitä mä tarkoitan ja mitä mä siellä selitän tai miltä musta tuntuu. Nii ja sit aina ku ihmiset sanoo et tsemppaa nyt koulussa, et sä pärjääät ni ei niitä oo ikinä liikaa. Ja sit just niinku et positiivinen ajattelu on lisääntynyt niinku et sillee.... kyl must tuntuu et täst on ollut kaikkein eniten mitä mä oon saanut tällästä tukee niinku koulukuraattorit ja ne, ni täst on ollut kaikkein eniten mulle hyötyä.”

”H: Miten siitä oli hyötyä? N1: Ööö no sillee niinku, et jos mul tuli jotain pulmia tai jotain sellasia ni sit se niinku autto. H: Millasia pulmia sulla oli? N1: No esimerkiksi tälläsiä et ku en saanut välillä, kun just täytin kahdeksantoista, nii mun ois tarvinnut saada kaikkia tietoja sosiaalista, mutta ne ei vastannut mun puheluihin ja sit se mun tukihenkilö niinku autto ja soitti sinne.”

9.3 Tukisuhteen merkitys

Nuorilta kysyttiin hyviä ja huonoja kokemuksia tukihenkilöstä/tukisuhteesta. Kaksi nuorta mainitsi huonoiksi kokemuksiksi aikataulujen yhteensopimattomuuden ja sen, ettei aikaa tapaamiselle löytynyt helposti. Nuoret mainitsivat hyviksi kokemuksiksi muun muassa keskustelut, erilaiset näkökulmat asioihin, uudet selviytymiskeinot ja yhdessä tekemisen, harrastukset, tukihenkilön tarjoama apu ongelmiin ja sen, että tukihenkilön myötä oli tullut myös uusia elämyksiä. Tukihenkilölle puhuminen ja se, että tukihenkilö ymmärsi heitä, osoittautui suurimmalle osalle merkittävimmäksi kokemukseksi. Puhuminen aikuisen kanssa myös lievitti pahaa oloa. Nuorille oli tärkeää se, että tukihenkilö oli puhelinsoiton päässä, ja että tukihenkilölle voi aina soittaa. Tukihenkilötoiminnan tavoitteeksi on asetettu sosiaalinen tukeminen, joka perustuu kommunikaatioon, vuorovaikutukseen ja yhdessä tekemiseen (Lehtinen 1994, 38).

Tukisuhdetta voidaan pitää onnistuneena, mikäli tukihenkilötoiminnan keskeiset tavoitteet, kommunikaatio, vuorovaikutus ja yhdessä tekeminen on nuoren kanssa onnistunut.

”N4: No aina esimerkiksi kun, kotona menee huonosti ja saa soittaa sille, sit rauhoittuu ja saa puhua kaikki läpi ja aina, kun sen näkee, niin tulee hyvä mieli.”

”N6: Mä oon jotenki avautunut sen(tukihenkilön) mukana, et mua kiinnostaa muutkin asiat ku oma itseni. Ku me käydään luonnossa ja tolle, on tullut uusia elämyksiä.”

Nuorilta kysyttäessä, kuinka tärkeä tukihenkilö heille on asteikolla 1-10, keskiarvoksi tuli 8, ja kaikki arvot keskittyivät lähelle kahdeksaa. Suurin osa nuorista koki tukihenkilön ihmisenä, joka ei ole viranomainen vaan ulkopuolinen ja puolueeton aikuinen. Osa nuorista piti tukisuhdetta samankaltaisena kuin ystävyssuhdetta. Nuorille oli tärkeää saada tehdä tukihenkilön kanssa yhdessä, koska tukihenkilö on turvallinen ja luotettava aikuinen. Nuoret kokivat myös tukihenkilön ymmärtävän heitä paremmin kuin viranomaiset. Yksi nuori mainitsi, että tukihenkilö ymmärtää heitä paremmin kuin jopa vanhemmat. Kaikilla nuorilla ei ollut turvallista aikuista, jolle saisi puhua omista asioistaan, ja tällöin tukihenkilö koettiin tärkeäksi.

Kysyttäessä nuorilta, mistä he puhuivat tukihenkilön kanssa, nuoret kertoivat sen liittyvän perheen asioihin, kaverisuhteisiin, koulunkäyntiin, käytännön ongelmiin ja kaikkiin arkipäiväisiin asioihin. Sain nuorten puheista vaikutelman, että tukihenkilöä pidetään hyvin tärkeänä osana sen hetkistä vaikeaa elämän tilannetta. Tukihenkilöllä on paljon vaikutusta nuoriin, ja he auttavat heitä selviytymään vaikeista tilanteista ja ovat nuoren tukena vastoinikäymisissä. Tukihenkilön toiminnan tarkoituksena on saada aikaan korjaavaa toimintaa, joka vaikuttaisi pysyvästi nuoren vaikeaan elämäntilanteeseen. Tukihenkilön tehtävänä on auttaa nuorta vahvistamaan ja rakentamaan joko puuttuvaa tai hajonnutta sosiaalista verkostoaan yhdessä tukihenkilön kanssa. (Lehtinen 1997, 51.)

Eräs haastateltava kertoi tukihenkilön vaikuttaneen nuoren käyttäytymiseen positiivisesti. Nuori kertoi, ettei ole ollut tukihenkilön saamisen jälkeen enää tekemisissä poliisin kanssa. Tukihenkilö oli vaikuttanut häneen puheillaan. Nuoret arvostavat tukihenkilön mielipiteitä ja elämän kokemusta ja ennen kaikkea kuuntelevat

heitä ja että tukihenkilöt ovat heitä varten. Korhosen (2005, 6) mukaan tukisuhteessa tärkeintä on yhdessäolo ja se, että tuettu kokee tukihenkilön olevan häntä varten. Kasvattajat välittävät moraalia ja arvoja kasvavalle sukupolvelle usein huomaamattaan (Hämäläinen 2006, 45.) Tukihenkilö välittää nuorelle omia arvojaan ja elämäkokemustaan tukisuhteessa joko tiedostaen tai tiedostamattaan, jolloin suhteesta muodostuu ainutkertainen vuorovaikutussuhde.

”N5: En mä niinku ajattele sitä tukihenkilönä, mut en mä niinku kaverinakaan enkä ystävänä mut niinku aikuisena mihin voi turvautua. Joskus mä ajattelen et se on paljon läheisempi ku mun sisko, niinku et se ymmärtää paljon enemmän jotain asioita.”

”N2: Noh, et on joku tämmönen aikuinen kenen kanssa voi just käydä jotain harrastamassa ku ei niinku vanhemmat ehdi koskaan ja sit kavereiden kanssa se on sellasta vähän pelleilyä.”

”N4: ja sit ku ne(kaverit) sanoo et mikä ihmeen tukihenkilö, et en mä halua sellasta, ni sit mä oon sanonut et se on oikeesti tosi kiva. Ekaks ajattelee et se on sellasta ku puhuu jollekki psykologille, mut ei se oo sellasta vaan oikeesti sellasta ku melkein ku puhuis kaverille.”

Hyvin tärkeää nuorille oli luotettavuus, joka tuli tukisuhteen myötä. Nuoret kertoivat, etteivät halua perheen sisäisten ongelmien leviävän koulussa tai ystäväpiirissä. Suurin osa nuorista koki tärkeänä tukihenkilön kanssa puhumisen, koska sen voi tehdä pelkäämättä perheen asioiden leviävän pienessä kaupungissa. Kaikki nuoret kertoivat, että pystyvät puhumaan tukihenkilön kanssa tärkeistä ja vaikeistakin asioista. Taskisen mukaan (2007, 18) lastensuojelussa huolestuttavaan ja riskialttiiseen tilanteeseen on tultava tiivis ja pitkäkestoinen interventio oikeaan aikaan. Luottamuksellinen suhde takaa taas sen, että interventio onnistuu. Tukihenkilötoiminta voidaan sanoa tulleen näille nuorille juuri oikeaan aikaan ja oikeanlaisena interventiona. Nuoret ymmärsivät sen, että tukihenkilöllä on velvollisuus ilmoittaa sosiaalityöntekijälle, mikäli nuoren toiminnasta tai puheista syntyy huoli.

”N7: Se et on saanut jutella semmottii ettei oo kukaan muu kuuntelemassa ja sit se luotettavuus.”

”N5:... en mä nyt ajattele et se olis maailman tärkein ihminen mille mä kerron kaiken sille, mut et jos mul ei olis niin läheistä parasta ystävää niin ehkä se vois olla erilainen, mut kyl mä ajattelen sen aika tärkeeks sillee just niinku et mulla on joku ihminen kelle voi puhua mikä ei kummiskaan oo se viranomainen ja mä tiedän et tarpeen tullen ku mä tarvisin jotain apua tai et mul tulis joku juttu etten mä ite haluis soittaa minnekkää sosiaalitoimistoon ni sit mä tiedän et se vois tehdä sen mun puolesta ja just et niissä sosiaalitapaamisissa et se on mun tukena siellä ni kyl se mulle sillee aika tärkeä on.

10 YHTEENVETO JA POHDINTA

Positiivinen ja negatiivinen kuva tukihenkilötoiminnasta

Nuoret olivat saaneet tukihenkilön joko vanhempien, sosiaalityöntekijän tai omasta aloitteesta. Nuorilla oli hyvin erilaisia ja monisyisiä ongelmia tukihenkilön saamisen taustalla, ja suurin osa nuorista mainitsi enemmän kuin yhden syyn. Nuorien kuva tukihenkilötoiminnasta jakautui kahteen pääteemaan ja kahteen alateemaan. (Taulukko 1.) Nuorilla oli selkeästi joko **positiivinen tai negatiivinen** kuva tukihenkilötoiminnasta tukisuhteen alkaessa. Nuoret pitivät tukihenkilöä suhteen alussa selkeästi **kontrollina tai tukena**. Nuorien positiivinen kuva oli muodostunut toisten antaman kuvan kautta ja siitä, että he kokivat tukihenkilön tuen tarpeelliseksi. Negatiivinen kuva muodostui toisten tuettavien kertomuksien tai lastensuojeluasiakkuudesta johtuvien kokemusten kautta. Nuoret kokivat tukihenkilön sosiaalityöntekijän pyrkimykseksi kontrolloida heitä, puolueelliseksi toimijaksi ja olettivat, etteivät tulisi toimeen tukihenkilön kanssa. Niillä, joilla oli positiivinen kuva tukihenkilötoiminnasta, kokivat sen olevan heille tuki havaittuihin ongelmiin. Nuoret, jotka ajattelivat tuen olevan sosiaalityöntekijän kontrollia, pitivät tukihenkilötoimintaa aluksi negatiivisena asiana. Negatiivinen käsitys kuitenkin muuttui tukisuhteen myötä positiiviseksi. Myös Palosen (2003, 34) tutkimuksessa jälkihuollon piirissä olevat nuoret kokivat tukiperheen olevan enemmän sosiaalityöntekijää varten kuin heitä varten. Haastattelemieni nuorten negatiivinen käsitys oli kuitenkin muuttunut tukisuhteen myötä positiiviseksi.

Taulukko 1. Teemat

Tukisuhteen aloittaminen	Negatiivinen kuva	Positiivinen kuva	Kontrolli	Tuki
Tukisuhde	Toiminnallinen tuki	Emotionaalinen tuki	Ystävää	Turvallinen aikuinen
Tukisuhteen merkitys	Puhuminen	Ymmärtäminen	Luottamus	Saatavuus

Toiminnallinen tuki ja emotionaalinen tuki

Tukisuhde alkoi pääsääntöisesti nopeasti, ja se alkoi tutustumisella. Aluksi nuorille oli vaikea puhua henkilökohtaisista asioista tuntemattomalle, mikä kuitenkin muuttui tukihenkilöön tutustuttaessa. Tukisuhde koostui arkisista tekemisistä tukihenkilön kanssa. Tukihenkilöön pidettiin useimmiten yhteyttä sähköpostitse ja puhelimitse. Nuoret eivät kysyttäessä osanneet kertoa, mitä tukisuhdesopimukseen oli kirjoitettu tai mitä tavoitteita tukisuhteelle oli asetettu. He olivat myös hyvin epätietoisia siitä, kuinka kauan heidän tukisuhdesopimuksensa kestää. Nuorten kokemukset tukisuhteesta jakautuivat kahteen teemaan. Toiset painottivat enemmän **toiminnallista tukea** ja toiset taas **emotionaalista tukea**. Emotionaaliseen tukeen olen liittännyt kokemukset keskusteluista, erilaiset näkökulmat asioihin, uudet selviytymiskeinot, tukihenkilön apu ongelmiin ja uudet elämykset. Toiminnalliseen tukeen olen taas liittännyt kokemukset yhdessä tekemisestä ja harrastamisesta.

Tardyn (1985, 188) määritelmän mukaan emotionaaliseen tukeen liittyy luottamus, välittäminen ja empatia. Nuorten kertomusten mukaan tukihenkilön tukeen liittyy luottamusta, nuoren ymmärtämistä ja tunne siitä, että heistä välitetään. Instrumentaaliseen tukeen Tardyn mukaan liittyy erilaisia resursseja muun muassa raha, aika ja taitojen välittyminen. Informatiiviseen tukeen liittyy puolestaan ohjaus ja neuvonta. Tukihenkilöiden tarkoituksena ei ole auttaa nuoria rahallisesti, mutta he antavat omaa aikaansa nuorille ja välittävät erilaisia taitoja. Tulkiten tutkielmassani erilaisten taitojen välittämisen toiminnallisena tukena. Nuoret eivät painottaneet puheissaan informatiivista tukea yhtä paljon kuin emotionaalista ja toiminnallista tukea. Nuorten puheista kuitenkin tuli myös esille, että tukihenkilöt kertovat omista kokemuksistaan, antavat erilaisia selviytymiskeinoja, näkökulmia ja opastusta asioihin. Näin ollen tukihenkilön antamaa tukea voidaan jaotella myös Tardyn määritelmän mukaisesti emotionaaliseksi, informatiiviseksi ja instrumentaaliseksi tueksi.

Palonen (2003, 40) puolestaan jakaa tutkimuksessaan tulokset nuorten kokeman tuen käytännön tukeen ja emotionaaliseen tukeen. Emotionaalinen tuki on Palosen tutkimuksessa keskustelua, mikä koettiin tärkeänä. Käytännön tuella Palonen tarkoittaa konkreettista neuvomista ja ohjaamista. Palosen tutkimuksen nuoret olivat muuttamassa omaan asuntoon ja tarvitsivat enemmän käytännön tukea kuin oma kohderyhmäni, mikä voi olla syynä sosiaalisen tuen erilaiseen jakautumiseen. Listenmaan (2009, 52) pro gradu -tutkielmassa tuettavien äitien tukisuhde koostui yhdessä tekemisestä ja keskusteluista.

Ystävä ja turvallinen aikuinen

Nuorten puheista oli tulkittavissa negatiivinen suhtautuminen sosiaalityöntekijöihin. Nuorten negatiiviset kokemukset sosiaalityöntekijöistä liittyivät sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuteen, vallan käyttöön, ”uhkailuun”, kontrolliin ja kokemukseen siitä, että sosiaalityöntekijä ei ole kyennyt auttamaan nuorta eikä perhettä heidän ongelmissaan. Sosiaalityöntekijöihin ei luotettu, eikä heidän kanssaan ollut muodostunut kunnioitettavaa suhdetta. Tukihenkilöön suhtautuminen jakautui myös kahteen teemaan. Nuoret kokivat tukihenkilön joko **ystävänä** tai **turvallisena aikuisena**. Aikuisena, jolla oli aikaa kuunnella, ja joka oli heitä varten. Esiin nousi tukihenkilön toimiminen omana itsenään ja omalla elämäkokemuksellaan. Tukihenkilö ymmärsi nuoria, auttoi omilla tiedoillaan ja läsnäolollaan. Tukihenkilöä kuvailtiin sopivaksi, puolueettomaksi, ja hyvänä asiana pidettiin sitä, että tukihenkilö ei ole yksi viranomaisista. Tukisuhteeseen oltiin pääosin tyytyväisiä lukuun ottamatta kahta nuorta, jotka olisivat halunneet iältään nuoremman tukihenkilön. Forsmanin (2010, 76) pro gradu -tutkielmassa selvisi myös, että nuoret olivat tyytyväisiä tukihenkilönsä, eivätkä halunneet muuttaa tukisuhdetta. Forsmanin mukaan nuoret kuitenkin pitivät tukihenkilöä selvästi enemmän ystäväenä, kuin käytännön apuna. Listenmaan (2009, 58) tutkimuksessa osa tuetuista äideistä piti tukisuhdetta enemmän ystävyysuhteena, mihin oli vaikuttanut samanlainen arvomaailma ja kokemukset. Tutkielmassani nuoret kertoivat tukihenkilöiden omaavan samoja kokemuksia ja ajatuksia kuin he itse. Listenmaan ja oman tutkielmani tuloksien perusteella voidaan sanoa, että samoilla kokemuksilla ja ajatuksilla voi olla vaikutusta tukisuhteen muodostumiseen ystävyysuhteeksi. Myös Koivusen ja Lahden (1998, 43) opinnäytetyössä lastensuojelun piirissä olevat nuoret pitivät tukisuhdetta enemmän

ystävyyssuhteena kuin auttajasuhteena. Tämä eroaa omista tuloksistani siinä, että nuoret kokivat ystävyyssuhteesta huolimatta tukisuhteen auttavan heitä ja siitä olevan hyötyä.

Tukihenkilön tukea pidettiin hyödyllisenä ja tukihenkilöä pidettiin osasyynä nuorten tilanteen paranemiseen. Kaikille nuorille tukihenkilöstä oli ollut jotakin hyötyä. Tukihenkilöstä oli ollut hyötyä niin käytännön asioissa kuin harrastuksissa. Tukihenkilöstä oli myös hyötyä pahaan oloon, jota lievitettiin keskustelemalla. Suurin osa nuorista ei osannut kertoa huonoja kokemuksia tukisuhteeseen liittyen. Kaksi nuorta nosti esille aikatauluongelmat. Tukihenkilön kanssa oli joskus vaikea sopia konkreettisia tapaamisia, vaikka tukihenkilö olikin puhelinsoiton päässä. Hyvät kokemukset liittyivät keskusteluun, erilaisiin näkökulmiin asioista, uusiin selviytymiskeinoihin ja yhdessä tekemiseen. Tukihenkilö oli tarjonnut apua ongelmiin, ja suhteen myötä oli saatu myös uusia elämyksiä. Nuorista suurin osa oli siirtymässä jatkokoulutuspaikkaan. Tulkitsin nuorien kertomuksista huolta tulevaisuudesta, mikäli eivät pääsisi haluamaansa koulutukseen. Huolta lisäsi ajatus siitä, että tukisuhde päätettäisiin samaan aikaan.

Luottamus ja puhuminen

Tukihenkilö merkitsi nuorelle sitä, että tukihenkilölle oli helppo **puhua**, ja että tukihenkilö **ymmärsi** heitä. Tulkitsin nuorten puheista, että tukihenkilöllä oli paljon vaikutusvaltaa nuorten tekemisiin. Tukihenkilö sai aikaan nuorella oman käyttäytymisen reflektointia. Nuoret eivät suoraan osanneet mainita, miten muuten tukihenkilö oli heihin vaikuttanut kuin puhumisen kautta. Forsman (2010, 76) tuo tutkimuksessaan esille samansuuntaisia tuloksia. Tärkeintä nuorille oli Forsmanin mukaan myös tukihenkilön kanssa keskustelu ja se että, nuoret kokivat tukihenkilöstä olevan hyötyä. (Forsman 2010, 76.) Nuoret arvostivat tukihenkilöään ja luottivat häneen. Nuoret pitivät tukisuhteessa tärkeänä tukihenkilön salassapitovelvollisuutta eli **luottamusta**. Tukihenkilölle kerrottiin arkisia, tärkeitä ja vaikeitakin asioita liittyen perheen tilanteeseen tai omiin henkilökohtaisiin asioihin. Tieto siitä, että tukihenkilö oli **saatavilla** puhelinsoiton päässä, loi turvallisuuden tunnetta. Palosen (2003, 50) tutkimuksessa luottamus koettiin myös yhtenä tärkeänä tekijänä hyvän tukisuhteen rakentumiselle. Myös Lindellin (2003,73) tutkimuksessa tuetuille nuorille oli tärkeää tukihenkilöiden antama aika ja läsnäolo.

Haastatelluille nuorille yhteistä olivat muun muassa elämänvaihe ja lastensuojelun asiakkuus. Yhteisten tekijöiden takia osa kokemuksista oli hyvin samankaltaisia. Kokemukset ovat nuorten tietoisesti tajunnassaan muodostamia kokemuksia tukihenkilötoiminnasta. Merkitykset ovat taas nuorten kertomusten pohjalta tutkijan tekemää tulkintaa, johon ovat vaikuttaneet nuorten kokemukset tukihenkilötoiminnasta, nuorten elämäntilanne ja se, millainen suhde nuorella on tukihenkilöön. Tukihenkilön merkitykseen vaikuttivat kokemukset luottamuksesta, tukihenkilön kanssa puhumisesta, tukihenkilön ymmärtävästä otteesta keskusteluihin ja tukihenkilön saatavuudesta eli läsnäolosta. Kun merkitystä ajatellaan ilmiönä, jolla on useita erilaisia suhteita useisiin kokemuksiin, ajatellaan ilmiön olevan, objektin tai asian mieli - jollekin jotakin jossakin tilanteessa. (Hirsjärvi & Hurme 1984, 16.) Nuorien tukisuhde oli jo kestänyt haastattelu hetkellä jonkin aikaa, ja nuorille oli ehtinyt kertyä kokemuksia tukisuhteesta. Se oli auttanut nuorta tunnistamaan tukisuhteen laadun, eli onko tukihenkilö nuorelle ystävä vai turvallinen aikuinen vai molempia. Nuori tunnistaa ne tilanteet, jolloin tukihenkilölle on tarve, ja jolloin voi soittaa tukihenkilön tueksi siihen tilanteeseen.

Tukihenkilötoiminta jatkotutkimuksen ja toiminnan kehittäminen

Yksi suomalaisnuorten yksinäisyyden piirteistä on turvallisten ja luotettavien aikuissuhteiden kaipuu. Nuoret kaipaavat keskustelukumppania aikuisista liittyen tavanomaiseen kasvuun, kehitykseen ja ihmissuhteisiin. Lastensuojelun piirissä olevat nuoret voivat tavanomaisen keskustelun lisäksi kaivata saada puhua perheen ongelmista tai omasta vaikeasta tilanteesta. Nuorella ei välttämättä ole aikuista, jonka kanssa jakaa omia tunteitaan ja asioitaan. Perheen vanhemmilla voi olla esimerkiksi päihdeongelma tai mielenterveysongelmia, mikä saattaa rajoittaa nuoren turvautumista vanhempiinsa. Vanhemmilla voi olla myös kiireinen elämäntapa, jossa korostuu aikuisen oma työ ja harrastukset. Perheen vanhempien ja nuoren väliset suhteet voivat olla myös niin tulehtuneet, ettei nuori koe tulevansa ymmärretyksi.

Tukihenkilön neuvot ja selviytymiskeinot voivat ehkäistä monien ongelmien alkua tai jopa ratkaista niitä nuoren reflektoidessa omaa ja vanhempien toimintaa. Uuden lastensuojelun lain myötä on tullut uudenlaisia tavoitteita varhaiseen tukemiseen. Nuoren ja tukihenkilön välinen suhde ei käynnisty yhtä luonnollisella tavalla kuin nuoren suhde vanhempiinsa tai muihin sukulaisiin. Vaikka suhde luodaan välikäsien kautta ja tiettyä tarkoitusta varten, pitävät nuoret kuitenkin suhdetta lähes luonnollisena

ihmissuhteena. Tulkitsin nuorten puheesta tukihenkilön merkitsevän heille paljon silloin, kun ymmärtävä tai läheinen aikuinen puuttuu nuoren elämästä. Osalle nuorista tukihenkilö merkitsi joko ystävää, turvallista aikuista tai molempia. Tukihenkilön oma motivaatio, kiinnostus, samat kokemukset ja ajatukset voivat auttaa ymmärtämään nuorta paremmin ja luomaan läheisen suhteen nuoreen. Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisikin syventyä tukihenkilön ja tuettavan läheisen suhteen muodostumiseen ja siihen vaikuttaviin tekijöihin. Aiheesta olisi tärkeää saada tulevaisuudessa lisää tietoa, sillä tiivis ja hyvä tukisuhte voi olla ratkaisu varhaiseen tukemiseen ennen nuorten varsinaisten kriisien muodostumista. Mielenkiintoista olisi myös tutkia nuorten kokemuksia tukisuhteen jälkeen, kun nuori on jo aikuistumisen kynnyksellä ja saanut ajallisesti välimatkaa tukisuhteeseen.

Nuorten kokemuksista tuli esille selkeästi tyytymättömyys sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuteen. Tukihenkilöön oli muodostunut luottamuksellinen suhde, koska tukihenkilö oli ollut pysyvä aikuinen nuoren rinnalla. Tukihenkilön sitoutumiseen toimintaan tulisikin panostaa. Nuorien kokemuksista tuli myös esille, että tukisuhteen onnistumiseksi tukihenkilön tuli ymmärtää nuorta ja olla kiinnostunut nuoren elämästä. Tukihenkilöiden oikeanlaisella rekrytoinnilla saadaan toimintaan mukaan ne vapaaehtoistyöntekijät, joilla on oikeat motiivit ja kiinnostus auttaa nuoria.

Tukihenkilötoiminnalle on tämän tutkielman tulosten mukaan tarvetta, ja tukihenkilöiden tekemä työ on arvokasta. TUEXI -hanke on onnistunut luomaan nuorille suhteen turvalliseen aikuiseen, joka on nuoren tukena ja apuna arjessa. Tukihenkilö on näyttänyt vaikuttavan nuoren elämään positiivisella tavalla, ja kahden nuoren mukaan estänyt jopa huostaanoton. Kolmannen sektorin vapaaehtoisen tukihenkilötoiminnan tulisi saada sen ansaitsema arvostus ja enemmän näkyvyyttä avohuollon tukitoimena. Jos kunta kohdistaisi tukihenkilötoimintaan enemmän resursseja, voitaisiin säästyä joissakin tapauksissa jopa huostaanoton kustannuksilta. TUEXI -hanke päättyy joulukuussa 2010. Tukihenkilötoiminta siirtyy Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiriin.

LÄHTEET

- Aalberg, V. & Siimes, M.A. 2007. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Nemo.
- Aaltonen, S. & Heikkinen, A. 2009. Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa Bardy M. (toim.) Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.165–177.
- Aapola, S. 1999. Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt. Vaasa: Ykkös-Offset Oy.
- Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY.
- Andelin, R. 1979. Lastensuojelun historiaa Tampereella. Tampere: Tampereen kaupunki.
- Aula, M.K. 2010. Lapsiasiavaltuutettu. Lasten hyvinvointi. Toteutuvatko puheet -Terve Kunta -päivät Helsingissä. <http://www.lapsiasia.fi/nyt/puheenvuorot/puheet/puhe/view/1396923>
Viitattu 16.10.2010.
- Bardy, M. 2009. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Bardy M. (toim.) Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 14–39.
- Bardy, M. 2009b. Hyvinvoinnin ulottuvuudet –perheen ja yhteiskunnan suhteissa. Teoksessa Lammi-Taskula, J., Karvonen S. & Ahlström S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki:Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 226–240.
- Bennets, C. 2003. Mentoring Youth: trend and tradition. British Journal of Guidance and Counselling 31, (1). 63–73.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. J. D. 1995. Refleksiiviseen sosiologiaan. Jyväskylä: Gummerus Oy.
- Bourdieu, P. 1987. Sosiologian kysymyksiä. Tampere: Gummerus Oy.
- Cobb, S. 1976. Social support as moderator of life stress. Psychosomatic Medicine 38. 300–315.

Demaray, M.K, Malecki, C.K., Rueger, S.Y., Brown, S.E. & Summers, K.H. 2007. The Role of Youth`s Ratings of the Importance Socially Supportive Behaviors in the Relationship Between Social Support and Self-Concept. *Youth & Adolescence* (2009) 38. 13–28.

DuBois, D.L. & Karcher, M.J. 2005. Youth Mentoring. Theory, Research and Practice. Teoksessa DuBois D.L. & Karcher M.J. (toim) *Handbook of Youth Mentoring*. California: Sage. 2–12.

Ellonen, N. 2008. Kasvuyhteisö nuoren turvana. Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Tampere: Tampereen yliopisto.

Eriksson, E. & Arnkil, T.E. 2005. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Helsinki: Gummerus.

Eskola, A. & Kurki, L. 2001. Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. & Suoranta, J.1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino..

Eskonen, I., Korpinen, J. & Raitakari, S. 2006. Vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: faktaa, selontekoja ja kokemuksia. Teoksessa Forsberg H., Ritala-Koskinen A. & Törrönen M. (toim.) *Lapsi ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia*. Juva: WS Bookwell. 21–40.

Etusivu, opetus- ja kulttuuriministeriö verkkolehti, 2008.

http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2008/0506/nuorten_elinolot.html Viitattu 10.11.2010.

Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva:WS Bookwell Oy.

Forsman, A. 2010. Tukihenkilö nuoren tueksi ja ystäväksi. Tuettavien nuorten ja heidän vanhempinsa kokemuksia lastensuojelun avohuollon tukihenkilötoiminnasta. Pro gradu tutkielma: Turun yliopisto.

Forssén, K. 1993. Suojaverkon lapsiperheet. Tutkimus kasvuolopuutteiden takia lastensuojelun asiakkaana olevien perheiden elämänhallinnan ongelmista ja perheiden kanssa tehdystä sosiaalityöstä. Turku: Turun yliopisto.

Grossman, J.B. 1999. Contemporary issues in mentoring. Public, Private Ventures. 2–104.
<http://www.bbbpittsburgh.org/files/resources/issuesinmentoring.98.pdf> Viitattu 30.9.2010.

Grossman, J.B. & Garry, E.M. 1997. Mentoring -a proven delinquency prevention strategy. Juvenile Justice Bulletin. U.S. Department of Justice. 1–8.
<http://people.cornellcollege.edu/ccarlson/juvenile/reports/mentoring.pdf> Viitattu 30.9.2010.

Harju, U-M., Niemelä, P., Ripatti J., Siivonen T. & Särkelä R. 2001. Vapaaehtoistoiminta seurakunnissa ja järjestöissä. Helsinki: Edita Oyj.

Heikkinen A. 2007. Nuoret lastensuojelun avohuollossa -palvelujen ja menetelmien tarkastelu. Helsinki: Sosiaali- ja terveydenhuollon tietopalvelu.

Heimo, E. & Haclin-Larumo, S. 2006. Alueellinen nuorten tukihenkilötoiminta. Hankesuunnitelma.
<http://vslapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/4aa275f87e3392e4b6ef4d0f24455519/1287474626/application/pdf/120548/Tukihenkil%C3%B6hanke,%20hankehakemus%202007,NETTI.pdf> Viitattu 10.2.2010

Heino, T. 2002. Psykososiaalisten palvelujen hajaannuksen aika. Teoksessa Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000 -luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Bardy M., Salmi M. & Heino T. (toim.) Stakes. Raportteja 263. Saarijärvi: Gummerus. 82–96.

Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Stakesin työpapereita 30/2007. Helsinki: Valopaino Oy.

Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Stakesin työpapereita 9/2008. Helsinki: Stakes.

Heino, T. 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimestä. Helsinki: Yliopistopaino Oy. 53–66.

- Heinonen, E. 2006. Varhainen puuttuminen ja verkostotyö. Teoksessa Laukkanen, E. ym. (toim.) Nuorten psyykkisten ongelmien kohtaaminen. Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino.
- Herrera C., Vang, Z. & Gale, L.Y. 2002. Group Mentoring: a study of mentoring groups in three programs. Public, Private Ventures. <http://eric.ed.gov/PDFS/ED467570.pdf> Viitattu 30.9.2010.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Kirjapaino Oy
- Hurtig, J. 2006. Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Forsberg H., Ritala-Koskinen A. & Törrönen M. '(Toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Juva: WS Bookwell Oy. 167–194.
- Hämäläinen, J. 2006. Nuori ja perhe yhteiskunnan murroksessa. Teoksessa Laukkanen, E., Marttunen, M., Miettinen, S., & Pietikäinen, M. (toim.) Nuorison psyykkisten ongelmien kohtaaminen. Hämeenlinna: Karisto Oy. 43–50.
- Hämäläinen, J. 2007. Lastensuojelun kehityslinjoja. Tutkimus Suomen lastensuojelun aatepohjasta ja oppihistoriasta. Vaajakoski: Gummerus.
- Järvinen, T. & Janhukainen, M. 2001. Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Suutari, M. (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 129–137.
- Kallio, K. 2010. Koordinaattori, Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestö ry. Turku. Suullinen tiedonanto 10.11.2010.
- Kantola, A. 2002. Markkinakuri ja managerivalta. Poliittinen hallinta Suomen 1990 -luvun talouskriisissä. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Kaplan, L.J. 1986. Nuoruus -hyvästijättö lapsuudelle. Keuruu: Otava.

Karvonen, S., Moisio, P., Simpura J. & Heikkilä, M. 2008. Suomalaisten muuttuvat elinolot. Teoksessa Moisio P., Karvonen S., Simpura J. & Heikkilä M. (Toim.) Suomalaisten hyvinvointi. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy. 28–36.

Kauppi, H.1998. Kolmas sektori -työllistämisen reunaehdot. Teoksessa Kinnunen, P. & Laitinen R. (toim.) Näkymätön kolmas sektori. Helsinki: Hakapaino Oy. 162–170.

Kinnunen, P. 1999. Sosiaalinen tuki ja kolmas sektori. Teoksessa Hokkanen, L., Kinnunen, P. & M. Siisiäinen (toim.) Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Jyväskylä: Gummerus. 102–110.

Kivinen, T. 1994. Valikoituminen lastensuojelun asiakkaaksi. Jyväskylä: Gummerus.

Koivunen, S. & Lahti, A. 1998. Tukihenkilö apuna arjessa. Tuettavien kokemuksia tukihenkilötoiminnasta Vantaalla. Päättyö: Espoo-Vantaan ammattikorkeakoulu.

Koski, P. 2000. Liikunnan kansalaistoiminta kulttuurina -toiminnan merkityksellisyys ja merkitysrakenteet. Teoksessa Itkonen H., Heikkala J., Ilmanen K. & Koski P. (toim.) Liikunnan kansalaistoiminta -muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura.135–154.

Korhonen, A. 2005. Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja. Jyväskylä: Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry.

Koskiahho, B. 2001. Sosiaalipolitiikka ja vapaaehtoistyö. Teoksessa Eskola, A. & Kurki, L. (toim.) Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Tampere: Osuuskunta vastapaino. 15–40.

Kouluterveyskysely 2009. Peruskoulun yläluokkalaisten ja lukiolaisten hyvinvointi 2000/2001 – 2008/2009.. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/DC2944EE-0D93-49AB-BA6E-EB07CECB21AF/0/kokomaa_yhdistetty_2009.pdf Viitattu 13.9.2010.

Kumpusalo, E. 1991. Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali- ja terveyshallitus. Raportteja 8/1991. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus.

- Kuula A. 2010. Alaikäisiltä kerätyn aineiston arkistoinnin ja jatkokäytön etiikka. Teoksessa Lagström, H., Pösö, T. Rutanen, N. & Vehkalahti K. (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 213-235.
- Känkänen, P. 2009. Siirtymät sijaishuollossa -hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Bardy M. (toim.) Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 232–241.
- Laine, T. 2007. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Juva: WS Bookwell Oy. 34–36.
- Laitinen, R.1995. Kohti kumppanuutta yhteispelillä. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Lammi-Taskula J., Karvonen S. & Ahlström S. 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 11–19.
- Latomaa, T. 2009. Ymmärtävä psykologia: Psykologia rekonstruktiivisena tieteenä. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa, T.(toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys, tulkinta ja ymmärtäminen. Tampere: Juvenes Print.
- Lehtinen, S. 1994. Tukihenkilö apuna arjessa. Järjestöjen tukihenkilöprojekti. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Lehtinen S-T. 1997. Vapaaehtoistoiminta – kasvava voimavara? Näkökulmia ammattityöhön. Tampere: Mainosmakasiini.
- Linnakangas, R. & Suikkanen A. 2004. Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Helsinki: Edita Prima Oy
- Lindell, S. 2003. Nuorten hyvinvointi murroksessa kotona ja koulussa – vapaaehtoistyössäkö mahdollisuus? Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.
- Linqvist, U. 2008. Varhainen tuki -kohti hyviä käytäntöjä. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2008:7.Helsinki: Paintek Pihlajanmäki Oy.

Listenmaa, S. 2009. Tukihenkilötoiminta vanhemmuutta tukemassa. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin Vauva-hankkeen toteuttama lapsiperheiden tukihenkilötoiminta sekä vanhemmuus tuettujen äitien näkökulmasta tarkasteltuna. Pro gradu - tutkielma. Turun yliopisto.

Luopa, P., Lommi A., Kinnunen T. & Jokela J. 2010. Nuorten hyvinvointi Suomessa. Kouluterveyskysely 2000–2009. Helsinki: Yliopistopaino. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/91431fe2-cfa6-4909-9363-75eda1839dc3> Viitattu 15.10.2010.

Luopa, P., Pietikäinen, M. & Jokela, J. 2008. Kouluterveyskysely 1998–2007: Nuorten hyvinvoinnin kehitys ja alueelliset erot. Stakesin raportteja 23/2008. <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/R23-2008-VERKKO.pdf> Viitattu 13.9.2010.

Mikkola, M. 2004. Lastensuojelulain tausta. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus.

Moilanen, J. 2006. Mentorointi ja sukupolvityö ehkäisevän lastensuojelun käytäntöinä. Teoksessa Forsberg, H. Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Juva: WS Bookwell. 149–164.

Moilanen, P. & Räihä, P. 2007. Markitysrakeinteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Juva: WS Bookwell Oy. 44–67.

Myllärniemi, A. & Lukman, L. 2007. Perhesosiaalityön raportti. Varhainen tuki perheiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä. Helsinki: Sosiaali- ja terveydenhuollon tietopalvelu.

Mylläniemi S. 2009b. Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 92. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Mylläniemi, S. 2009a. Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 97. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Narikka, J. 2004. Palvelujen järjestäminen, hallinto, ohjaus ja rahoitus. Teoksessa Puonti A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummeruskirjapaino Oy.

Niemelä, M. 1999. Väliporras, elämäni yksi tukiporras. Lastensuojelun sijaishuoltoa, avoimuuden perhetyötä ja kehittämistoimintaa Erityislastenkoti Väliportaassa 1969–1999. Oulu: Painotupa.

Nieminen, L. 2010. Lasten ja nuorten tutkimus: oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa Lagström, H., Pösö, T. & Vehkalahti, K. (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Yliopistopaino. 25–40.

Niikko, A. 2003. Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.

Nylund, M. 1999. Oma-apuryhmät välittäjinä arjessa. Teoksessa Hokkanen, L., Kinnunen, P. & Siisiäinen, M. (toim.) Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudessa. Jyväskylä: Gummerus. 116–117.

Nylund, M. & Yeung, A. 2005. Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa. Teoksessa Nylund, M. & Yeung, A. (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino. 14–17.

Palonen, K. 2003. ”Pari frendii naapurissa:” Tukiperhe itsenäistyvän nuoren rinnalla. Pro gradu - tutkielma. Helsingin yliopisto.

Patentti- ja rekisteri hallitus. Yhdistysasiat-yksikkö. 2010.
<http://www.prh.fi/fi/yhdistysrekisteri.html> Viitattu 30.3.2010.

Perttula, J. 2009. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa T. (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys-tulkinta-ymmärtäminen. Tampere: Juvenes Print. 115–133.

Philip, K. 2003. Youth mentoring: the American Dream comes to the UK? British Journal of Guidance & Counselling 2003, 31(1). 101–112.

- Philip, K. & Hendry, L.B. 2000. Making Sense of Mentoring or Mentoring Making Sense? Reflection on the Mentoring Process by Adult Mentors with Young People. *Journal of Community & Applied Social Psychology* 2000, 10. 211–223.
- Pulma, P. & Turpeinen, O. 1987. Suomen lastensuojelun historia. Kouvola: Kouvolan kirjapaino.
- Putnam, R.D. 2000. *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Puuronen, V. 2000. *Johdatus nuorisotutkimukseen*. Jyväskylä: Gummerus.
- Pyhäjoki J. & Koskimies M. 2009. Varhainen puuttuminen ja dialogisuuden edistäminen huolten vyöhykkeillä. Teoksessa Lammi-Taskula J., Karvonen S. & Ahlström S. *Lapsiperheiden hyvinvointi 2009*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. 186–213.
- Pölkki, P. 2004. Lastensuojelutyön tutkimus- ja kehittämistoiminta. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) *Lastensuojelu tänään*. Jyväskylä: Gummerus. 270–319.
- Rainio, S., Pere, L., Lindfors, P., Lavikainen, H., Saarni, L. & Rimpelä, A. 2009. Nuorten terveystapatutkimus 2009. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2009. *Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:47*. Helsinki: www.stm.fi/julkaisut.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-10634.pdf
Viitattu 7.5.2010.
- Rajalin, M. 2008. *Aikuisystävätoiminta*.
http://www.lapsitieto.fi/palve/uploads/1617_ORG_Minna_Rajalin.pdf Viitattu 30.9.2010.
- RAY, 2010. *Avustustoiminta*. <http://www.ray.fi/avustustoiminta/avustuskohteet/avustuskohteet.php>
Viitattu 7.2.2010.
- Rifkin, J. 1995. *The End of Work*. New York: G.P. Putnam`s Sons.
- Rousseau, J.J. 1905. *Émile eli kasvatuksesta*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjapainon Oy.

Rueger, S.Y., Malecki, K.M. & Demaray, M.K. 2008. Relationship Between Multiple Sources of Perceived Social Support and Psychological and Academic Adjustment in Early Adolescence: Comparisons Across Gender. *Youth & Adolescence*. (2008) 39. 47–61.

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Gummerus.13–23.

Räty, T. 2008. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita Prima Oy.

Rönning, L. 1998. Hyvinvointi ja kolmas sektori. Teoksessa Kinnunen, P. & Laitinen, R. (toim.) Näkymätön kolmas sektori. Helsinki: Hakapaino Oy.

Saarnio, T. 2004. Perhetyö lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä:Gummerus Kirjapaino Oy. 240–248.

Salmi, M., Bardy, M & Sauli, H. 2007. Lapsen ja lapsiperheiden asemasta nyky- Suomessa. Teoksessa: Söderström, A., Halila, R., Kivitie-Kallio, Mertsola, J. & Niemi, S. Lapsen kaltoinkohtelu. Kustannus Oy Duodecim. 16-39.

Savolainen, V. & Siren, P. 2006. ”Ihminen rinnalle.” Vapaaehtoisen tukihenkilötoiminnan kehittäminen. Turun ammattikorkeakoulun lopputyö.

<http://www.kansalaisareena.fi/SavolainenSiren2006.pdf> Viitattu 1.11.2009.

Siisiäinen, M. 1991. Näkökulmia sosiaalialan vapaaehtoisen organisoitumisen tutkimukseen. Teoksessa Matthies, A-L. (toim.) Valtion varjossa. Katsaus epävirallisen sektorin tutkimiseen. Helsinki:Valtion painatuskeskus.

Siisiäinen, M. 1999. Sosiaalinen pääoma, valta ja kolmas sektori. Teoksessa Hokkanen, L., Kinnunen, P. & Siisiäinen, M. Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 10–18.

Siisiäinen, M. 2003. Yksi käsite, kaksi lähestymistapaa: Putnamin ja Bourdieun sosiaalinen pääoma. *Sosiologia* 3/03. 204–218.

Sinkkonen, J. 2004. Lapsen emotionaalinen kaltoinkohtelu. Teoksessa Söderholm, A., Halila, R., Kivitie-Kallio S., Mertsola, J. & Niemi, S. (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 75–86.

Sorri, H. 2005. Elämän käänneet. Arvojen ja identiteetin muutokset. Teoksessa Nylund, M. & Yeung, A. (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2007. Hyvinvointi 2015 -ohjelma. Sosiaalialan pitkän aikavälin tavoitteita. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sosiaaliportti, 2009. Lastensuojelun käsikirja. Avohuolto.

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto> Viitattu 14.10.2010.

Sosiaaliportti, 2009. Lastensuojelun käsikirja. Varhainen asioihin puuttuminen.

[http://www.sosiaaliportti.fi/fi-](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/tavoitteet/keinot/puuttuminen/)

[FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/tavoitteet/keinot/puuttuminen/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/tavoitteet/keinot/puuttuminen/)

Viitattu 15.2.2010.

Spranger, E. 1932. Nuoruuden sielunelämä. Porvoo: WSOY.

Strandell, H. 2010. Etnografinen kenttätyö: Lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa Lagström, H., Pösö, T. & Vehkalahti, K. (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Yliopistopaino. 92–116.

Suikkanen, A. 1998. Unohdetusta sektorista epäonnistumisen ajan pelastajaksi? Teoksessa Kinnunen, P. & Laitinen, R. (toim.) Näkymätön kolmas sektori. Helsinki: Hakapaino Oy. 41–47.

Syrjänen, J. 2010. (toim.) Tukihenkilötoiminnan laatukäsikirja TUEXI. Turku: Paino-Kaarina.

Söderholm, A. 2004. Lapsen laiminlyönti. Teoksessa Söderholm, A., Halila, R., Kivitie-Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Tardy, C.H. 1985. Social support measurement. American Journal of Community Psychology 13, 187–202.

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Vaajakoski: Gummerus.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, a. Lastensuojelu 2009. Lasten http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2009/Tr19_09.pdf Viitattu 12.2.2010

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, b. Kouluterveyskysely 2009. Nuorten päihdeasenteet ovat höltyneet. http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tiedote?id=18620 Viitattu 15.10.2010.

Törrönen, M. & Vornanen, R. 2004. Lastensuojelun ehkäisevä työ. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 168–175.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus.

Turun Sanomat. RAY kiristää merkittävästi avustusten käytön seurantaa. 24.10.2010.

<http://www.ts.fi/online/kotimaa/168749.html> Viitattu 24.10.2010.

Upanne M. 2004. Lapsen edun ja oikeuden valvonta. Teoksessa Puonti A., Saarnio T. & Hujala A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 341–345.

Uusitalo T. 2007a.. Nuorten itsemurhat Suomessa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 2:2007. Sosiaali- ja terveysministeriö.

http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=101063&name=DLFE-8152.pdf

Viitattu 5.10.2010.

Uusitalo T. 2007b. Nuoruusajan yksinäisyys. Teoksessa Määttä K. Helposti Särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: Gummerus. 24 – 28.

Vanttaja, M. & Järvinen, T. 2006. Oppiminen ja identiteetti yhteiskunnassa. Teoksessa Mäkinen, J. & Olkinuora, E. & Rinne, R. & Suikkonen, A. (toim.) Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen. Jyväskylä: PS-Kustannus. 27–36.

Varpu –tukea ajoissa 2010. Varhaisen puuttumisen vastuuhenkilöverkosto. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki. <http://www.varpu.fi/index.phtml?s=28> Viitattu 24.3.2010.

Varsinais-Suomen lastensuojelujärjestö 2010. <http://www.vslapset.fi/yhdistyksemme> Viitattu 9.2.2010.

Varsinais-Suomen lastensuojelujärjestö. Toimintakertomus 2008.

<http://vslapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/c46f8519792f12ce3015823ca549f2bb/1287830581/application/pdf/117455/TK%202008.pdf> Viitattu 10.2.2010.

Varsinais-Suomen lastensuojelujärjestö 2010. Toimintasuunnitelma 2010.

<http://www.vslapset.fi/@Bin/117609/TS+2010,NETTI.pdf> Viitattu 10.2.2010

Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Tampere: Tammer.

Vuorinen, R. 1998. Minän synty ja kehitys. Porvoo: WSOY.

Yeung, A.B. 1999. Valmius vapaaehtoistyöhön. Tutkimus Pelastusarmeijan mainoskampanjan innoittamista vapaaehtoistyöntekijöistä. Helsinki: Hakapaino Oy.

Yeung, A.B. 2002. Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta. Helsinki: Hakapaino Oy.

Yeung, A.B. & Grönlund, H. 2005. Nuorten aikuisten arvot, asenteet ja osallisuus. Teoksessa Nylynd, M. Yeung, A.B. (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus. 167–189.

Ylönen, O. 2009. Kaksinkertaisesti näkymättömät? Lastensuojeluun liittyvät merkitykset nuorten kokemuksissa. Lisensiaattityö. Turun yliopisto.

Ziehe, T.1991. Uusi nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus. Jyväskylä:Gummerus.

LIITTEET

LIITE1.

Tukisuhteen taustaa

- Minkä ikäinen olet?
- Kuinka kauan sinulla on ollut tukihenkilö?
- Millainen on tukisuhdesopimuksesi?
- Mitkä ovat tukisuhteen tavoitteet?
- Miten tavoitteita on yritetty saavuttaa? (Mitä teette tukihenkilön kanssa?)
- Kuinka usein näette tukihenkilön kanssa?
- Miksi sinulle ehdotettiin tukihenkilöä?
- Miten sait tukihenkilön?
- Minkälainen kotitilanteesi oli ennen tukihenkilön saamista?
- Oliko sinulla jotain odotuksia/ajatuksia tukisuhteesta/tukihenkilöstä ennen tukisuhteen aloittamista?
- Mitä ajattelit tukihenkilötoiminnasta ennen tukihenkilön saamista?

Tukisuhde:

- Ovatko ajatukset nyt muuttuneet tukisuhteesta/tukihenkilöstä?
- Millainen tukihenkilö sinulla on?
- Koetko että tukihenkilöstä on ollut jotain hyötyä?
- Millainen on ymmärtävä tukihenkilö?
- Onko tukihenkilö sopiva sinulle?
- Onko tukisuhteessa ollut pulmia?
- Mitä muutoksia haluaisit tehdä tukisuhteeseen?
- Oletko mielestäsi saanut tarvitsemaasi tukea/apua? Mihin, millä tavalla?
- Missä asioissa tukihenkilöstä on ollut apua?
- Miten koet pärjääväsi tukisuhteen loputtua ilman tukihenkilöä?
- Onko elämäntilanteesi erilainen nyt kotona, koulussa tai kaveripiirissä on nyt?

Tukisuhteen merkitys:

- Miten tärkeä tukihenkilö on sinulle? asteikolla 1-10
- Mitä hyviä kokemuksia sinulla on tukisuhteesta?
- Mitä huonoja kokemuksia sinulla on tukisuhteesta?
- Miten tukihenkilö on muuttanut/vaikuttanut elämääsi?
- Mikä on sinulle merkittävin kokemus tukisuhteesta?

Olisko vielä jotain mitä haluaisit sanoa?

LIITE 2

Hyvä Vanhempi ja Nuori!

Perheenne Nuori on saanut vapaaehtoisen tukihenkilön TUEXI -tukihenkilötoiminnan kautta. Tukisuhteesta on voimassa oleva sopimus tai se on juuri päätetty. Pyydämme Teiltä suostumusta osallistua haastattelututkimukseen. Tutkimuksen tavoitteena on kerätä tietoa siitä, **mitä kokemuksia ja ajatuksia nuorilla on omasta tukihenkilöstä ja tukihenkilötoiminnasta.** Haastattelut toteutetaan helmikuun aikana asuinpaikkakuntanne kirjaston tiloissa. Tutkimuksen tekijänä on Turun yliopiston kasvatustieteen opiskelija Sanna Rantanen, joka tekee pro gradu -tutkielmaansa Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestöt ry:lle. **Tutkimus toteutetaan täysin luottamuksellisesti eikä siitä voi tunnistaa perheiden taikka haastateltavien nuorien henkilöllisyyttä.** Haastattelut nauhoitetaan ja siihen osallistuminen on vapaaehtoista, jokaista nuorta haastatellaan vain yhden kerran.

Tukihenkilötoiminnan kehittämisen kannalta on erittäin tärkeää, että nuoret voisivat osallistua haastatteluun ja tulemme olemaan siitä erittäin Kiitollisia. Pro gradu -tutkimuksen lisäksi voimme käyttää tutkimustuloksia toimintamme kehittämiseen, mutta haastatteluihin osallistuvien henkilöllisyydet pysyvät tällöinkin salassa. Tutkimukseen osallistuvien kesken arvotaan kaksi Finnkinon elokuvateatterilippua.

Tutkimukseen liittyvissä kysymyksissä voi ottaa yhteyttä Sanna Rantaseen tai TUEXI -koordinaattoriin. Vastauskirje tulee lähettää palautuskuoressa **viimeistään 12.2.2010.** Suostumuksen saatua Sanna Rantanen saa TUEXI -koordinaattorilta nuoren puhelinnumeron ja sopii itse sopivan ajan ja paikan haastattelulle nuoren kanssa. Yhteystietoja ei tulla käyttämään muuhun tarkoitukseen. Tämän kirjeen on lähtenyt TUEXI -koordinaattori ja myös vastauskirje ohjautuu suoraan koordinaattorille. **Opiskelija ei saa perheen yhteystietoja muuta kuin haastattelutarkoitukseen.**

Ystävällisin terveisin:

Karoliina Kallio, TUEXI -koordinaattori
p. 044 5537 160, karoliina.kallio@vslapset.fi

Tutkimuksen tekijä ja haastattelija:
Sanna Rantanen, Kasvatustieteen yo.
p. 050 5187464, ssmran@utu.fi

SUOSTUMUS

(tämä lappu lähetetään ja täytetään, vaikka ei olisikaan halukas haastatteluun, Kiitos)

Tämä kirje on samalla sekä Vanhemman että Nuoren suostumus haastatteluun. Molempien suostumus tarvitaan eli jos jompikumpi ei ole halukas haastatteluun osallistumiseen, emme ota Teihin enää yhteyttä tutkimukseen liittyvissä asioissa.

Suostun haastateltavaksi tukihenkilötoimintaan liittyvään tutkimukseen

En suostu haastateltavaksi tukihenkilötoimintaan liittyvään tutkimukseen

Nuoren Nimi: _____

puh. _____

Päivämäärä ja Nuoren allekirjoitus:

Suuri Kiitos yhteistyöstä!